

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS
TEZİ

TÜRKİYE'NİN GÖÇ POLİTİKALARI:
SURIYELİ'LERİN YERLEŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ

SEDA ÇAKMAK ÜNSAL

SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALİ
YÖNETİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

TEMMUZ 2018

**TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI: SURİYELİ’LERİN
YERLEŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ**

Seda ÇAKMAK ÜNSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI
YÖNETİM BİLİMLERİ BİLİM DALI**

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2018

Seda ÇAKMAK tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Göç Politikaları: Suriyelilerin Yerleştirilmesi Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Yönetim Bilimleri Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yusuf PUSTU

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Başkan: Prof. Dr. Mehmet Akif ÖZER

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Üye: Doç. Dr. Nazlı YÜCEL BATMAZ

Kamu Yönetimi, Kırıkkale Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum

Tez Savunma Tarihi: 26/07/2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Erdal AKSOY

Enstitüsü Müdürü V.

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Seda ÇAKMAK ÜNSAL

26.07.2018

TÜRKİYE’NİN GÖÇ POLİTİKALARI: SURİYELİ’LERİN YERLEŞTİRİLMESİ ÖRNEĞİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Seda ÇAKMAK ÜNSAL

GAZİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMMUZ 2018

ÖZET

Göç kavramı insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlık tarihinin her döneminde çeşitli nedenlerle göç etme gereksinimi duyulmuştur. Anadolu toprakları ilk çağlardan itibaren verimli topraklar ve zengin su kaynaklarına sahip olması, geçiş yolları üzerinde olması sebepleri ile her dönemde göçlere ev sahipliği yapmıştır. Küreselleşmenin ortaya çıkması ile beraberde uluslararası alanda göç hareketleri hız kazanmıştır. Çalışmanın temel amacı Türkiye’nin göç politikalarını tarihsel akış içerisinde ele alarak Suriyelilerin yerleştirilmesi sürecinde izlenen politikaların incelenmesidir. Çalışmada öncelikle göç olgusunun kavramsal çerçevesi çizilmiş, Türkiye’de yürütülen göç politikalarının tarihsel seyri incelenmiştir. Ardından güncel bir konu olan Suriyelilerin göçüne ilişkin temel düzenlemeler ele alınmış ve son bölümde Suriyelilerin yerleştirilme tipolojilerine yer verilmiştir. Suriyelilerin entegrasyonuna önem verilmesi gerekliliği ve toplumsal kabul seviyesinin yükseltilmesi için yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur. Bu çalışmada Türkiye’nin göçe kaynaklık eden ülkeden, transit ülkeye; transit ülkeden, hedef ülke olmasına giden süreçte ortaya çıkan göç olayları ve yasal düzenlemeler incelenmektedir.

Bilim kodu:1116

Anahtar Kelimeler: Göç politikaları, Suriyeli göçü, yerleştirme politikaları, Türkiye, Suriye

Sayfa Adedi: 109

Tez Danışmanı: Öğr. Üyesi Dr. Yusuf Pustu

TURKEY'S IMMIGRATION POLICIES: EXAMPLE OF PLACING SYRIANS

(Master Thesis)

Seda ÇAKMAK ÜNSAL

GAZI UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

JULY 2018

ABSTRACT

The concept of migration is as old as human history. In every period of human history, it is necessary to migrate due to various reasons. The Anatolian lands have been home to immigrants in every period because of the fact that they have fertile lands and rich water resources from the first ages and they are on transit routes. With the emergence of globalization, immigration movements in the international arena have gained momentum. Since Turkey's immigration policy during the Tanzimat period examined in the study of historical processes of migration and Syrian reviled place to place. The main objective of the study is to examine Turkey's immigration policies by addressing the Syrians to be placed in historical perspective in the policy process. The conceptual framework of the study were drawn primarily migration, the historical trend of migration policies carried out in Turkey were examined. Then, the basic regulations on the migration of the Syrians, which is a current topic, were discussed and in the last part, placement typologies of the Syrians were included. The necessity of attaching importance to the integration of the Syrians and the necessity to raise the level of social acceptance are emphasized. In this study, the source of Turkey's migration from countries, transit countries; from the transit country to the destination country, and the legal regulations.

Science code:1116

Keywords: migration policy, Syrian immigration, placement policies, Turkey, Syria

Page Number: 109

Supervisor: Öğr. Üyesi Dr. Yusuf Pustu

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam boyunca benden desteklerini esirgemeyen danışman hocam Öğretim Üyesi Dr. Yusuf PUSTU' ya,

Varlıklarıyla güç bulduğum, her kararında koşulsuz yanımda olan, canım, kanım, kıymetlilerim; annem Serap ÇAKMAK, babam Ahmet ÇAKMAK ve kardeőim İbrahim Batuhan ÇAKMAK' a,

İkinci ailem, yol göstericim ve destekçim; saygıdeğer hocalarım Sayın iğdem VURAL ve Alaattin VURAL' a,

Son olarak; her zaman olduğu gibi eğitimim süresince de yanımda olan, yol arkadaşım Uğur ÜNSAL'a ,

Teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
1.GİRİŞ.....	1
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1.Göç Kavramı	5
2.1.1.Göçün Nedenleri	6
2.1.2.Göçün Sonuçları	7
2.1.3.Göçün Önemi	8
2.1.4. Göçün Çeşitleri	9
2.1.4.1.Düzenli Göç	9
2.1.4.2. Düzensiz Göç.....	10
2.1.4.3. İç Göç	10
2.1.4.4. Dış Göç	11
2.1.4.5. Gönüllü Göç Ve Zorunlu Göç	12
2.1.4.6. Bireysel Göç Ve Kitlesele Göç	12
2.1.4.7. Sürekli Göç Geçici Göç	13
2.1.4.8. Transit Göç	14
2.2. Göçmen Kavramı	14
2.2.1.Düzensiz Göçmen	14
2.2.2.Ekonomik Göçmen.....	15
2.2.3.Mülteci	15
2.2.4.Sığınmacı.....	16
2.2.5. Transit Göçmen	16

3.TÜRKİYENİN GÖÇ POLİTİKALARI.....	19
3.1. Osmanlı Devleti Döneminde Göç Politikaları	19
3.1.1. Muhacirun Komisyonu	20
3.1.2. Muhacirun İdaresi	21
3.1.3. İdare-İ Umumiye-İ Muhacirun Komisyonu.....	21
3.1.4. Umum Muhacirin Komiyonu.....	22
3.1.5. Muhacirin Komisyon-u Alisi	22
3.1.6. Muhacirin-İ İslamiye Komisyonu.....	23
3.1.7. İskan-I Muhacirin Nizamnamesi	23
3.2. Cumhuriyet Dönemi Göç Politikaları	25
3.2.1. 1923-1960 Arası Dönem.....	26
3.2.2. 1960-1980 Arası Göçler.....	31
3.2.3. 1980-2011 Arası Göçler.....	33
3.2.4. 2011 Sonrası Dönem.....	36
4.GÜNÜMÜZDE GÖÇ POLİTİKALARI VE SURİYELİLER	41
4.1. Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler	43
4.2. Türkiye’deki Suriyelilerin Yasal Statüleri	44
4.2.1. Şartlı Mülteci Kavramı	50
4.2.2. İkincil Koruma Kavramı	51
4.2.3. Geçici Koruma Statüsü	53
4.2.3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı.....	55
4.2.3.2. Geçici Koruma Statüsüne İlişkin İşlemler.....	56
4.3. Suriyelilere Yönelik Eğitim Faaliyetleri	59
4.4. Suriyelilere Yönelik Sağlık Hizmetleri	63
4.5. Suriyelilerin Çalışma İmkanları	68
5. SURİYELİLERİN YERLEŞTİRİLMESİ VE ENTEGRASYONU	73

	Sayfa
5.1. Kamp Yerleştirmeleri.....	75
5.2. Kamp Dışı Yerleştirmeler	80
5.3. Uydu Kent Yerleştirmeleri.....	83
5.4. Suriyelilere Yönelik Entegrasyon alışmaları.....	86
6. SONUÇ.....	99
KAYNAKÇA.....	103
ÖZGEÇMİŞ.....	109

1.GİRİŞ

İnsanlık tarihi kadar eski olan göç olgusu tarihin her döneminde karşımıza çıkmaktadır. Başlarda kuraklık, salgın hastalık, kıtlık, savaş gibi sebeplerle ortaya çıkan göç kavramı küreselleşmenin artması ile beraber pek çok farklı sebep ile de ortaya çıkmıştır.

Küreselleşme tüm dünyada sınırları ortadan kaldırmış, bireylerin göçe daha ılımlı bakmasına neden olmuştur. Fakat hâlâ göçe ve göçmenlere sorunlu birer yapı olarak bakılmaktadır. Göç sürecinin yönetilmesi yerine, göçü önlemeye yönelik çalışmalar dünya genelinde yürütülmektedir. Kaçak ve düzensiz göçün artması da göçü önleyici tedbirleri artırmaktadır. Ülkeler kaçak ve düzensiz göçle mücadele yolunu tercih etmektedir.

Uluslararası göç, göç alan ülkeyi de göç veren ülkeyi de etkilemektedir. Göçmenler ülkelerindeki kültürleri, görüşleri, yaşam tecrübelerini, ekonomik ve sosyal öğretileri göç ettikleri ülkelere taşımaktadırlar. Bu durum göçe hedef olan ülkede çeşitli etkilere sebep olmaktadır. Bu nedenle devletler ülkelerinde göçün ortaya çıkardığı etkileri en aza indirmek ve göç yönetimini sağlamak için çeşitli göç politikaları geliştirmişlerdir.

Anadolu toprakları tarihin her döneminde göçe ev sahipliği yapmıştır. Son olarak gerçekleşen Suriyeli göçü, cumhuriyet tarihinin en kalabalık göç akını olarak tarihe geçmiştir. Cumhuriyetin ilanından itibaren ortaya konulan göç politikaları dönemin siyasi ve askeri konjonktüründen etkilenmiştir. Bu nedenle cumhuriyetin ilk yıllarında uygulanan göç politikaları cumhuriyetten önceki, son dönem Osmanlı göç politikalarından edinilen tecrübe ile şekillenmiştir.

Son dönem Osmanlı göç politikalarında, devletin güç ve toprak kaybederek zayıfladığı dönemde kaybedilen Balkan toprakların, Kırım ve Kafkasya'dan zulümden kaçarak; mevcut Osmanlı topraklarına göç eden kitlelerin yerleştirilmesi ile ilgilenmek için kurulan komisyonlar dikkat çekmektedir. Kaybedilen topraklarda kurulan devletlerin Osmanlı Devleti topraklarında yaşayan milletleri, kendi milletlerinin kurduğu devletlere göç etmeye başlamışlardır. Buna karşılık kaybedilen Osmanlı Devleti topraklarında kalan Türk ve Müslüman Osmanlı Devleti vatandaşları göç edenler tarafından boşaltılan Osmanlı topraklarına yerleştirilmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin bu dönemde toprak kayıpları ve büyük can kayıpları ile karşılaşmasına rağmen Balkanlar, Kırım ve Kafkaslardan göç edenler sebebiyle nüfus artışı ile karşılaşmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, 1960'lı yıllara değin süren ulus devlet inşasına yönelik çalışmalar göç politikalarına yön vermiştir. Bu dönemde göçle ilgili en önemli çalışma mübadele yolu ile gerçekleşmiştir. Batı Trakya'daki Türkler ile İstanbul'daki Rumlar bunun dışında tutulmuştur. Geriye kalan topraklarda yaşayan Türkler ve Rumlar nüfus değişimine tabi tutulmuşlardır.

1960'lı yıllarda ise Türkiye'nin göç politikaları işçi göçü kavramı etrafında şekillenmiştir. Bu dönemde başta Almanya olmak üzere Doğu Avrupa ülkelerine Türkiye'den işçi göçü olmuştur. Bu göç hareketi kalkınma planları ile desteklenmiştir.

1980'li yıllara gelindiğinde işçi göçü aile birleşimi yolu ile devam etmiştir. 1980'li yılların sonunda Türkiye Bulgaristan'dan gerçekleşen göç hareketi ile karşılaşmıştır. Zulüm ve baskıdan kaçan Bulgar Türkleri Turgut Özal hükümeti tarafından kabul edilmiş ve Bursa başta olmak üzere çeşitli bölgelere yerleştirilmişlerdir. 1991 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ikinci kitlesel göçü ile karşılaşmıştır. Kuzey Irak'ta Saddam zulmünden kaçan binlerce kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

2000'li yıllarda ise Suriyeli göçü başlayana kadar Türkiye transit göçe ev sahipliği yapmıştır. Göç politikaları bu dönemde kaçak ve düzensiz göçle mücadele ve transit göçün yönetimi çerçevesinde şekillenmiştir.

2011'de Arap Baharının etkisiyle patlak veren Suriye iç savaşı ile beraber Suriye'den Türkiye'ye göçler başlamıştır. Burada değinmemiz gereken konu bu çalışmada kullandığımız "Suriyeli" tabidir. Suriye'den göç eden bireylere Cenevre Sözleşmesinde yer alan coğrafi çekinceden ötürü, mülteci ve sığınmacı statüsü verilememektedir. Şartlı mülteci statüsü ise Avrupa dışındaki ülkelere gelen bireylere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar geçici olarak verilmektedir. Mülteci, sığınmacı yada şartlı mülteci statüsü verilemeyen bireyler ikincil korumadan faydalanmaktadırlar. Fakat ikincil koruma kitlesel göçlerde uygulanamamaktadır. Bu sebeple Suriye'den Türkiye'ye göç eden bireyler Türkiye'de mevcut olan göçmen statülerinden faydalanamamışlar ve kendilerine geçici koruma statüsü verilmiştir. Çalışmada geçici koruma statü sahibi Suriyeli bireyler diyerek tanımlama uzatılmamış, kısaca "Suriyeliler" ifadesi kullanılmıştır. Çalışmada geçen "Suriyeliler" ifadesi; mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, ikincil koruma statülerinden birini temsil etmemektedir.

2011 Nisanında 252 kişilik bir grubun göçü ile başlayan Suriyeli göçü zaman içinde artarak devam etmiştir. Şuan Türkiye yaklaşık 3,5 milyon Suriyeliye ev sahipliği

yapmaktadır. Dünya üzerinde Suriyeli sayısının en çok olduğu lkle Tlrikiye'dir. Suriyeli sayısının fazlalığı yalnızca g11ç politikalarını değil; eğitimden sağlığa, iskandan istihdama pek çok alanı etkilemiştir. Suriyelilere hizmet sunulmasının 1tesinde, Suriyelilerin çeşitli iş kollarında yer almaları g11ç politikasının kapsamını genişletmiştir.

Yerleştirme ya da iskan g11ç eden bireylere sadece ev vererek barınmalarını sağlamak demek değildir. Aynı zamanda g11ç eden bireylere eğitim, sağlık, istihdam gibi hizmetlerin sağlanmasını da içermektedir. Bu nedenle bu çalışmada Suriyelilerin eğitim, sağlık ve çalışma olanakları da incelenmiştir.

Suriye b11lgesinde iç savaş ve çeşitli askeri operasyonlar devam etmektedir. Suriye'den Tlrikiye'ye g11ler olmakta veya askeri operasyonlar ile şiddetten arındırılan b11lgelere geri d11n11şler sağlanmaktadır. Bunlar çalışmada verilen Suriyelilere ilişkin sayısal verilerin g11ncelliğini yitirmesine neden olmaktadır.

Bu alışma d11rt b11l11mden oluşmaktadır. Birinci b11l11mde g1111n kavramsal erevesi çizilmiş, ikinci b11l11mde son d11nem Osmanlı g11 çalışmaları kurumsal ayrımlarla ve Cumhuriyet d11nemi g11 politikaları tarihsel ayrımlarla incelenmiştir. 111nc11 b11l11mde g11ncel g11 politikaları Suriyelilere ilişkin yasal d11zenlemelerle ele alınmıştır. D11rd11nc11 ve son b11l11mde ise Suriyelilerin yerleştirilmesi ve entegrasyon başlığı altında kamp yerleştirmeleri ile kamp dışı yerleştirmeler ve uydu kent yerleştirmeleri, Suriyelilere y11nelik entegrasyon çalışmaları incelenmiştir.

2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Göç Kavramı

Göç bir bireyin değişik sebeplerden ötürü, bulunduğu yeri terk ederek başka bir yere yerleşmesidir. Kısa süreli, geçici yer değiştirmeler şeklinde gerçekleşebileceği gibi, uzun süreli ve kalıcı olarak da gerçekleşebilmektedir. Bireyler gönüllü ve zorunlu olarak yer değiştirebilmektedir. Göç eden bireyler yaşadıkları ortamı, coğrafyayı terk etmekte ve yeni coğrafyalara, kültürlere doğru yol almaktadırlar. Bireyler gelecekteki yaşantılarını geçirmek istedikleri yeni yerleşim birimine göç etmektedirler. Göç eden bireyler içinde yaşadıkları coğrafi ve sosyo kültürel yapıdan uzaklaşarak yeni bir yapıya girmektedirler (Akan, Arslan, 2008: 3).

Göç sonucu insanların buldukları yerden, içinde buldukları sosyal çevreden ayrılıp yeni bir yere yeni bir sosyal çevreye gitmesi hususu konusudur (Töre, 2016: 47). Göç insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Bireylerin sadece yaşadıkları yeri değiştirmelerini değil; aynı zamanda sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerini de kapsamaktadır. Bu nedendir ki göç sadece bir yerden başka bir yere gitmek demek değildir. İnsanların maruz kaldıkları olumsuz muamelelere karşı verdikleri yaşama mücadelesini de içine almaktadır (Barın, 2015: 12).

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eski bir olgu olmasına rağmen, inceleme konusu olarak gündeme alınması yirminci yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Yirminci yüzyılın başlarında gerçekleştirilen mülteci çalışmaları göç çalışmalarının ilk uygulamaları sayılmaktadır (Barın, 2015: 13). Göç kavramı en geniş kapsamıyla bir yerden başka bir yere hareketi içeren, sosyo kültürel, politik, ekonomik olaylar ve kişisel tecrübelerden etkilenen, kısa orta veya uzun vadeli olan, geri dönme niyeti ile yapılan yada sürekli yerleşme gayesi ile gerçekleştirilen yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004: 12-13).

Göç olgusu sosyal bir hareket olmasına rağmen ekonomiden siyasete hemen her alanı etkileyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç veren yerin itici faktörleri ile göç alan yerin çekici faktörleri göçün rotasını belirlemektedir. Fiziksel bir hareket olsa da göç aslında toplumsal bir olgudur. Yer değiştirmelerin göç alan toplum içerisinde ortaya çıkardığı pek çok etki bulunmaktadır (Akan, Arslan, 2008: 4- 5). Göç sosyolojik bir

olgudur. Toplumların sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi, demografik yapılarını direkt olarak etkilemektedir (Akan, Arslan, 2008: 5).

2.1.1. Göçün Nedenleri

Göç olgusu ortaya çıktığı ilk zamanalarda coğrafi nedenler, açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları nedeniyle gerçekleşmiştir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015: 60).

Günümüzde göçün pek çok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenleri belli bazı başlıklar altında toplayacak olursak; fiziki nedenler, ekonomik nedenler, sosyal nedenler, siyasi nedenler olarak sayabiliriz. Fiziki nedenler; doğal afetler, deprem, su kıtlığı, sel, volkan gibi doğa olaylarıdır. Ekonomik nedenler ise göçün birincil nedenlerini oluşturmaktadır. İstihdam kişileri göçe yönelten nedenlerin ilkidir. Bireyin içinde bulunduğu topluma uyum sağlaması istihdam edilerek üretim aşamasına katılması ile mümkün olmaktadır. Fakat istihdam edilemeyen birey topluma uyum sağlamakta zorlanmaktadır. İstihdam edilen bireyler refah seviyelerinin yükselmesine bağlı olarak toplumla daha uyumlu olmaktadır. İstihdam edilemeyen bireyler ise yeni iş olanakları elde etmek için başka yerlere göç etmektedir. İş imkanlarının az oluşu, kaynakların sınırlı olması, ulaşım zorluğu, ticaret ve turizm imkanlarının olmaması gelir dağılımındaki adaletsizlikler bireyleri göçe yönelten ekonomik nedenlerdir. Bir ülkede ekonominin gelişmemiş olmasına bağlı olarak, o ülkede yaşayanların ekonomisi daha iyi bir ülkeye göç etmeleri doğaldır (Töre, 2016: 50).

Ekonomik nedenlerin dışında kalan nedenler göçün ikincil nedenleridir. Bu ikincil nedenlerden ilki sosyal nedenlerdir. İyi eğitim alma isteği, sağlık hizmetlerine kolay erişim arzusu sosyal nedenlerin başında gelmektedir. İçinde yaşanılan topluma adapte olamama, toplumun gelenekleri ile arada bir bağın kalmaması da göçün sosyal nedenleri arasında yer almaktadır (Töre, 2016: 51).

Göçün ikincil nedenlerinden olan siyasi nedenleri en çok kitlesel göç hareketini etkilemektedir. Siyasi baskılar, etnik zorluklar ve mübadele, askeri darbeler, savaş, sınır değişiklikleri kitlesel göçü tetiklemektedir. Siyasi göç mülteci ve sığınmacı statülerinin sahipleri olan bireylerin göç hareketi şeklinde tanımlanabilmektedir. Siyasi sebeplerle göç eden kişiler ırk, din, dil, cinsiyet nedenli eşitsizliklere maruz kalabilmektedir (Töre, 2016: 51).

Göç etmek ile ilgili karar vermek kolaylıkla alınacak bir karar değildir. Göç etmek bilinmeyene doğru yolculuk etmek demektir. Bireyin doğup büyüdüğü bildiği çevreden ayrılıp bilmediği başka bir çevreye göç etmesi riskli bir olgudur. Bu riskin göze alınabilmesi için göç eden bireyi göçe yönlendiren önemli unsurların olması gerekmektedir. Bu unsurlar göç literatüründe itici ve çekici faktörler olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2006: 3).

2.1.2. Göçün Sonuçları

Göçün nedenlerinin yanı sıra belli başlı bazı sonuçları da bulunmaktadır. Göçün sonuçları göç eden bireyi, ailesini, göç alan toplumu ve göç veren toplumu etkilemekte; siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel pek çok sonuç ortaya çıkarmaktadır (Töre, 2016: 55).

Göçler toplumsal değişmelere neden olmuşlardır. Dini, dili, kültürü, farklı toplulukları karşı karşıya getirerek birbirlerini etkilemelerini sağlamıştır. Bu yolla yeni toplumlar ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan topluluklarla beraber yeni kültürler, yönetim biçimleri, ırklar gelişmiştir. Bu şekilde gelecekte oluşacak toplulukların zemini hazırlanmıştır (Karpas, 2013: 9).

Göç olgusu toplumun düşünce kalıplarını ve duygusal yaklaşımlarını değiştirmektedir. Bu değişiklikler bilgi, inanç ve değerlerde meydana gelen değişimler ile beraber gerçekleşmektedir. Bireylerin kendilerine ve dünyalarına ait kabulleri, sosyal gruplar arası ilişkiler değişmektedir. Göçün nüfus dağılımında meydana getirdiği dengesizlikler göç alan ülkeyi de, göç veren ülkeyi de etkilemektedir. Göç alan ülkede veya bölgede nüfus artışına bağlı olarak; yatırımlar nüfusu artan yerlere yönelmektedir. Bunun yanı sıra nüfusu artan yerlerde konut ve yiyecek sıkıntısı ortaya çıkmaktadır. Gıda giyim gibi ürünlerin fiyatlarında artış meydana gelmektedir. Nüfus azalan bölgelerde benzer şekilde; nüfus azalışı sebebiyle tarım arazileri boş kalmaktadır. Bu durum gıda sıkıntısının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Göç alan bölgelerde alt yapı sorunu ortaya çıkmaktadır. Nüfusa oranla istihdamın az olması işsizliğin oluşmasına ve toplumda huzursuzluk ve gerilim ortamının artmasına sebep olmaktadır (Töre, 2016: 56).

Günümüzde göçler tüm dünyayı etkilemektedir. Dünya genelinde kültürleri değiştirmekte, sosyal ve etnik yapıya etki etmektedir. Göçün ekonomik sonucu, bazı ülkelerin iş gücü ihtiyacını göçmenler sayesinde karşılaması ile ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra

göçmenler göç ettikleri ülke ile iletişimlerini kesmemektedir. Göç edilen ülkede elde ettikleri kazancı göç ettikleri ülkelere yatırmaktadırlar. 2009 yılı verilerinde göçmenlerin göç ettikleri ülkelere 317 milyar dolar göndermiş olduğu görülmektedir (Karpas, 2013: 10).

Göç son yıllarda az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere gerçekleşen bir eylem olmaktan çıkmıştır. Küreselleşmenin artması, bölgesel çatışmaların şiddetlenmesi, yoksulluk göç edenlerin sayısını artıran diğer faktörlerdir (Tuzcu, Ilgaz, 2015: 56).

Küreselleşme diğer ekonomik, siyasi nedenleri etkilediği için gelişmekte olan ülkelerde göç alan ve göç veren ülkeler arasında yer almaya başlamıştır (Güllüpnar, 2012:53). Göç alan ile göç veren ülkeler arası toplumu birbiri ile bağlayan, ilişkileri geliştiren kuram göç ağları kuramıdır. Göç ağları kuramında yer alan öncü göçmenler göç ettikleri ülkelerde kalan bireylere örnek olmaktadır (Yalçın, 2004: 37). Göç ağları göçün neden olduğu zararları ve maliyetleri en aza indirirler. Göçün devamlılığını neden olarak göçü genişletirler (Barın, 2015: 27).

2.1.3.Göçün Önemi

Göç kavramının çeşitli tanımlamalarının olması göstermektedir ki; göç çok boyutlu ve karmaşık bir yapıdadır. Bu durum göç tanımlamalarında çeşitliliğe yol açmaktadır. İnsanın içinde bulunduğu duruma göre farklı şekillerde isimlendirilmektedir (Akıncı vd, 2015: 61).

Ünalın, göç tanımlamasını “iyi tanımlanmış coğrafik bölgeler veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri değişiklikleri” (1998: 91) şeklinde yapmaktadır. Coğrafi, siyasi, toplumsal ekonomik, askeri nedenler gibi nedenler ortaya çıkmadan önce göç hareketleri yiyecek bulma ihtiyacı ile gerçekleştirilmekteydi (Gürbüz ve Karabulut, 2008: 38). Göç incelenirken dikkate alınması gereken unsurlar, mesafe, kalıcılık ve zaman kavramlarıdır (Ünalın, 1998: 91). Dünyada pek çok devlet ve medeniyet göç ile kurulmuştur. Göç eden bireyler ve göç eden bireylerin sonra ki kuşakları tarafından pek çok yeni medeniyet kurulmuştur (Karpas, 2013: 86).

Göç kavramı üç temel değişken çerçevesinde şekillenmektedir. Bunlar, göç veren yerleşim, göç eden bireyler, göç alan yerleşim (Melih ve Balaban, 2005: 2). Göç kavramı üzerine yapılan ilk çalışma 1885 yılında Ravenstein’in “Göç Kanunları” kitabıdır. Göçün gelişme ile ilgili olduğunu savunmuştur (Yaman, 2016: 99).

Göçler toplumsal değişimin temel olgusudur. Göç üzerine pek çok farklı tanımlamalar olsa da, temelinde bireyin yada topluluğun yaşadığı yerin değiştirmesi üzerine temellendirilmiştir. Göç hem göç alan hem de göç veren toplumlar için yeni toplumsal ilişkiler ağını zorunlu kılmaktadır (Adıgüzel, 2016: 2).

Göç kavramı için, sanayi devrimi önemli bir nokta olmuştur. Literatürde kentleşme sanayi devrimi ile ortaya çıkmış ve göç kentleşmenin temelini oluşturmuştur. Sanayi devriminden sonra gerçekleşen ikinci dünya savaşı sonucunda işgücü eksiklikleri meydana gelmiştir. Eksik işi gücünün karşılanması ihtiyacı uluslararası göç çerçevesinde yaşanan gelişmeler göç araştırmaları alanında önemli yer tutmuşlardır (Adıgüzel, 2016: 11).

2.1.4. Göçün Çeşitleri

Göç gerçekleşme şekline, gerçekleşme nedenine bağlı olarak farklı tanımlamalara ayrılmaktadır. Göç gerçekleşme şekline göre; düzenli, düzensiz; iç göç, dış göç; bireysel göç ve kitlesel göç olarak ayrılır. Gerçekleşme nedenlerine göre ise; gönüllü göç, zorunlu göç; sürekli göç, geçici göç ve transit göç olarak ayrılmaktadır.

2.1.4.1. Düzenli Göç

Düzenli göçe bağlı olarak, yurtdışından Türkiye'ye yapılan göçlerde; göçmenin ülkemiz sınırları içerisinde kanunlarımıza uygun olarak yer alması için gerekli olan giriş izni ile çalışma veya oturma izni almış olması zorunluluğu bulunmaktadır. Düzenli göç çalışmak amaçlı eğitim amaçlı ve yaşamak amaçlı olarak üç temel amaç için gerçekleştirilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 11).

Kanuni yollar kullanılarak gerçekleştirilen ve düzenli göç olgusu ile beraber anılan göç hareketine yasal göçte denilmektedir. Yasal göçte bireyler göç ettikleri ülkenin kanunlarına uygun olarak giriş yaparlar ve oturma izni alırlar (Akıncı vd, 2015: 63).

Düzenli göçler ülkeler arasında imzalanan karşılıklı antlaşmalar ve kanuni düzenlemeler ile gerçekleşmektedir. Zorunlu yada gönüllü olması bu durumu değiştirmemektedir. Göç edilen ülkeden göç başlaman önce izin alınması yada yasal olarak haber verilmesi göçü

düzenli göç olarak kabul ettirmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleşen nüfus mübadelesi düzenli göçe iyi bir örnektir (Adıgüzel, 2016: 79).

2.1.4.2. Düzensiz Göç

Ülkeler arasında hareket halinde bulunan bireylerin göç sistematiği içindeki düzenlemelere göre belirlenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14). Düzensiz göç yasal olmayan göç olarak da anılmaktadır. Yasal olmayan göçte bireyler göç ettikleri ülkeye ait giriş, çalışma ve oturma izinleri için gerekli olan belgelere sahip olmamaktadır (YUKK, 2013: md3/1).

1980'e kadar Türkiye'ye gerçekleşen göçler Türk soyundan olan kişiler tarafından yasal yollarla yapılmıştır. Bu tarihten sonra Türkiye yabancılar içinde hedef ülke olmuştur. 1980'den sonra izlenen liberal politikalar ile yabancı yatırımcılara kapılarını açan Türkiye yabancı göçmenlere de ev sahipliği yapmıştır (Adıgüzel, 2016: 83).

Ülkemiz düzensiz göçle mücadelede göç idaresinin belirlediği bazı stratejiler bulunmaktadır. Bunlar; düzensiz göçle mücadele için kaynak ülke, hedef ülke ve transit ülke ile hukuki antlaşmaların yapılması; ulusal ve uluslararası kuruluşlarla eşgüdümün sağlanması; sınır hattında güvenlik tedbirlerinin artırılması; göçmen kaçakçılığının önlenmesi; yasal yollar ile gelen göçmenlere hukuki statü verilmiş sürecinin hızlandırılarak yasal göçün özendirilmesi; kaynak ülkelerin neden düzensiz göçe kaynaklık ettiği araştırılarak, nedenlerin önlenmesidir. (http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi_409_422_424_icerik, erişim tarihi: 09.06.2018)

2.1.4.3. İç Göç

Herhangi bir ülke içinde bir yerleşim biriminden diğerine doğru gerçekleşen yerleşme hareketine iç göç denilmektedir. İç göçler ülkemizde kentleşmenin gerçekleşmesinde oldukça etkili olmuştur. Ülkemizde iç göç kırdan kente, doğudan batıya şeklinde gerçekleşmektedir (Akan, Arslan, 2008: 16). Ülke içerisinde yerleşim birimleri arasında yapılan göç hareketleridir. İç göçler köyden kente, kentten kente, kentten köye ve köyden köye şeklinde gerçekleşebilmektedir (Töre, 2016: 48).

İç göçün belli başlı bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler; kırsal alanda nüfus artışına bağlı gelişen işsizlik, tarım arazilerinin miras yoluyla bölünmesi, toprağın verimsizleşmesi, tarımda makineleşmeye bağlı olarak işgücü ihtiyacının azalması, kentlerde iş olanaklarının fazla olması, kırlarda eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği olarak sıralanabilir (Töre, 2016: 51-52).

İç göç ülkelerin politik, toplumsal yapısına bağlı olarak ortaya çıkan bir göç tipidir. Göç olgusunun ülke içinde meydana gelmesi iç göç olarak adlandırılmaktadır. İç göç son yüzyılda kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru gerçekleşmektedir (Akıncı vd, 2015: 62).

2.1.4.4. Dış Göç

Bir ülkede kalmak , çalışmak, yerleşmek amacıyla başka bir ülkeden yapılan göçe dış göç denilmektedir (Akan, Arslan, 2008: 22). Dünyada hemen her ülke dış göç ile mücadele etmek zorunda kalmaktadır. Dış göçlerin belli başlı bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu nedenler; ekonomik nedenler, savaş, işsizliğin artması, doğal afetler, etnik nedenler, ülkelerde mevcut rejimin değişmesi, sınırlarda meydana gelen değişiklikler ve uluslararası antlaşmalar ile gerçekleşen nüfus değişimleridir. Dış göçün bazı olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Olumlu sonuçları; göç alan ülkede nüfus artar. Ülkeler arası Ekonomik ilişkiler artar. Kültürler arası etkileşim artar. Ülkeye işçi girişinin olması sonucu döviz artar. Ülke turizmine katkı sağlanır. Artan nüfus ile beraber işçi kaynaklı işsizlik sorunu ortadan kalkar. Olumsuz sonuçları; göçmenler göç ettikleri topluma uyum sağlamada sorun yaşarlar. Nüfusun artması sonucu barınma ve konut sorunu ortaya çıkar, dil farklılıklarından doğan bazı sorunlar oluşur (Akan, Arslan, 2008: 25-26).

Uluslararası göçte ortaya çıkan önemli bir kavramda göç ağıdır. Göç ağları; göçmen kişilerin ülkelerinde kalan aileleri, arkadaşları ve akrabaları ile olan ilişkilerini ifade etmektedir. Göç etme davranışı göç veren toplumda zamanla yayılır. Göç davranışının yaygınlaşması ile göç ağları genişler. Göç ağlarının genişlemesi ile beraber artan göçmen sayısına bağlı olarak göç kanalları oluşmaktadır. Bu göç kanalları göçün maliyetini ve riskini azaltmaktadır. Bu nedenle göç ağları uluslararası göçü hızlandırmakta ve sürekli hale getirmektedir (Güllüpnar, 2012: 54).

Dış göçler uzun mesafeli olarak gerçekleşmektedir. Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, büyüklükleri ve nüfuslarına bağlı olarak gerçekleşmektedir. Uluslararası göç dış göç kavramının içerisinde yer almaktadır. İnsanların kendi ülkelerinden çıkıp, sınırlarını aşarak başka bir ülkeye göç ederek yaşamını burada devam ettirmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Akıncı vd, 2015: 62).

2.1.4.5. Gönüllü Göç Ve Zorunlu Göç

Bireylerin kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşen gönüllü göç, bireylerin istekleri dışında gelişen belli başlı bazı zaruri hallerin bulunduğu göç, zorunlu göç olarak adlandırılmaktadır (Töre, 2016:48).

Zorunlu göç bazı araştırmacılar tarafından mülteciliğin üst başlığı olarak görülmektedir. Zorunlu göç kişilerin ülkelerinde meydana gelen şiddet olayları nedeni ile hayatta kalma gayesi güderek, ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmalarıdır. Zorunlu göçlerin tetiklenmesinde temel neden ulus-devletlerde meydana gelen siyasi ve ideolojik çatışmalardır (Altıntaş, 2014: 253).

Bunun yanı sıra açlık, kıtlık, salgın hastalıklar gibi sebepler de bireyleri zorunlu göçe mecbur bırakmaktadır. Nitekim 1840 yılında İrlanda'da meydana gelen böcek salgını ülkedeki temel gıda maddesi olan patatesi yok etmiştir. Bu durum açlığa ve ölümlere neden olmuştur. Bu sebeple 1840'da İrlanda'dan ABD'ye büyük bir göç akını zorunlu olarak gerçekleşmiştir (Karpat, 2013: 77).

Gönüllü göçte bireyler herhangi bir etki altında kalmadan göç etmektedirler. Zorunlu göçte ise bireyli göçe zorlayan siyasi, toplumsal baskılar, şiddet, çatışma gibi unsurlar söz konusudur (Akıncı vd, 2015: 62).

2.1.4.6. Bireysel Göç Ve Kitlesele Göç

Göç edenlerin sayısına göre ayrıma tabi tutulan göç türü bireysel ve kitlesele göçlerdir. Bireysel göçte kişiler tek başlarına ya da aileleri ile beraber göç etmektedirler. Bireysel

göçte bireylerin kendi istekleri, gönüllükleri öne çıkmaktadır (Töre, 2016: 49). Bireysel göçte siyasi, sosyal, ekonomik, dini ve kültürel nedenler söz konusu olmaktadır. (Akıncı vd, 2015: 62) Kitlesele göçte göç edenlerin rızası dışında gelişen savaşı, salgın hastalık, doğal afet olayları yer almaktadır (Töre, 2016: 49).

Toplumların ya da bir bölgede bir arada yaşayan kişilerin birlikte göç etmesine kitlesele göç denilmektedir. Kitlesele göçte belirli bir zamanda çok sayıda kişinin mensubu olduğu ülkeden başka bir ülkeye belirli bir düzene sahip olmadan hareket etmesi durumu vardır. Bu kalabalık gruplar halinde gerçekleşen göç hareketinin süreklilik kazanması ile beraber kitlesele göçte toplu akın adı verilmektedir (Akıncı vd, 2015: 62).

Kitlesele göç kavramının kabul edilmesi için gerekli bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar kısa sürede bir ülkeye gelen mülteci veya sığınmacı sayısının çok fazla olması, gelen bireylerin aynı ülke veya bölgeden gelmesi, sayısının fazlalığından ötürü bireysel statü belirlemenin mümkün olmamasıdır (Ciğer, 2016: 67).

2.1.4.7. Sürekli Göç Geçici Göç

İnsanların göç ettikleri yere bir daha dönmek niyeti ile yaptıkları göçte sürekli göç, belirli bir süreliğine gerçekleştirdikleri göçte ise geçici göç denilmektedir (Mutluer, 2003: 10).

1992 yılında gerçekleşen ve bir çok insanın ölümüyle sonuçlanan Bosna savaşı sırasında Bosna'dan Türkiye'ye göç eden bireyler savaşı bitmesi ile beraber ülkelerine geri dönmüşlerdir (Adıgüzel, 2016: 88).

Bazı göç hareketleri de geçici olarak yapılsalar dahi zamanla kalıcı hale gelmişlerdir. 1960'larda başlayan Almanya'ya işçi göçü ülkeye döviz girişı sağlanması ve işçilerin profesyonel iş gücü haline gelerek ülkelerine dönmeleri, orada fabrikalarda elde ettikleri tecrübeleri ülkelerine taşınmaları için desteklenmiştir. Giden işçilerin gerekli tecrübeyi ve bilgiyi kazandıktan sonra döneceği ön görülmüştür. Fakat işçilerin büyük çoğunluğu dönmemiş ikinci hatta üçüncü kuşak torunları gittikleri ülkede kalıcı olmuşlardır.

2.1.4.8. Transit Göç

Yerleşme niyeti olmaksızın bir ülkeden başka bir ülkeye göç edilirken geçiş ülkesinde bulunulması sonucu gerçekleşen göç olgusuna transit göç denilmektedir (Doğan, 2006: 179).

Ülkemiz coğrafi konumu itibariyle kıtaların kesişim noktasında bulunmaktadır. Komşu ülkelerde ve çevre ülkelerde meydana gelen çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar, savaşlar göç hareketlerini tetiklemiştir. Türkiye'nin göç yollarının üzerinde yer alması da hedef ve transit ülke olmasına neden olmuştur. Türkiye 1951 Cenevre Sözleşmesinde imzaladığı coğrafi çekince ile Avrupa dışındaki ülkelere gelenlere mültecilik statüsü veremediği için de transit ülkelere biri olmuştur. 1990'lardan sonra Afganistan, Bangladeş, Pakistan, İran, Irak gibi ülkelere gelenler ile 2000'lerden sonra Somali, Sudan gibi Afrika ülkelerinden gelenler için Türkiye bir geçiş ülkesi olmuştur (Adıgüzel, 2016: 84).

Türkiye'nin transit göçe kaynaklık etmesinin pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar; Kaynak ve hedef ülkeyi birbirine bağlayan güzergahta yer alması, doğu sınırının engebeli olması sebebiyle kontrolün zor olması, Ege denizinde Yunan adalarına yakın olması nedeniyle Avrupa'ya geçişin kolay olmasıdır (Adıgüzel, 2016: 88).

2.2. Göçmen Kavramı

Evrensel literatürde kabul edilmiş genel geçer bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Maddi sosyal koşullarını iyileştirmek ve kişisel rahatlığı sebebi ile göç eden kişi göçmen olarak kabul edilmektedir. Birleşmiş milletler göçmene dair tanımlamasında hangi yollarla göç ettiği ve göç etme sebeplerine bakmaksızın yabancı ülkede bir yıldan fazla ikamet eden birey olarak tanımlamaktadır (Adıgüzel, 2016: 5).

2.2.1.Düzensiz Göçmen

Giriş, çalışma yada oturma izni olmayan sınırlarımız içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetlerde ihtiyaç olan izinlere sahip olmayan kişilere düzensiz göçmen denilmektedir. Belgesiz göçmen, yasadışı göçmen, kaçak göç gibi tanımlamalarda yine düzensiz

göçmenler için kullanılmaktadır. Göçmenler sınır kontrolü sırasında belgesiz veya sahte belge ile geçiş yapmış iseler; gerekli izinleri olmasına karşın izinlerinde kendilerine tanınan yasal süre dolmuş ise ve izinleri olan alan dışında faaliyet gösterdikleri tespit edilmiş ise yasadışı/ düzensiz göçmen sayılmaktadırlar (Kalkınma Bakanlığı, 2014: 14).

Belgesiz olarak geçiş yaptıkları ülkede sömürüye en çok bu grup maruz kalmaktadır. Bazı ülkeler işverenleri yükümlülükten kurtarmak için yasadışı göçe izin vermektedir. Yasadışı göç ile gelen göçmenler daha çok inşaat ve tarım sektöründe çalışmaktadır (Abadan- Unat, 2002: 305).

Düzensiz göçmen, yasa dışı yollarla göç eden veya yasal yollarla göç etmesine rağmen vize süresi sona ermiş olarak ülkede bulunmasından dolayı hukuki statüsünü kaybetmiş göçmen olarak tanımlanmaktadır. Ülkeye girişle ilgili yasal düzenlemeleri ihlal ederek ülkeye giriş yapan veya yasal yollarla girip kendisine tanınan hukuki süreyi aşarak ülkede kalan bireyler gizli göç olgusunu meydana getirmektedir (Çiçekli, 2009a: 21).

2.2.2.Ekonomik Göçmen

Konuk işçi yada deniz aşırı kontratlı işçi olarak isimlendirilen göçmenlerde bu gruba girmektedir. Birkaç ay ile birkaç yıl arasında değişen belirli bir süre için iş verilen ve birikimlerinin büyük kısmını ülkelerine yollayan kişilerdir (Abadan- Unat, 2002: 305). Ekonomik göçmenler arasında yer alan yüksek nitelikli göçmenler; yöneticiler, uzmanlar, teknisyenler gibi meslek sahibi kişilerden oluşmaktadır. Bu gruptaki kişileri uluslararası kuruluşlar, gelişmiş ülkelere ait kurumlar ile çok uluslu şirketlerde çalıştırmaktadırlar. Pek çok ülke yüksek nitelikli iş gücünü ülkesine çekmek için uğraşmaktadır. Bu gruba mensup olan göçmenler kendilerini göç için ayrıldıkları kendi ülkelerine ya da göç ederek hayatlarını kazandıkları yeni ülkeye ait sayılmaktadırlar (Abadan- Unat, 2002: 305).

2.2.3.Mülteci

1951 Cenevre sözleşmesinde mülteci tanımı yapılmıştır. Bu antlaşmaya taraf olan ülkeler mülteci kabul etmeyi ve mültecilere süreli yada süresiz oturma izni vermeyi kabul etmiş

sayılmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği mülteciler, sığınmacılar ve göçmenler arasında ayırım yapmaktadır. Fakat göçmenler, mülteciler ve sığınmacılar sosyal, kültürel ihtiyaçları ve etkileri açısından benzer nitelikler göstermektedir (Abadan-Unat, 2002: 306).

1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci tanımı; dini, dili, ırkı, siyasi görüşü veya belirli bir topluluğa tabi olması sebebiyle zulme uğrayacağı şüphesi taşıyan; geçerli sebepler nedeni ile vatandaşı bulunduğu ülkeden başka bir ülkede bulunan ve bulunduğu ülkenin korumasından faydalanamayan veya faydalanmak istemeyen yabancıya denilmektedir. Aynı tanımlamaya göre mülteciler daha önce yaşadığı vatandaşı olduğu ülkeye zulme uğrama korkusu ile dönemeyen veya dönmek istemeyen kişilerdir (Adıgüzel, 2016: 5).

2.2.4.Sığınmacı

Mülteci tanımlamasına uymayan fakat korunma niyetiyle sınırları aşan kişiler sığınmacı olarak tanımlanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen şiddet hareketlerinden sonra ülkelerinden kaçarak başka ülkelerde korunma talep eden pek çok kişi bulunmaktadır (Abadan- Unat, 2002: 306).

Sığınmacı kavramı mülteci kavramı ile karıştırılsa da aslında iki kavram arasında çok belirgin bir fark bulunmaktadır. Bu fark, sığınmacı ülkesini bırakarak başka bir ülkeye gitmekte ve gittiği ülkede soruşturma aşaması yaşamamaktadır. Onun dışında mülteci için sayılan bütün şartlar sığınmacı tanımı içinde yer almaktadır (Akıncı vd, 2015: 66).

2.2.5. Transit Göçmen

Transit göç olgusu içerisinde, bir ülkeden başka bir ülkeye göç etme niyetinde olan ve geçiş ülkesinde bulunan kişi yada gruplara transit göçmen denilmektedir (Doğan, 2006: 179).

Dünya üzerindeki siyasi, ekonomik gelişmeler, savaşlar, salgın hastalıklar, yoksulluk, doğal afetler, iklim değişiklikleri, su kaynaklarının azlığı ve benzeri sorunlar devam ettikçe göç de devam edecektir. Göç olgusu çeşitli tanımlamalara ayrılmıştır. Bu tanımlamalar

göçün gerçekleştiriliş biçimine ve amacına göre farklılaşmaktadır. Yine göçmenlerde gerçekleştirdikleri göç çeşidine göre isimlendirilmektedir.

3. TÜRKİYENİN GÖÇ POLİTİKALARI

Türkiye'nin göç politikalarını iki başlık altında inceledik. Bu ayrımın temel sebebi cumhuriyetin ilanı ile beraber farklılaşan politik algılardır. Osmanlı Devleti her dönemde göç alan bir devlet olsa da bu göç hareketleri özellikle 19. yüzyıldan sonra yoğunlaşmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti'nin göç politikaları mazluma kucak açma fikri çerçevesinde şekillenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile beraber ise göç ulus devlet inşasında bir araç olarak kullanılmıştır. Farklılaşan politikalar, devlet yapıları ve bakış açıları Türkiye'nin göç politikalarını iki döneme ayırarak incelememize neden olmuştur.

3.1. Osmanlı Devleti Döneminde Göç Politikaları

Osmanlı Devleti için 19.ve 20.yüzyıl, sorunların iyiden iyiye arttığı, savaşların ve toprak kayıplarının devam ettiği, uzun süren savaşlar nedeniyle nüfusun azaldığı yıllar olmuştur. Bununla beraber Osmanlı Devletinden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden devletlerin halklarından, Osmanlı Devleti himayesinde yaşamayı isteyenler ile savaş ve benzeri sebeplerden yurtlarından çıkarılan, zulüm görerek sürgün edilen kitleler Osmanlı Devleti topraklarına göç etmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti Kırım Savaşı ile birlikte, nüfus kıtlığı çekmeye başlamıştır. Nüfusun düşmana karşı savunmada önemli olduğu kadar, ekonominin gelişmesi için de önemli olduğuna inanılıyordu.1856 yılında benimsenen nüfus politikaları gereği,1857 yılında göç ve iskanla ilgili bir kararname yayımlandı. Bu kararname, Osmanlı Devleti kapılarının, sultana bağlılık yemini eden, Osmanlı Devleti yasalarına saygı duyan herkese dini bağımsızlıklarını koruyacaklarını belirterek açık olduğunu söylüyordu. Devlet göç edenlerden herhangi bir ücret talep etmiyor, aksine göç edenlere hazineden ekilebilir toprak vereceğini ve kendilerini askerlik ve vergiden muaf tutacağını belirtiyordu. Osmanlı Devleti böyle yaparak; tarımda iyi olan kimseleri Osmanlı Devleti topraklarına çekmeyi, yeni arazileri tarıma açmayı böylece tarımda gelirlerin artmasını ve ekonominin gelişmesini amaçlamaktaydı (Karpat, 2013: 153).

3.1.1. Muhacirun Komisyonu

Muhacirun Komisyonu kurulana kadar Osmanlı Devleti göç ve göçmenle ilgili işlerini geçici komisyonlar aracılığıyla yürütmeye çalışmıştır. Başta Şehremaneti ve Ticaret Nezareti olmak üzere Şehir Komisyonu ve özel görevlendirilmiş memurlar ve benzeri teşkilatlanmalar ile göçmen meselesini çözmeye çalışmıştır.

İstanbul'da göçmen meselelerini Şehremaneti ve Ticaret Nezareti birlikte yürütürken eyaletlerde ticaret nezareti tek başına yürütmekteydi. Taşrada yerel yöneticiler ticaret nezaretinin yönlendirmeleri ile sürece dahil olmuşlardı. Hükümet tarafından özel görevlendirilen memurlar da bu sürecin bir parçası idiler. Göçmen sayısındaki hızlı artış mevcut kurumları işlevsiz bırakmıştır. Göçmenlerin devamlı olarak geleceklerinin öngörülmesiyle birlikte daha geniş çaplı ve sürekli bir komisyon kurulması kaçınılmaz olmuştur (Saydam, 1997: 103-104).

5 Ocak 1860'da Sadrazam Ali Paşa tarafından Ticaret Nezaretine bağlı olarak kurulan Muhacirun Komisyonu 1861 yılında tam olarak bağımsız bir kurum olmuştur. (Dündar, 2011: 58) Komisyonda görevlendirilen memurlar, Bab-ı Ali'de görev yapan memurlar arasından maaşlarına zam yapılarak atanmışlardır (Saydam, 1997: 106) Bu memurlar göçmenlerin ülkeye giriş yaptıkları şehirlerde görevlendirilmişlerdir. Bir kısmı ise tercümanlık vazifesi için göçmenlerin iskân ettirilecekleri bölgelere yönlendirilmişlerdir (Dündar, 2011: 58).

Muhacirun komisyonu iskân meselesinin üstünde önemle durmuştur. Bu sebeple önemli gördüğü vilayetlere özel iskân memurları göndermiştir. Bu memurlar iskân işlerinin hızla gerçekleştirilmesinden sorumlu tutulmuşlardır (Saydam, 1997: 108). Kafkaslardan ve Kırımdan büyük göçmen kitlelerinin gelmesi ve şehirlerde yığılmalar oluşturması ile beraber her şehirde İskân-ı Muhacirun memuru bulunmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra büyük vilayetlerde muhacirun komisyonu bulunmuştur (Saydam, 1997: 111).

Muhacirun komisyonunda çalışan memurların görevleri şunlardı; kendilerine verilen bölgelerdeki göçmenleri iskân etmek, gelecek olanların iskân mahallerini hazırlamak, zirai ihtiyaçları temin etmek, ilgili yerel yönetim kurumlarında gerekli yardımları toplamak, idare amirleri ile iş birliği yapıp gelecek olan göçmenleri az nüfuslu ve tarım alanları geniş bölgelere paylaşmaktır. Görev ve sorumluluklarını tam yerine getirmeyen memurlar hazineyi zarara uğrattıkları fikri ile zararın tazmininden sorumlu tutulmuşlardır. Muhacirun

komisyonu 1865 yılına kadar çalışmalarına devam etmiştir. Bu yıl itibariyle göçmen sayısının azalması gerekçe gösterilerek masrafların kısılması adına kurum lağvedilmiştir (Saydam, 1997: 113).

3.1.2. Muhacirun İdaresi

Muhacirun komisyonunun kaldırılmasından kısa bir süre sonra göç konusunda idari bir boşluk olduğu hissedilmeye başlanmıştır. Bu sebeple komisyon kadar geniş kapsamlı olmasa da dört katip bir tercümandan oluşan muhacirun idaresi kurulmuştur. 1867 yılında göçlerin tekrar artmasıyla muhacirun idaresi muhacirun komisyonu gibi göçmenlerin yerleştirildiği bölgelere iskân memurları göndermiştir (Saydam, 1997: 115). 1875 yılına gelindiğinde Zaptiye nezaretine bağlı olan muhacirun idaresi başkanın ölmesiyle lağvedilmiştir. Fakat artan göç olayları ile beraber 1878’de yeniden bağımsız bir kuruluşa dönüşmüştür (Saydam, 1997: 118).

3.1.3. İdare-İ Umumiye-İ Muhacirun Komisyonu

Muhacirun idaresinin 1878’de bağımsızlaşmasıyla beraber, isim değiştirerek 18 Haziran 1878’de kurulmuştur. Osmanlı Rus savaşı nedeniyle artan göçler sonucu gelen göçmenleri iskân ettirmek ve göçmenlere ait diğer sorunları çözmekle idare-i umumiye-i muhacirun komisyonu görevlendirilmiştir. Teşkilatın görevleri, kuruluşu ilgili bir nizamname düzenlenmiştir (Erkan, 1996: 115). Bu komisyonun bağlı alt komisyonları da kurulmuştur. Bunlar; İdare-i Umur-i Hesabiyye, idare-i umur-i İskaniyye, Devair Şubeleri, sevki muhacirun komisyonu, muhacirin umur-ı sıhhiyye komisyonu. Bu alt komisyonlar dönem dönem faaliyet göstermişlerdir (Dündar, 2011: 59).

Komisyon çalışmalarını büyük bir özenle yürütmüş, hiçbir şekilde kötüye kullanıma izin vermemiştir. Personelim güvenilir kişilerden seçilmesi hususuna dikkat etmiştir. Komisyon göçmenlerle ilgili herhangi bir konuyu atlamadan müdahale etmekle gerektiği durumlarda ilgili makamlara bildirmekle, göçmenlerle ilgili meselelere çözüm aramıştır. Ülkeye gelen göçmen sayısındaki azalma bahane edilerek, 19 Eylül 1894 tarihinde lağvedilmiştir (Erkan, 1996: 116).

3.1.4. Umum Muhacirin Komiyonu

1878'de Sultan Abdülhamit'in başkanlığında kurulmuştur. Göçmenlerin Anadolu'ya gelişi, sevk ve idareleri, iskan edilmeleri, iskan mahallerinin belirlenmesi gibi işlerle ilgilenmiştir. Komisyon toplantıları sırasında iki defter tutuluyor, bir tanesi doğrudan başkan olan padişaha iletiliyordu. Umum Muhacirin Komisyonu ile İdare-i Ummumiyye-i Muhacirun komisyonunun aynı tarihler içinde faaliyet gösteriyor olması, o tarihlerdeki yoğun göçmen gelişine bağlanabilir. İkinci komisyonun başkanlığının padişah tarafından yapılması ise padişahın göçmen mevzuları ile bizzat ilgilendiğini ve ivedilikle çözüme kavuşturmak istediğini göstermektedir (Erkan, 1996: 117-118).

3.1.5. Muhacirin Komisyon-u Alisi

İdare-i Ummumiyye-i Muhacirun Komisyonunun kaldırılmasıyla göçmenlerle ilgili işleri tekrar Şehremaneti ve Ticaret Bakanlığı üstlenmiştir. Bir müddet az miktarda göç alınması bu işlerliği mümkün kılsa da Osmanlı Devleti- Yunan savaşları ile birlikte artan göçmen alımı ile beraber yeni bir komisyon kurulması kaçınılmaz olmuştur (Dündar, 2011: 60).

Bunun üzerine 1897 yılında yine padişahın başkanlığında kurum kurulmuştur. Komisyonun kuruluşu ve nasıl çalışacağını belirten 10 maddelik bir nizamname yayımlanmıştır. Bu nizamnamede göçmen komisyonunun bir kısım memurlarının göçmenlerin işlerini kolaylaştıracak tedbirler alacakları, diğerlerinin göç edenlerin yerleştirilmesiyle ilgilenecekleri söylenmiştir. Komisyonun aldığı kararlar meclis-i mahsus-u vükela'ya gönderilmiş ve daha sonra uygulanmıştır. Komisyon göçmenlerin yerleştirilecekleri bölgelerin belirlenmesi için bir alt komisyon kurulması gerekliliğini meclise bildirmiş, meclis tarafından kabul gören öneri sonucunda alt komisyon kurulmuştur. Komisyonun kuruluşunu düzenleyen nizamnameye göre komisyonun varlığı göçmenlerin gelişi kesilinceye kadar devam edecektir şeklinde belirlenmiştir (Erkan, 1996: 118-119).

3.1.6. Muhacirin-İ İslamiyye Komisyonu

23 Kasım 1905'te kurulmuştur. Komisyon adından da anlaşılacağı üzere sadece Müslüman göçmenlere yardım etmek amacı ile kurulmuştur. Komisyonun başlıca görevleri çeşitli ülkelerden gelecek Müslüman göçmenler için yerleştirilecekleri arazileri bulmak, bu arazilere kendilerini yerleştirerek rahat etmelerini sağlamak, ve bunların yapılabilmesi için gerekli olan finansmanı sağlamak şeklinde sıralanabilir. Komisyona bir kerelik olmak üzere yardım kampanyası yapma hakkı tanınmıştır. Bu komisyonu diğer komisyonlarda ayıran en önemli özellik göçmenlerin iskanıyla ilgili meselelerin doğrudan ikinci başkan tarafından valilere, mutasarrıf ve kaymakamlara bildirilebilmesine imkan tanınmasıdır. Bu uygulamanın getirilmesindeki temel amaç vakit kaybetmeden, bürokrasiye takılmadan hızlıca göçmenlerin yerleştirilmelerinin istenilmesi olmuştur (Erkan, 1996: 119).

Komisyonun bir diğer önemli görevi ise gelen göçmenlere ekilebilir arazi tesisi sağlamak olmuştur. Bu arazilerin belirlenmesi ve dağıtılması yine komisyon eliyle olmuştur. Komisyona arazi dağıtımını emreden talimatnameye göre araziler iki gruba ayrılmışlardır. Ekilebilen-sürülebilir arazi ve firmalık olarak ikiye ayrılan araziler hane başına pay edilerek verilmişlerdir. Buna göre göçmenler işlenebilir arazinin tapusunu almışlardır fakat on sene süre ile arazileri satışları engellenmiştir. İşlenmemiş araziye sahip olanlar içinde aynı tedbir alınmıştır fakat, onların borçlanmaları durumunda arazilerini satmalarına izin verilmiştir (Karpat, 2013: 130).

3.1.7. İskan-I Muhacirin Nizamnamesi

13 Mayıs 1913'te kabul edilmiştir. Kabulünün altında yatan sebep ise Balkan savaşları ile birlikte Balkanlardan Osmanlı Devleti'ne göçün büyük kitlesel göçlere dönüşmesidir. Uygulanmasından Dahiliye Nezareti sorumlu tutulmuştur. Diğer bir deyişle literatürde "İskân-ı Aşâir ve Muhâcirîn Müdirîyeti" adıyla kendine yer bulan nizamname daha sonra 1914'de yeniden düzenlenmiş ve "Aşâir ve Muhâcirîn Müdirîyet-i Umumiyesi" adını almıştır. 1916 yılında yapılan yeni bir düzenleme ile de "Muhâcirîn Müdirîyet-i Umumiyesi" adını almıştır. 1916'daki son düzenleme ile birlikte gelen göçmenlerin ırk ve iklim alışkanlıkları göz önünde bulundurularak yerleştirileceği belirtilmişti. Daha sonraki yıllarda, yanı 1917 ve 1918 yıllarında komisyon daha da genişletilmiş çeşitli alt birimleri

oluşturulmuştur. Bu şubelerin temel bölümlenmeleri şunlardır; iskan heyeti, fenniye, sevkîye, aşair (Dündar, 2011: 60-61). Millî mücadele döneminde ise mübadele göçlerini Muhacirin Müdüriyeti yürütmüştür (Dündar, 2011: 62).

Osmanlı Devleti son yıllarında göç ile alakadar olması için pek çok komisyon oluşturmuş. Bunlardan bazıları kısa süreli olmuş bazıları ise tek bir göç akınına sevk etmek, yönetmek için kurulmuş; kuruluşuna sebep olan olayın ortadan kalkması ile beraber son bulmuştur. Özellikle mübadele döneminde, 1913 yılından sonra, küçük çaplı komisyonlar kurulmuştur. Balkan savaşları sonucu değişen sınırlar yeni azınlıklar ortaya çıkarmıştır. Bölgede kurulan ulus devletler bu azınlıkları gönderip yerlerine dışarıdan soydaşlarını getirmek istemişler bunun sonucunda ise mübadele antlaşmaları gündeme gelmiştir. İlk mübadele antlaşmaları 1913 yılında Bulgaristan ile Yunanistan arasında imzalanmıştır. Aslında bu mübadelelerle Jön Türkler'in amacı, Osmanlı Devleti'ni homojen bir devlet haline getirmektir. Ancak bu mübadele antlaşmaları, İkinci Balkan Savaşının hemen peşine birinci dünya savaşının çıkması sonucu geçersiz hale gelmiş ve 1923 yılına kadar gündeme gelmemiştir (Dündar, 2011: 66).

30 Ocak 1923'te imzalanan Türk Yunan nüfus mübadelesi protokolüyle tarihte eşi benzeri görülmemiş tam bir milyon yedi yüz bin insanın takası gerçekleştirilmiştir. 23 Eylül 1923 tarihinde Osmanlı Devleti Bulgaristan arasındaki İstanbul Barış Antlaşması sonrası ilk mübadele komisyonu için muhtelif komisyonlar kurulmuştur. Bu mübadelelerde 48,570 Müslüman ile 46,764 Bulgar takas edilmiştir. Bu komisyonlar 1914 yılının haziran ayında toplanıp eylül ayında dağıtılmıştır. Sırbistan topraklarındaki Osmanlı Devleti vatandaşları ile ilgili antlaşma iki ülkenin I. Dünya Savaşı'nda düşman saflarında yer almaları sebebi ile uygulanmamıştır. Buna çözüm olarak Osmanlı Devleti vatandaşları muhacirlere tanınan her türlü hakka sahip olmuştur. Bulgaristan ve Yunanistan'la yapılan antlaşmaların içeriğinde, mübadillerin gittikleri yerde yaşam standartlarının aynen devamını sağlamak için de maddeler bulunmaktadır. Yunanistan'la yapılan antlaşmada büyük toprak sahibi olanların zarara uğramamaları için İzmir ve Edirne gibi illerde Mübadele-i Muhacirin Muhtelite komisyonu kurulmuştur (Dündar, 2011: 66).

Bu dönemde iktidar olan ittihat ve terakki celp politikası izlemiştir. Osmanlı Devleti sınırları dışında yaşayan Türk ve Müslümanları yazı ile çağırıp Osmanlı Devleti sınırlarına getirmiştir. Gümölcine, Koşukavak, Ahiçelebi gibi yerlerdeki soydaşların Edirne'ye nakli sağlanmıştır. Yine Bulgaristan'dan getirilen Türk ve Müslüman kişiler Çatalca'ya

iskân ettirilmişlerdir. Meclisi Ayandan bazı kimseler bu celp politikasına karşı muhalif tutum sergilemişlerdir (Dündar, 2011: 71).

İttihat ve Terakki döneminde yapılan araştırmalar sonucu Osmanlı Devleti'nde bir milyon Türkmen , bir milyon Kürt ve üç milyon Arap devlet otoritesinden uzak bir şekilde göçebe yaşamaktadır. Bunları belli yerlere yerleştirmek için Muhacirin Müdüriyeti Umumiyesi'nde bir şube kurulmuştur. Fakat şubenin teşkilatlandırılması yanlış yapıldığı için, şube başarısız olmuştur (Dündar, 2011: 73).

Osmanlı Devleti'nde anayasal yönetim sistemine geçilmesi ve sonrasında göçebelerin ve göç meselelerinin artması sonucunda parti programlarında da göç konularına yer vermeye başlanmıştır. İlk olarak göç ile ilgili sosyo- ekonomik düzenlemelere yer veren Osmanlı Devleti partisi Ahali İktisat Fırkasıdır (Dündar, 2011: 75).

Ülke dışından mübadele ile getirilerek gayri Müslimlerin boşalttıkları köylere yerleştirilen muhacirlerin yerleştirildikleri köylerin isimlerinin değiştirilmesi de yine bu dönemde gündeme gelmiştir. Bunun sebebi hem gayri Müslimlerin köylere verdikleri isimler değiştirilerek köy isimlerinin Müslümanlaşması ve Türkleşmesi sağlanmak istenmiş hem de fazla olan köy sayısı isimlendirme yoluyla köylerin birleştirilerek hizmet sunulması gereken birim sayısının azaltılması amaçlanmıştır. Birim sayısının azaltılmasının sunulan hizmetin kalitesini artıracığı öngörülmüştür (Dündar, 2011: 81).

3.2. Cumhuriyet Dönemi Göç Politikaları

Cumhuriyet döneminde uygulanan göç politikaları ilk yıllarda ulus devlet inşasına katkı sağlayacak şekilde yürütülmüştür. Daha sonra ki yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan işçi ihtiyacını karşılamak ve ülkeye döviz girişini sağlamak için göç teşvik edilmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde ise devletin göçe daha önceki yıllarda olduğu gibi teşvik edici yada kısıtlayıcı müdahaleleri olmamıştır. Daha sonraki yıllarda ortaya çıkan transit göç ve 2011 yılında gelişen Suriyeli göçü Türkiye'nin göç politikalarına yön veren unsurlar olmuştur. Cumhuriyet dönemi göç politikalarını dönemlere ayırarak incelemek anlaşılabilirliğini kolaylaştıracaktır.

Dönemlere ayırırken, Türkiye'de diğer politikalarla beraber göç politikalarını da etkileyen anayasal hareketlerin olduğu yıllar seçilmiştir. Bu nedenle 1923-1960, 1960-1980, şeklinde

dönemlere ayrılmıştır. 1980-2011 arası dönemin 2011 yılında sonlandırılmasının nedeni 2011 yılında Suriyeli kitlesel göçünün başlamış olmasıdır. Suriyeli göçünü diğer göç hareketlerinden farklı kılan daha önce karşılaşılmayan büyüklükte, kitlesel bir göç olmasıdır.

3.2.1. 1923-1960 Arası Dönem

Göçle ilgili çalışmalar, sayısal veriler vermekten öte ayrıntılı çalışmalar içermemektedir. Fakat göç tarihsel arka planı ile incelenmesi gereken bir konudur. Türkiye Cumhuriyetinin bulunduğu topraklar Osmanlı Devletinden bugüne değin göçmenlere ev sahipliği yapmıştır. Ulus devlet inşası sürecinde de bu durum göz ardı edilerek bazı gruplar sınırlardan alınmış bazıları sınır dışında bırakılmıştır. Milliyetçi bakış açıları ile düzenlenmiş göç alanını yasal bir çalışma alanı olarak görmemişlerdir. Göçlerle kurulu bir ülke olmamıza ve ulus devleti göçlerle inşa etmeye çalışmamıza rağmen, göç çalışmalarına, göç tarihine yeteri önem verilmemiştir. Ulus devlet inşası sürecinde vatandaşların benzerlik ve homojenlik yapısına, inançlarını sağlamlaştırmaya çalışılmıştır. (Kaya, 2017: 48-49)

Bu dönemde ilk olarak incelenmesi gereken konu, Lozan antlaşmasına konulan ek maddeler ile gerçekleşen nüfus mübadeleleri olmalıdır. Ulus devlet inşasının bir gereği olarak, nüfus politikaları ve göç politikaları güdülmüştür. Bu politikaların uygulanması için de ilk adım olarak göç kullanılmıştır. Burada karşımıza çıkan ilk göç hamlesi mübadele göçleridir. Lozan antlaşmasına konulan ek bir protokol ile nüfus mübadeleleri gündeme alınmıştır. Fakat Türkiye ile Yunanistan arasında nüfus mübadeleleri başlamadan önce Türkiye'nin toplumsal yapısını ciddi derecede etkileyen büyük kitlesel göçler 1922 yılında başlamıştır. 1922 göçleri azımsanamayacak bir yoğunluğa sahiptir. Bu mübadele hareketleri iki ülke içinde oldukça önemli olmuştur. Ülkelerin toplumsal yapısını, siyasi yapısını etkilemiştir. Bu etkiler güncel yaşamdan bürokratik yapılanmaya kadar pek çok alanda etkisini göstermiştir. (Arı, 2014: 6)

1922 yılı Eylül ayı itibariyle Anadolu ve Doğu Trakya'dan Yunan kuvvetleri çekilmeye başlamıştır. Bu çekilmeye beraber de kitlesel göç hareketlerine tanık olunmuştur. Daha sonra mübadele ile beraber Batı Trakya dışında kalan Yunanistan'da yaşayan Türklerin göçünün tarihsel arka planı bu dönemdeki göçlere dayanmaktadır. Bu dönemsel göçleri üç

farklı şekilde kategorize etmek mümkündür. Bunlardan ilki Türkiye'den Türkiye dışına yönelen göçler, ikincisi Türkiye'de işgalden kurtarılmış bölgelere gerçekleşen iç göçler, üçüncüsü ise Türkiye dışından Türkiye'ye yönelik göçlerdir. Türkiye'den göçler kurtuluş savaşı sonrasında Türkiye'deki Rumların Türkiye'den göç etmeleri ile oluşan göçlerdir. Rum göçlerinin yanında, az sayıda görünseler de Ermeni ve Musevilerden de önemli sayıdaki kişi göç etmiştir (Arı, 2014: 6).

Yunan ordusunun Türk ordusuna yenilmesinin ardından, Türkiye'deki Rumlar önce Batı Anadolu ve Marmara'ya göç ve daha sonra doğu Trakya ve Karadeniz'den demir, deniz ve kara yolu aracılığıyla göç etmişlerdir. Göç hareketleri boyunca büyükşehirlerde göçmen yığılmaları meydana gelmiştir. O tarihte İstanbul'da çıkan bir gazeteye göre İstanbul'da göç yığınları oluşturan göçmen sayısı 21.505'tir (Arı, 2014: 7).

İstanbul'a gelen Rum göçmenler ise İstanbul'un belirli semtlerinde ve Heybeliada, Burgazada, Büyükada gibi adalarda toplanmışlardır. Rum okulları, kiliseler Rum göçmenlere açılmıştır. Yanlarına alabildikleri üç beş parça eşya ile göç eden bu insanlar ciddi seviyede sağlık, barınma, beslenme gibi sorunları olan kişilerdir. Bu durumda olan göçmenler için yeni düzenlemelere gidilmiştir (Arı, 2014: 7). Örneğin Yedikule Rum hastanesi hasta göçmenler için yeniden düzenlense de yeterli olmamıştır. Çünkü yığılma çok yüksek seviyelere ulaşmıştır. Samsun'dan Trabzon'a uzanan Karadeniz kıyı şeridinde 30.000'den fazla kişi toplanmıştır. Yunanistan'dan 2000 kişilik gruplar halinde vapurlarla gelen göçmenler Karadeniz kıyısındaki Samsun, Ordu, Giresun ve Trabzon'daki limanlara indirilmişlerdir. Bu limanlara indirilen göçmenler Amerikan muavenet heyeti tarafından bu kentlere açılan yardım birimleri aracılığıyla temel sağlık ve beslenme yardımları almışlardır (Arı, 2014: 7).

Doğu Trakya'da ise durum Karadeniz'den çok da farklı değildir. Burada da tren istasyonlarında göçmen yığılmaları olmuştur. Selanik- Tekirdağ arasında sürekli olarak göçmen taşınması sürmüştür. Yalnızca deniz ve demir yolu ile değil karayolu ile de çok sayıda göçmen Yunanistan'dan Türkiye'ye gelmişlerdir. Yunanistan ile Karayolu ulaşımının kolay olması nedeniyle göçmenler at arabaları ve kağrı arabaları ile de Türkiye'ye gelmişler ya da Türkiye'den Yunanistan'a gitmek için yola çıkmışlardır (Arı, 2014: 7-8).

1922 yılında bir ay içerisinde Yunanistan'a göç eden Rum sayısı 650.000 olmuştur. 1922 yılı sonunda 1 000 000 kişi Türkiye'den ayrılarak Yunanistan'a göç etmiştir. Göç ettikleri

bölgelerde önemli boşalmalara neden olsalar da, gittikleri yerlerde de yığılmalara neden olmuşlardır. Bu yığılmalar toplumsal hareketleri tetiklemiştir. Gittikleri bölgelerde bulunan Türklere baskılar artmıştır (Arı, 2014: 8).

Türkiye kısa sürede ortaya çıkan kalabalık Rum göçü, savaş nedeniyle bozulan ekonomik ve toplumsal dengeler, yeni sorunlar ortaya çıkmasına neden olmuştur. İşgalden temizlenen bölgelere doğrudan bir iç göç başlamıştır. Dışa verilen göç ve içerdeki hareketlenmelere göre yönlenen iç göç, ülkenin demografik yapısında da değişikliklere neden olmuştur. Mevcut demografik yapıda değişikliklere neden olan halk, çeşitli şekilde isimlendirilmiştir. Bu isimlendirmeler “felaketzedeler”, “harikzedeler”, “mülteciler” ve “şark muhacirleri” şeklindedir (Arı, 2014: 8).

“Felaketzedeler” isimlendirilmesi Türk- Yunan savaşında zarar görmüş kişiler için genel bir isimlendirilmedir. “Harikzedeler” deyimini “ felaketzedeler” içerisinde yer alan ve evi ocağı yanarak savaştan etkilenen kişileri ayırmak için kullanılmaktadır. Savaş bittikten sonra Yunanistan’da ortaya çıkan siyasi ve toplumsal baskılardan kaçarak sığınma talebinde bulunan kişiler için ise “mülteci” terimi kullanılmıştır. “Şark muhacirleri” tanımlaması ise 1. Dünya savaşı sonrasında yerinden edilen ve henüz yerleştirilemeyen kişiler için kullanılmıştır (Arı, 2014: 9).

Rakamsal anlamda güvenilir veriler bulunmamakla beraber, döneme ait elde olan rakamlarda şu şekildedir; Yunan işgali başladığında iç bölgelere 80.000 kişi göç etmiştir. İşgalin bitmesiyle geri dönmüşlerdir.1924 yılı sonunda, Aydın’da 200.000, İzmir’de 20.000 felaketzede bulunduğu bir İzmir gazetesinde ifade edilmiştir. Yine Sinop için felaketzede rakamı 70.000 şeklinde söylenmiştir. Verilen rakamlar kesin olmamakla birlikte, ülkenin içerisinde bulunduğu durumu anlatmak için yeterli olacaktır. Nüfusun büyük çoğunluğunun felaketzedelerden oluşması; halkın, devletten geçimlerini sağlayacak gelir elde edebilecekleri ortamın tahsis edilmesini beklemelerine neden olmuştur (Arı, 2014: 9).

30 Ocak 1923’de imzalanan Türk ve Rum nüfus mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokole göre 1 Mayıs 1923’den itibaren zorunlu mübadele başlamıştır. Batı Trakya’daki Müslümanlar ile İstanbul’da oturan Rumlar mübadele dışında tutulmuşlardır.30 Ekim 1918’den önce İstanbul’a yerleşen Rumlar, İstanbul’da oturan Rumlar olarak sayılmışlardır. Göçmenler gittikleri anda çıktıkları ülkenin vatandaşlığını yitirmiş ve vardıkları anda ayak bastıkları ülkenin vatandaşlığını kazanmış sayılmışlardır. Bu

protokole göre Milletler Cemiyeti'nin seçeceği bir konseyden oluşan komisyonun göçü denetlemek için kurulması yine aynı protokolde yer almıştır (Soysal, 1983: 177-178-180). Göçmenlerin yerleştirilmeleri için önce 366 sayılı kanunla İmar Ve İskan Vekaleti kurulmuş, daha sonra 8 kasım 1923'te Mübadele İmar Ve İskan Kanunu çıkarılmıştır. Hilali Ahmer Cemiyeti ile de ortak çalışmalar yürütülmüş ve göçmenlerin transferleri gerçekleştirilmiştir (Cengizkan, 2005: 306-307).

Nüfus mübadeleleri başladığı zaman Anadolu'da Rumların boşalttığı, Ege bölgesindeki araziler ve evlere mübadele yoluyla gelenler yerleştirilmiştir. Göçmenlerin alışık oldukları coğrafya ve iklime göre yerleştirilmeleri sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat göçmenlerin tamamı için bunun sağlandığını söylemek zordur. Bağ ve zeytinlikler göçmenlere verildiğinde, daha önce zeytin tarımıyla uğraşmamış olan göçmenler zeytin tarımından anlamadıkları ve pek çoğu ilk kez zeytin ağacı gördükleri için meyvesinin yenmeyeceğini düşünerek, zeytin ağaçlarını kesmişlerdir. Yerli halkın şikayeti üzerine devlet göçmenlere zeytinlik vermeyi durdurmuştur. Hatta verilen zeytinliklerin bir kısmı geri alınmıştır (Köker, 2007: 292).

Burada belirtmek gerekir ki, bu göçmenler Yunanistan Makedonya'sından gelen göçmenler oldukları için Ege kıyılarına ve zeytin tarımına yabancılık çekmişlerdir.

1930 yılından sonra Türkiye Balkan devletleri ile antlaşmalar yapmıştır. Bu antlaşmalar sonucunda düzenli göçler almaya devam etmiştir. Bu göçler ile nüfusu artırarak ekonomik güç kazanılmak istenmiştir. Çünkü savaşlar sebebiyle üretim çağındaki erkek nüfusun %40'ı kaybedilmiştir. 1927 nüfus sayımına göre Türkiye nüfusu 11 milyondur (Karpat, 2013: 96).

Toplam nüfusun yaklaşık %30'u kaybedilmiştir. Bu nedenle nüfusu artırmak zorunluluk olmuştur. Konuyla ilgili olarak Mustafa Kemal şunları söylemiştir, “*Memleketin nüfusu şayan-ı teessüf bir derecededir. Zannederim ki bütün Anadolu halkı sekiz milyonu geçmez. Şimdi biz bunu telafi etmek istiyoruz. Hududu milliye haricinde kalan aynı ırk ve hatan olan anasını da getirmek ve onları müferreh bir halde yaşatarak nüfuzumuzu tezyid etmek lazımdır. Bence Makedonya dan ve garbı Trakya'dan Türkleri buraya nakletmek lazımdır.*” (Ağanoğlu, 2013: 294).

Nüfus artırma programı CHP'nin bir programı olmuştur. Bu nedenle yurt dışından gelecek Türklere her türlü yardımın yapılması öngörülmüştür. Bu program 1935 yılında uygulanmıştır (Ağanoğlu, 2013: 294).

Mübadele protokolleri dışında bu dönemde göç mevzuatımızda yapılan bir diğer düzenleme 2510 sayılı İskan Kanunu olmuştur. CHP ve diğer partililer göçü ülkeye girecek taze kan olarak görmüşlerdir. Buna bağlı olarak devlet göçmenlere çeşitli imkanlar sağlamıştır (Ağanoğlu, 2013: 294).

Yurt dışında yaşayan Türklerin getirilerek Anadolu'ya yerleştirilmeleri için, 1934 yılında 2510 sayılı Aşair ve Göçmen kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre; Türkiye'ye yerleşmek maksadı ile gelmek isteyen, Türk soyundan, Türk kültürüne bağlı kimseler göçmen olarak kabul edilecek denilmiştir. Burada Osmanlı Devleti'nden farklı olarak dini köken yada ümmetçi bakış açısı ile göçmen kabul edilmemiştir. Aksine göçmen kabulü için ilk ve tek şart Türk soyundan olmak ya da Türk kültürüne bağlı olmak olmuştur. Bu durum ulus devlet inşasının bir getirisidir. Yine Türk kültürüne bağlı olmayanların kabul edilmeyeceği kanunda açıkça yazmaktadır. 2510 sayılı kanun,1947 tarihinde 5098 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır. Buna göre *“Türk soyundan ve Türkçe konuşan muhacirler alışık oldukları iklim koşullarına göre iskan ettirilecekler ve köy kurabileceklerdir.”* (Ağanoğlu, 2013: 302).

Bu dönemde doğrudan göç ve göçmenlerle ilgili olmasa da kabul edilmesi göçmenleri etkilemiş bazı kanunlarımız vardır. Bunların ilki 5682 sayılı Pasaport Kanunudur. Bu kanun ile vatandaşlara tanınan yurt dışına çıkış hakkı, onları göç etmeye iten yada göçünü kolaylaştıran bir unsur olmuştur. İkinci kanun ise daha çok göç almamızı etkileyen, 5683 sayılı Yabancıların Türkiye'ye İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun olmuştur. Yine 1934 sonrasında gelen göçmenler 2510 sayılı Aşair ve Göçmen Kanu'na göre yerleştirilmişlerdir. 1935 yılında ise yeni çıkarılan kanunlarla beraber, göçmenlerin göç etmek için Dahiliye Vekaleti'nin iznini almaları gerekmekteydi. Göç edenlerden devletten yardım istemeyenlerin istedikleri yere yerleştirilmelerine izin verilmiştir. Devlet yardımı isteyenlerin ise devletin gösterdiği yerlere yerleşmesi gerekmiştir. Burada ölçüt göçmenlerin Türk olup olmamaları olmuştur. Zira Türk olmayanlara sadece devletin gösterdiği yerlere yerleşme ve izin almaksızın yer değiştirmeme sınırlaması getirilmiştir. Savaş sonrası dönem olması sebebiyle, devletten yardım istemeyecek göçmen sayısı yok denecek kadar azdır. Devlet iskan yardımları kapsamında ailelere yardımda bulunmuş; üretici hale getirilmeleri için uğraşmıştır. 1934'teki İskan Kanunu 2006 yılında değişmiştir. Fakat iki kanun arasında zihniyet olarak bir farklılık yoktur (Aktaş, 2015: 31).

1950’li yıllara değin göç alan Türkiye Cumhuriyeti’nin, mevcut yıllarda verdiği tek göç İsrail’in kurulmasıyla birlikte Yahudi göçü olmuştur. 1948 – 1950 yılları arasında 30 bin kişi İsrail’e gitmiştir (Tekeli, 2008: 160-161).

Cumhuriyet döneminde göç politikaları ulus devlet kurma çabalarına bağlı olarak milli kimlik ve aidiyetin oluşturulması biçiminde şekillenmiştir. 2510 sayılı yasada yer alan göç etme hakkının sadece “ Türk soyundan meskun ve göçebe” kişilere verilmesinin yanı sıra 2007 sayı 1932 tarihli “ Türkiye’de Türk Vatandaşlarına Tahsis Edilen Sanat Ve Hizmet Hakkında Kanun” bazı mesleklerin sadece Türk vatandaşlar tarafından yapılmasına izin vermiştir (Canpolat, Arıner, 2012: 15).

1934 yılındaki 2510 sayılı yasa dışında yabancılar ile ilgili yapılan ilk düzenlemede 1950 tarihli 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun olmuştur (Tekelioğlu, Doğan, Çelebi, 2015: 14).

Cumhuriyetin başından itibaren nüfusun Türkleştirilmesi için yapılan yasaların ve farklı çalışmaların sonuç verdiği söylenebilir. Ermeni tehciri, Nüfus mübadeleleri, İsrail’in kuruluşu, 6-7 Eylül 1955 olayları ve 1964 Kıbrıs Rum Bunalımı ile birlikte 50 yıllık bir süreçte Anadolu’dan yaklaşık iki milyon azınlığın ayrıldığı tahmin edilmektedir (Okutan, 2009: 238-239).

Cumhuriyetin ilk yıllarında yalnızca dış göç değil aynı zamanda iç göçte de ulus devlet yapılanmasına katkı sağlayacak politikalar güdülmüştür. Kürt kökenli nüfusun yoğun olarak yaşadığı bölgelerde çıkan ayaklanmaları bastırmak için toplu göç ve başka bölgelere yerleştirme politikaları uygulanmıştır. 1927 tarihli “Bazı Kişilerin Doğu Bölgesinden Batı Bölgesine Nakli” başlıklı yasa iç göçte ilk düzenlemelerin temelini oluşturmuştur (Kesgin, 2015: 50).

3.2.2. 1960-1980 Arası Göçler

Bu dönem iç göçlerde köyden kente göçün arttığı bir dönem olarak bilinmektedir. Dış göçler ise uluslararası uygulamalara paralel olarak ekonomik kökenli şekillenmiştir. Sadece Türkiye değil dünyanın pek çok ülkesi, işçi ve emek göçüne müsaade etmiştir. Ülkeler arası ikili antlaşmalar imzalanmış, konuk işçi kavramı bu dönemde ortaya çıkmıştır. Konuk işçiler bir yıllık gibi kısa dönemler için yurt dışına gönderilmiş, süre

bittiğinde ülkelerine dönmeleri öngörülmüştür. Fakat beklenen davranış olmamış işçi göçü ile ilk gidenler süreleri dolduğu halde ülkelerine dönmemişler, gittikleri yerlerde kalıcı olmuşlardır (Unat, 2002: 43). 1960 Türkiye'nin ekonomik gelişimini sağlamaya yöneldiği yıl olmuştur. Ancak yapılan askeri darbe ile ekonomik gelişmenin önüne set çekilmiş ve işsizlik artmıştır. Göç, işsizlik sorununu çözmek için bir devlet politikası olarak uygulanmıştır (Aktaş, 2015: 31).

Bu dönemde Almaya ile işgücü göçü antlaşması imzalanmıştır. Almanya'nın uzun yıllar savaşlar görmesi sebebiyle, işgücü açığı ortaya çıkmıştır. Bu işgücü açığının kapatılması için çeşitli ülkelerle işgücü kabulü antlaşmaları yapılmıştır. 1955'te İtalya, 1960 İspanya ve Yunanistan ile yapılan antlaşmalar zincirine 1961'de Türkiye'de katılmıştır. Bu süreçte Almanya'ya teklif götürülen Türkiye olmuştur. 1960 darbesi sonrası kurulan hükümet, işgücü fazlasını yönetmek, modernleşme çalışmalarını gereği olarak ülkeye döviz girişini de sağlamak için fazla işgücünü yurtdışına göndererek iş piyasasının yükünü hafifletmeyi amaçlamıştır. Bu nedenle Almanya ile konuk işçi antlaşması imzalanmıştır. Burada bir diğer amaç; Almanya'ya giderek oradaki fabrikalarda çalışan iş gücünün ileriki yıllarda ülkeye dönüşleri sağlanarak; kalifiye eleman eksikliğinin bu yolla karşılanmak istenmesidir. Bu kalifiye elemanların getirecekleri teknik bilgi, deneyim ve birikim ile ülkenin ekonomik gelişimine katkı sağlanacağı öngörülmüştür. Yapılan sözleşmeler ile birlikte, 1964 yılına gelindiğinde Almanya'daki Türk göçmen işçilerin sayısı 100bini bulmuştur. 30 Nisan 1964'te sosyal güvenlik antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre yabancı işçilere sağlık yardımı, iş kazaları, sakatlık, sosyal sigorta, doğum, çocuk yardımı, işsizlik ve emeklilik hakları tanınmıştır (Koçtürk, 2008: 5).

Akdeniz ülkelerinden Avrupa'ya işçi göçü karşılıklı yapılan ikili antlaşmalarla yapılırken, Türkiye bu ülkelerden farklı olarak tek taraflı antlaşma yapmıştır. İşçiler Almanya'dan gelen ismen davet ile stajyer sıfatıyla gönderilmişlerdir. İsmen davet 1973'e kadar sürmüştür (Abadan – Unat, 2007: 4).

1960 yılı sonrasında Türk kamu yönetimi için planlı dönem başlamıştır. Birinci Beş yıllık kalkınma planı kamu yönetimimizde pek çok alana yön verdiği gibi göç politikalarımıza da yön vermiştir. Birinci Beş Yıllık kalkınma planının “insan gücü, istihdam, eğitim, araştırma başlığı altında yer alan madde de “*İstihdam politikasının bir başka yönü de işgücü fazlasının iş gücü kıtlığı çeken Batı Avrupa ülkelerine ihracıdır. Ancak Türkiye iş gücü fazlalığı olan, fakat niteliği yüksek işgücü konusunda kıtlık çeken bir ülkedir. İşgücü ihracının niteliği yüksek işgücü halinde olması bu kıtlığı arttırabilir, bu sakıncanın*

önlenebilmesi için gerekli tedbirlerin alınması şarttır.” Görülmektedir ki Birinci Beş Yıllık Kalkınma planının planlayıcıları, iş gücü ihracı politikası içerisinde beyin göçünün de yer alabileceğini öngörmüş, bunun daha ileriki yıllarda sorun olmasından endişe ederek, önlem alınmasını tavsiye etmişlerdir (Abadan-Unat, 2015: 262).

1962 yılındaki bu plan dış göçü “işsizliği azaltma, işçi dövizini akışı sağlama” aracı ile gelişime katkı sağlayacak bir unsur olarak görmektedir (Kesgin, 2015: 54). 1961’den 1973’e kadar hakim olan göç anlayışı 1973’te ortaya çıkan enerji krizi ile değişmiştir. İşçi alımı durmuş, Avrupa’da fabrikalar üretim kısmıştır (Abadan-Unat, 2015: 264). Bu bunalıma rağmen işsiz kalan göçmenler ülkelerine dönmemiş, durumu idare etmeye çalışmışlardır. Fakat Federal Almanya’da 6 ay sonra fabrikalar tekrar üretime başlamıştır. İşten çıkarmalar durdurulmuş, çıkarılanlar geri çağırılmıştır. Türkiye’den yeni göçmenler Almanya’ya gitmiştir. 1973 yılında 103.753 işçi Almanya’ya gitmiştir. Ancak 1975 yılında sadece 640 kişi göç etmiştir. İlerleyen yıllarda göçmen alımının durmasıyla, göç alımını bekleyenlerin sayısı 1 milyonu bulmuştur (Abadan-Unat, 2007: 7). 1961 anayasası tüm yurttaşlara tanınan seyahat hürriyeti ile Almanya ve Avrupa’ya göç etmek isteyen pek çok kişi, turist pasaportu ile Avrupa’ya gitmeye ve kaçak olarak çalışmaya başlamıştır.

3.2.3. 1980-2011 Arası Göçler

1980-2011 arası dönem Türkiye’nin büyük göçmen kitleleri ile karşılaşmadan önceki son dönemidir. Bu dönemde, daha önceki dönemlerde olduğu gibi, bir devlet teşviki söz konusu değildir. Batı Avrupa’ya olan göçler ise, askeri darbe ikliminden kaçmak isteyenler tarafından olmuştur. 1980’li yılların sonu 1990’li yılların başı itibariyle Türkiye göç alan bir ülke olmuştur.

1980’li yıllarda işçi göçü bu defa Sovyetlerin dağılması sonucu kurulan Türki Cumhuriyetler, Afrika’nın Kuzeyi ve Orta Doğu ülkelerine olmuştur (Aktaş, 2015: 31).

1960’lardan 1970’lerin sonuna kadar devam eden işçi göçü, 1980’li yıllara gelindiğinde yerini aile birleşimi yada evlilik yolu ile göçe bırakmıştır. Batı Avrupa’da 1980’de 1,7 milyon olan Türk nüfusu 1985’te 2 milyon, 1990’da 2,3 milyon, 1995’te 3 milyon olmuştur. 1980-1998 arası dönemde Batı Avrupa’daki en büyük göçmen kitlesi Türklerden oluşmaktaydı (İçduygu, Sirkeci, 1999: 255).

1980 askeri darbesi bölgede göç etme isteğini artırmıştır. Siyasi baskıdan kurtulmak için sığınma isteğinde bulunanların sayısı 809'dan 57,913'ee yükselmiştir (Abadan-Unat, 2007: 8). Ülkedeki siyasi atmosfer neticesinde 30 bin kişi yurt dışına gitmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Darbeleri Araştırma Komisyonu, 2012: 14).

Devletin göçe müdahalesinin olmadığı bu dönemde, devletin göç konusu ile yakından ilgilendiği nokta Bulgar göçleri olmuştur. Bulgaristan'daki Türklerin insanlık dışı müdahalelere maruz kalması, onları göç etmeye itmiştir. Cumhuriyet tarihimizdeki üç büyük önemli göç hareketinin ikincisi Bulgar göçüdür. Türkiye'nin açık kapı politikasını ilk kez uygulaması da yine Bulgar Türklerinin göçleri sırasında olmuştur. Sınırlarımızdan giren Bulgarların iskan edilmesi devlet eliyle yapılmıştır (Ağanoğlu, 2013: 294).

İskan ettirilen Bulgarların bir kısmı geri dönsede büyük çoğunluğu ülkemizde kalmıştır. 1989'da Bulgaristan'dan gelip Kapı kule sınır kapısından geçen göçmen sayısı 310.000'dir Bu göçmenlerin 65.000 kadarı geri dönmüştür. Bu tarihten sonra gelen göçmenler Bursa Kestel çevresine yerleştirilmişlerdir. 1993-1994 yıllarında bölgeye göçmen konutları yapılmış göçmenler buraya yerleştirilmişlerdir. Göçmen konutları inşa edilmeden önce çadır kentlerde, daha sonra okul ve yurtlarda kalmışlardır. Fakat okulların açılacağı tarih yaklaşmasıyla önce devlet tarafından tutulan pansiyon ve otellere yerleştirilmişler, daha sonra da göçmen konutlarının inşa edilmesiyle bu konutlara yerleştirilmişlerdir. Yerleştirilen göçmenlerin eşyaları ücretsiz taşınmış, çadır battaniye, mutfak gereçleri Kızılay tarafından temin edilmiştir. 1992'de 165.000'den fazla Bulgaristan Türkü turist vizesi ile Türkiye'ye gelmiş ve burada kalmıştır. Ancak Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne katılması ve vatandaşlarının diğer Avrupa ülkelerine vizesiz seyahat hakkı kazanması, Türkiye'den Bulgaristan'a tersine göç başlatmıştır (Ağanoğlu, 2013: 368-371).

1994 yılında çıkarılan yeni bir yönetmelikle iltica ve sığınma konuları yeniden düzenlenmiştir. 2001 yılına gelindiğinde ise kaçak göç artmış; artan kaçak göç Türkiye'nin işgücü üzerinde önemli etkisi olan bir noktaya gelmiştir. Bu konuda yeni politikalar geliştiren Türkiye; uyguladığı politikalar ile göç akınını azaltmıştır (İçduygu, 2004: 28).

1980'li yıllardan sonraki dönem, transit göçte ülkemiz önemli bir konuma gelmiştir. Doğu ülkelerinden çıkıp Batılı ülkelere göç etmek isteyenlerin geçiş güzergahı Türkiye olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında göç alınması daha sonraki dönemlerde göç verilmesi söz konusu iken, bu süreçte göçe aracı olunmuştur. Bu dönemde Türkiye'ye ilk büyük transit

göç hareketi İran'dan gelmiştir. İran'da meydana gelen devrim sonrası, İranlılar göç etmek için çıktıkları Avrupa yolunda Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmışlardır. Bu durum bugün hâlen geçerliliğini korumaktadır. İran'dan çıkan göçmenler Türkiye'yi aracı olarak kullanarak, üçüncü bir ülkeye göç etmektedir. Türkiye'nin 1980'lerden sonra, dağılan Sovyetlerden ayrılan Türki Cumhuriyetler'e işçi göçü vermiş olduğunu daha önce ifade etmiştik. Fakat söylenmelidir ki çok küçük bir azınlıkta olsa bu Türki Cumhuriyetler'den ev işleri ve evde bakım hizmetleri için göçler almıştır. Bu göçler günümüzde de devam etmektedir (Sağiroğlu, 2015, 55).

1980'li yıllardan sonra küresel göç ve sığınma hareketleri artmıştır. Bu artan hareketler içinde, dünyada siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar yaşanmıştır. Bu nedenlerle küresel güney ve doğu kaynaklı göçlerde Türkiye geçiş ülkesi olmuştur. Türkiye'nin geçiş ülkesi olduğu durumda varış ülkeleri Avrupa Birliği ülkeleri olmuştur. Türkiye ve Avrupa Birliği ülkelerinin göç konusunda sürekli temas halinde olması da, bu durumun tabii bir sonucudur (İçduygu, 2017: 9).

1980'lerde Batı Avrupa'ya olan göçün tamamen durduğunu söylemek yanlış olacaktır. 1980 askeri darbesi ile oluşan baskı ortamından kaçmak isteyenler, Avrupa ülkelerine sığınma başvurusunda bulunmuşlardır. 1980'de sığınma başvurusunda bulunanların sayısı 57.913'dür. Bu dönemde Almanya'da Sosyal Demokrat Parti iktidardaydı. İktidar partinin değişmesi, iktidara Hristiyan Demokrat partinin gelmesi ile yabancı işçi politikasında değişiklikler yapılmıştır. Hristiyan Demokrat Parti, göçmen işçilerin ülkelerine dönmeleri için özendirici çalışmalar yapmışlardır. Almanya'da olan yabancıların da tam olarak entegrasyonunun sağlanması için de çalışmalar yapmışlardır. Bunu sonucu olarak 1983'de "Yabancıların Dönüşünü Özendirme Yasası" çıkarılmıştır. Bu yasa doğrultusunda, ülkelerine döneceklerini bildiren yabancı işçiler 10.500 Alman Markı yardım ve çocuk sahibi olanlara, sahip oldukları her çocuk için 1.500 Alman Markı ek ödeme yapılacağı kabul edilmiştir. Bu yasadan 250.000 Türk vatandaşı yararlanmıştır. Dönenler Türkiye'ye geldiklerinde yeni işler aramak yerine, ellerindeki para ile küçük işyerleri açmışlar ya da ellerindeki parayı gayri menkule yatırmışlardır. Fakat bu grubu oluşturanların çoğu yaşlı, vasıfsız, sağlık sorunları olan ve ailevi problem yaşayan kişilerdir. Dönmeyen Türk vatandaşları buldukları bölgelere yerleşmişler ve oralarda küçük ölçekli işletmeler kurmuşlardır. Bu işletmelerin sayısı 1985 yılı itibariyle 22.000'e ulaşmıştır (Abadan-Unat, 2007: 18).

2000 yılı Türkiye göç tarihinde bir farklılığı da beraberinde getirmiştir. Türkiye için bu dönemde siyaset ve politika sahnesine Avrupa Birliği çıkmıştır. Daha önceki yıllara dayanan eski bir münasebetin olduğu bir gerçektir. Fakat Avrupa Birliği bu dönemde Türkiye için daha önemli hale gelmiştir. Özellikle göç politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında Avrupa Birliği mühtesebatına uygun adımlar atılmıştır. Kaçak göçle müdahale noktasında ise yine Avrupa Birliği ile ortak çalışmalar yapılmış, sınır güvenliği ve göç yönetimi konularında Avrupa Birliği'nden yardım alınması yoluna gidilmiştir. Avrupa Birliği kaçak göçle mücadele ve sınır güvenliği konularında Türkiye'ye teknik ve maddi destekte bulunmuştur. Türkiye tarafından geliştirilen diğer göç politikaları ise Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde geliştirilmiştir. 8. Kalkınma Planı'nda yurt dışından gelen göçmenlerin kayıt sorunu üzerinde durulmuştur. Göçmenlerin kayıt altına alınmamasının kendileriyle ilgili herhangi bir tespit yapılamamasına neden olduğu dile getirilmiştir (Kesgin, 2015: 59-60).

3.2.4. 2011 Sonrası Dönem

Suriyeli göçünün başlamasından önceki yirmi yıl boyunca da Avrupa Birliği ile görüşme konusu olan göç akını,2011 sonrası dönemde Türkiye'nin büyük bir göçmen kitlesi ile karşılaşması ile beraber tekrar ve daha önemle gündeme gelmiştir. 2015- 2016 yıllarına kadar Suriyeli göçmenler konusunda Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye arasında çeşitli görüşmeler farklı bakış açıları ile yapılmıştır. Fakat 2016 yılı mart ayı Suriyeliler konusunda Avrupa Birliği ile yapılan görüşmelerde önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2016 yılı mart ayında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Alman şansölyesi Merkel arasında Avrupa Birliği Türkiye göç uzlaşısı sağlanmıştır. Merkel bu görüşmelerde Avrupa Birliği'ni temsil etmiştir. Türkiye Avrupa Birliği göç uzlaşısına göre, Suriyelileri merkeze almak üzere bütün transit göçmenler ve düzensiz göçmenlerin Avrupa Birliği ülkelerine geçişinde artan rakamlarını önlemek için önlemler alınmıştır. İnsan kaçakçılığını azalması, Avrupa'ya yönelen mülteci akınının kontrol altına alınarak azaltılmak istenmesi, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik görüşmeleri sonucunda vize serbestisi kazanması ve Türkiye'nin mültecilere daha iyi koruma sağlayabilmesi için mali yardımların öngörülmesi de, Türkiye Avrupa Birliği göç uzlaşısında yer almaktaydı. İnsan kaçakçılığının ve düzensiz göçün kontrol altına alınması, Avrupa Birliği'ne yasa dışı girişlerin engellenmesi

durumunda, iade edilen her bir Suriyeli Avrupa Birliği ülkelerine yerleştirilecekti. Bunun karşılığında Türkiye göçmenlere ait sağlık, barınma, istihdam, eğitim ve benzeri alanlarda kullanmak üzere mali destek yapılacağı öngörülmüştür. Yine Türkiye vatandaşlarının Avrupa'ya girişlerinde vizenin 2016 yılı haziran ayı içerisinde kaldırılacağı da aynı uzlaşma içerisinde kabul edilmiştir (İçduygu, 2017: 10).

2011 yılı sonrası dönem Türkiye göç tarihi ve politikaları için de yeni bir dönüm noktası olmuştur. Cumhuriyet tarihinin başından beri karşılaşılmayan büyüklükte göçmen kitleleri ile yüzleşen Türkiye, tarihinin en kapsamlı göç politikalarını uygulamıştır. Suriye iç savaşının patlak vermesiyle 911 kilometre Suriye sınırına sahip Türkiye, iç savaştan kaçan göçmenlere sınırlarını tamamen açmıştır. 1990'lı yıllarda Bulgarlara uygulanan açık kapı politikası bu kez Suriyeliler için uygulanmıştır

Suriyeli göçmenleri diğer göçmen gruplarından ayıran en temel özellik, daha önce karşılaşılmayan büyüklükte bir göçmen kitlesi olmasıdır. Açık kapı politikası, hiçbir ayırım gözetmeksizin, sınırdan geçen herkese serbest geçiş hakkının tanınması şeklinde uygulama alanı bulmuştur. Sınırların kapatılması sadece belirli dönemlerde, güvenlik tehditleri söz konusu olduğunda uygulanmıştır. Sınırların kapalı olduğu belirli dönemlerde dahi göç kesilmemiş, yasa dışı yollarla devam etmiştir.

Ancak açık kapı politikası ile sınırlarımız serbest geçişe imkân verir hale gelmiştir. Herhangi bir denetime tabi tutulmadan sınırlarımızdan geçen Suriyeliler, bugün sınır şehirleri başta olmak üzere ülkemizin tamamına yayılmış vaziyettedir. Tabii ki sınırlarımızdan sadece Suriye'den gelenler değil, aynı zamanda Irak'tan gelip, Suriye üzerinden Türkiye'ye geçenlerde eklenmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 15 Şubat 2017 tarihli açıklamasına göre Türkiye'de göçmen, mülteci olarak bulunan 3milyon 551bin 78 kişi vardır. Mülteci hakları merkezinin 9 Şubat 2017 tarihli raporuna göre ise kayıtlı Suriyeli sayısı 2.896.633'dür. Buna göre Türkiye, Suriyeli mültecilere kucak açan ülkeler arasında birinci sıradadır.

Sınırlarımızdan ilk geçiş Nisan 2011'de olmuştur. Ekim 2011'de ise göçmenlerin yerleştirilmesi için sınır kentlerimize kurulan 8 sığınma kampı faaliyete başlamıştır. Mayıs 2011'de kriz yönetiminin lideri olarak belirlenen Afet ve Acil durum Yönetimi Başkanlığı, hemen çalışmalara başlamış ve birkaç ay içerisinde sığınma kamplarını tamamlamıştır. Burada üzerinde durulması gereken konu, Suriyelilerin geçici koruma kapsamında kabul edilmiş olmasıdır. Her ne kadar göçmenler geçici koruma kapsamında kabul edilmiş

olsalar da kalıcı oldukları aşıkardır. Kalış sürelerinin uzaması, iç savaşın devam etmesi, geri dönmeye dair umutların bitmesi kalıcılığı güçlendirmektedir. Kalıcılık göçlerin doğal yapısında vardır. Ülkemizdeki Suriyelilerin durumu da artık misafir kavramı ile açıklanamayacak seviyededir. Çünkü kalış sürelerinin uzaması Suriyelileri; burada kendilerine yeni alanlar açmak zorunda bırakmıştır. Örneğin çocuklarını burada okula göndermek zorunda kalmışlardır. Bu ve benzeri durumlar onların Türkiye'ye daha çok tutunmalarına sebep olmuştur. İsteseler de geri dönmeleri zorlaşmıştır. Türkiye 2011 sonrası, Suriyelilere yönelik göç politikalarını “misafir” algısı üzerine inşa edilmiştir. Ancak, Suriyelilerin kalıcılığı kesinleştikçe göç politikalarının, Suriyelilerin toplum tarafından kabul ve uyumuna doğru dönmesi gerekmektedir (Erdoğan; 2015: 320).

Suriyelilere yönelik iki önemli yapı vardır. Birincisi Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, bir diğeri Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür. 04.04.2013 tarihinde yürürlüğe giren Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu göç anlamında mevzuatımızdaki ilk ciddi düzenlemedir. Bu kanunla göç ve göçle ilgili kurumlar sistemleştirilmiştir.6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, konuyla alakalı olarak; işlerin tek bir kaynaktan yürütülmesi, istikrarın sağlanması, kurumlar arası tutarsızlığın bertaraf edilmesi, göçün uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi, göç yönetiminin sistemleştirilmesi açısından önemli bir adımdır (Şeker, Sirkeci, Arslan, 2014: 108).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'ne ait internet sitesinde kanun ile ilgili olarak şu tanımlama yer almaktadır, *“Bu bağlamda, göç sorunlarının etkin yönetimi açısından, dünyadaki örnekleri gibi, görev alanına yönelik strateji ve güncel politikaları geliştirip uygulayan, insan hakları odaklı, nitelikli personel ve sağlam bir alt yapıyla donanmış, yetkin bir kurumsal yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu sebeplerden dolayı, Türkiye göç konusunda daha etkin politikalar belirleyebilmek ve uygulayabilmek için yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu düzenlemelerin en önemlisi, 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'dur.*

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, etkin bir iltica ve göç yönetimini sağlam bir yasal zemine oturtarak göçmenlerin ve uluslararası koruma arayanların haklarının teminatı olmuştur. Bu Kanunla göçmen ve mülteci haklarının yasal çerçevesi uluslararası standartlara uygun hale getirilmiştir. Bu kanunla ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 81 İlde, 148 İlçede ve yurtdışında teşkilatlanmayı hedeflemiştir.”

6458 sayılı kanun ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurum internet sitesinde genel müdürlük ile ilgili tanımlamayı şu şekilde yapmaktadır. “*Genel Müdürlük, göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere faaliyetlerini sürdürecektir. Sivil bir yapılanması olan bu Genel Müdürlüğü'nün kurulmasındaki amaç; bu alandaki çalışmaların uzmanlık sahibi, yenilenmeye ve uluslararası iş birliğine açık, güncel bilgileri ve gelişmeleri yakından takip eden; kısacası süreçlerin dinamik yapısına ayak uydurabilen mekanizmalar tarafından yönetilebilmesini sağlamaktır.*”

2011 yılında, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı göç yönetiminde lider seçilmiş, göçmenlerin kayıt altına alınması, yerleştirilmesi gibi konular Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı sorumluluğuna bırakılmıştır. Göç idaresinin kurulması ile birlikte kayıt işlemleri merkezileştirilmiş ve göç idaresine devredilmiştir. (Erdoğan,2015:64-65) Yine kayıt altına alınmada 2014 sonuna kadar büyük güçlükler yaşanmıştır. 22 Ağustos 2014'te kayıt oranı %55 iken Göç İdaresinin Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nden aldığı teknik destek ve çalışmalar ile Nisan 2015'de %90'ı aşmıştır. 2014 Yılında Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'na ek olarak Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır. Bu yönetmeliğe göre Avrupa dışındaki ülkelerden gelenler “şartlı mülteci”, “ikincil koruma”, “geçici koruma” kavramları ile tanımlanmıştır (Erdoğan, 2015: 321)

Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar gelen göç politikalarında dönemsel farklılaşmalar bulunmaktadır. 1923-1960 arası dönem de ulus devlet inşasına uygun olarak politikalar şekillenmiştir. 1960-1980 arası dönemde ekonomik durum göz önüne alınarak ülkeye döviz girişi için işçi göçü desteklenmiştir. 1980-2011 arası dönemde öncelikli Bulgar göçü ve kuzey Iraktan gelen göçmenlerle ilgilenilirken; 2000'li yıllar da kaçak göç ve transit göçle mücadele edilmiştir. 2011 yılı daha önce görülmemiş büyüklükte göçmen kitlesi ile karşılaşıldığı yıl olması sebebi ile yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemde göç politikalarında daha önce yapılmayan uygulamalara gidilmiştir. Göç ve göçmenlerle ilgili yeni kanunlar çıkarılmış ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

4.GÜNÜMÜZDE GÖÇ POLİTİKALARI VE SURİYELİLER

2011 yılı mart ayında Suriye’de rejim karşıtı gösteriler yapılmaya başlanmıştır. Bu gösteriler çok geçmeden çatışmalara ve zamanla iç savaşa dönüşmüştür. Meydana gelen iç savaş, Suriye’den komşu ülkelere doğru ciddi bir göç akınına sebep olmuştur (Erdoğan, 2015: 317). Tunus’ta başlayan Arap Baharı, daha sonra Mısır, Libya, gibi Ortadoğu ülkeleri ile Kuzey Afrika ülkelerine sıçramıştır. Suriye dışındaki ülkelerde, rejimin son bulması ve liderin değişmesi ile sonlanan Arap Baharı, Suriye’de beklenenden uzun sürmüştür. Rusya, İran gibi bölgede aktif rol almak isteyen ülkelerin desteği ile rejim muhaliflerin hareketlerine direnmiştir. Suriye’de sokak hareketleri olarak başlayan Arap Baharı zamanla iç savaşa dönüşmüştür (Avcı, 2016: 88).

İç savaş başladığında 22,4 milyon olan Suriye nüfusundan savaşın başladığı ilk anda 6 milyon ile 9 milyon arasında bir nüfus evlerini terk etmiş; 4- 4,5 milyon arasındaki nüfus ülkeyi terk etmiştir. Ülke dışına çıkan Suriyeliler komşu ülkelere geçmişlerdir. Suriye ile 911 kilometrelik sınır hattına sahip olan Türkiye bu göç hareketinin en önemli muhatabı olmuştur. Suriye’den Türkiye’ye ilk göç hareketi 29 Nisan 2011’de olmuştur. Hatay ili Cilvegözü sınır kapısından 252 kişilik bir grubun göçü ile başlayan Suriyelilerin Türkiye’ye göçü artarak devam etmiştir. Türkiye göç başladığında zulümden kaçanlara sınır kapılarını açacağını, gelenlerin temel ihtiyaçlarını karşılayacağını ve bu misafirlerin geri gönderilmeye zorlanmayacağını belirterek uluslararası koruma şartlarına uyan bir politika benimsemiştir. Açık kapı politikası olarak adlandırılan ve sınırlardan serbest geçişe müsaade eden politika, zaman zaman aksaklıklara uğrasa da uzun süre devam etmiştir. Açık kapı ve geçici koruma politikaları Türkiye’ye maddi yük, siyasi baskı ve toplumsal endişeler olmasına karşın devam etmiştir. Suriyeli sığınmacı sorunu büyük ölçüde, bölgede yer alan ülkeleri etkilemiştir. Sığınmacıların büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapan Türkiye, uyguladığı açık kapı politikasından ve dünyadaki genel duyarsızlık ve uluslararası korumanın etkin ve verimli bir şekilde kullanılmamasından dolayı Suriye krizi konusunda her geçen gün daha fazla risk almıştır. Avrupalı ülkeler Türkiye’nin açık kapı politikasını desteklerken, Avrupa Birliğine açılan batı sınırlarımızın sıkıca tutularak Suriyelilerin Avrupa’ya geçişinin engellenmesini istemişlerdir (Erdoğan, 2015: 318).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca, üç farklı göç akını ile karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan birincisi 1989 Bulgar Göçü, ikincisi 1991 Kuzey Irak göçleri ve üçüncüsü ise

Suriyelilerin göçüdür. Suriyelilerin kitlesel akınını diğer göçlerden ayıran bazı özellikler vardır. Bunlardan ilki Suriyeli göçünün diğer göç hareketlerinden farklı olarak daha geniş bir zaman dilimine yayılmış olmasıdır. Nisan 2011 de başlayan göçler savaşın devam ettiği süre boyunca sürmüştür. Farklılaşmanın ikinci nedeni ise Türkiye'nin, Suriye'deki çatışmalarda taraflardan biri konumuna gelmiş olmasıdır. Diğer iki göçte böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Üçüncü neden ise krizin başladığında göç eden Suriyelilerin Türkiye'de misafir oldukları ve kısa sürede dönecekleri beklentisinin kamuoyunda oluşmuş olmasıdır (Kirişçi Karaca, 2015: 306-308).

Açık kapı politikası, Suriye iç savaşı başlamadan önce Türkiye- Suriye arasında imzalanan vizeleri kaldırma kararına bağlı olarak benimsenmiştir (Ihlamur-Öner, 2014: 43). Açık kapı politikası, savaşın başladığı ilk zamanlardan itibaren pasaportlu veya pasaportsuz olarak; mezhep, cinsiyet, ırk ayrımı gözetmeksizin herkesin kabul edilmesi ve temel ihtiyaçlarının giderilmesidir. Açık kapı politikası aynı zamanda, hiç kimsenin zorla gönderilemeyeceğini de içermektedir (Orhan, 2014: 11).

Açık kapı politikasının bir gereği olarak Suriye'den göç edenler önce çeşitli illerimizde yer alan kamplara yerleştirilmişlerdir. Kamplarda barınma, sağlık, eğitim gibi temel ihtiyaçlar, başka ülkelerde yer alan kamplara göre daha iyi standartlarda sağlanmaktadır (Efe, 2015: 13).

Türkiye iç savaştan kaçarak gelen Suriyelilere açık kapı politikasının bütün gerekliliklerini tam olarak uygulanmıştır. Göç alanındaki hukuki düzenlemeler yaparak Suriye'den gelen kişilere geçici koruma sağlanmıştır (Şen, Özkorul, 2016: 103). Ülkelerinde yaşanan iç karışıklardan sonra, Suriyeliler komşu ülkelere zorunlu olarak göç etmişlerdir. Bu zorunlu göç plansız bir şekilde gerçekleşmiş, Türkiye bu kitlesel akın karşısında bazı hazırlıklar yapmıştır. Bu kapsamda sınır illerinde Suriyelilerin acil ihtiyaçlarını karşılamak, yerleştirilmelerini sağlamak ve temel ihtiyaçlarını karşılamak için barınma merkezleri kurulmuştur. Kamp yerleştirilmeleri olarak adlandırılan barınma merkezlerinde Suriyelilerin yerleştirilmesi sağlansa da, serbest olarak illerde yerleşen Suriyeliler de bulunmaktadır. Suriyeliler, kamp yerleştirmelerini yetersiz bulmalarından ya da iş bulma umudu ile kamplardan ayrılarak şehirlere yerleşmektedirler. Suriye ile Türkiye'nin sınır komşusu olmaları sebebi ile Türkiye'de bulunan akrabalarının yanlarına yerleşmeyi tercih edebilmektedir. Göç edilen bölgede daha önce yaşayan akrabasının yanına yerleşme eğilimi göç olgusunun özelliklerinden biridir (Karataş, 2015: 114).

Yerleştirme sistemleri zamanla değişmektedir. Göç olgusu yerleştirme sistemlerinin değişen koşullara uyum sağlamasını kolaylaştırmaktadır. (Tekeli,2011:163) Göç olgusu; sosyal, ekonomik, ekolojik, politik veya bireysel nedenlerden kaynaklandığı için farklı disiplinlerin inceleme alanına girmektedir. Bu sebeple göç mekan ve amaç açısından beraber incelenmesi gereken bir değişim sürecini ifade etmektedir. Göç süreci toplumsal değişikliklere sebep olduğu için sosyolojik bir kavramdır. Bu nedenle göç iskân politikalarının uygulanmasının bir nedeni olabileceği gibi, iskân politikalarının da bir sonucu olabilmektedir. İskân politikalarının ve iskân uygulamalarının temelinde göç olgusu bulunmaktadır (İnan, 2016: 15).

2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmiştir. Aynı kanunun 91. Maddesine dayanarak Geçici Koruma Yönetmeliği hazırlanmış ve 2014 yılında Resmi Gazete 'de yayımlanıp yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliğe göre Suriyelilere geçici koruma statüsü sağlanmış ve Suriyeliler ile ilgili hizmetlerde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) koordinasyonu sağlamakla görevlendirilmiştir. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı eğitim, sağlık, güvenlik, barınma gibi pek çok hizmeti geçici barınma merkezleri dışında ilgili kurumlarla koordineli olarak yürütmektedir (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD], 2017: 11).

4.1. Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Sayısal Veriler

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin 2018 verilerine göre Türkiye, tüm dünyadaki Suriyeli mültecilerin %63'üne ev sahipliği yapmaktadır.

Tüm dünya üzerindeki kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı 5milyon 615 bin 147'dir. Türkiye'deki Suriyeli sayısı ise göçün başladığı 2011 yılından itibaren sürekli artmıştır. Savaşın devam ediyor olması, iç savaşa Rusya gibi bölgede söz sahibi olmak isteyen ülkelerin müdahalesi göç eden Suriyeli sayısında artışa neden olmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 15 Mart 2018 verilerine göre, savaşın birinci yılı olan 2012 yılında ülkemizde bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyeli sayısı 14.237 iken, 2018 yılında bu sayı 3 milyon 554bin 496 kişi olmuştur (www.goc.gov.tr, erişim tarihi: 22.03.2018).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiseri Flippo Grandi'nin 9 Mart 2018 tarihli açıklamasına göre yedi yıldır devam eden Suriye iç savaşı 6,1 milyon insanın evlerini terk

etmesine ve 5,6 milyon Suriyeli'nin komşu ülkelere göç etmesine sebep olmuştur (www.unhcr.org/tr, erişim tarihi: 22.03.2018).

Ülkemizde bulunan 3,5 milyon Suriyeli'den 227.940 tanesi geçici barınma merkezlerinde yaşamaktadır (www.afad.gov.tr, erişim tarihi: 22.03.2018). Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın 2017 yılında yayınladığı rapora göre ise Türkiye'deki Suriyeli nüfusun demografik yapısına baktığımızda; cinsiyet dağılımının yaklaşık yarı yarıya olduğu görülmektedir. Kamp içi ve kamp dışı yerleştirmelerde nüfusun büyük çoğunluğu 19-54 yaş arası kişilerden oluşmaktadır. Kamplarda 19- 54 yaşa arası nüfus oranı %42,9 iken kamp dışında % 52,2'dir. Kamp içi nüfusun %20,1'i 7-12 yaş arasından oluşmaktadır. Aynı yaş grubunun kamp dışında oranı %13'dür. 65 yaş ve üzeri nüfus ise kamplarda %2 iken, kamp dışında %1,2'de kalmaktadır (AFAD, 2017: 40-42). Suriyeli nüfusun büyük çoğunluğu çalışma ve eğitim çağındaki insanlardan oluşmaktadır.

Küresel İnsanı Yardım Raporuna göre 2016 yılında uluslararası insanı yardım yapan ülkeler arasında 6 milyar dolar ile Türkiye ikinci sırada yer almıştır (Global Humanitarian Assistane Report, 2017: 7).

Yine UNICEF'in Şubat 2017'de yayınladığı rapora göre Suriye savaşından 13 milyon 500bin kişi etkilenmiştir. Bunların 6 milyonu çocuklardan oluşmaktadır. Yerinden edilen insan sayısı 6,5 milyon kişidir. Türkiye'deki 18 yaş altı Suriyeli sayısı 1 milyon 300bin 896 kişidir (UNICEF, 2017: 20).

Savaş ve göç devam etmektedir. Bu sebeple yukarıda verilen rakamlar sürekli olarak değişmekte ve güncelliğini yitirmektedir.

4.2. Türkiye'deki Suriyelilerin Yasal Statüleri

Ülkemizde göçmenlerle ilgili yapılan ilk yasal düzenleme 1934 yılında çıkarılan iskân kanunudur. Bu kanun, ülkemizde yapılacak sığınma, göç hareketlerinin ülke içi iskanıyla ilgilidir. Çıkarıldığı yıl itibarıyla, ulus devlet oluşum aşamasındaki milliyetçi bakış açısıyla yapılmış bir kanundur. Bu kanunda göçmenler için "Türk soyundan ve Türk kültüründen gelen kişiler" tanımlaması kullanılmıştır.

1994 yılına gelindiğinde ise sığınmaya ilişkin yeni bir yönetmelik kabul edilmiştir. Fakat bu yönetmeliğin kabul edilmesindeki arka plan, 1991 yılında Iraktan gelen beş yüz bin sığınmacının ülkemize girişleri ile bireysel başvuruları olmuştur. 1994 yılında çıkarılan bu yönetmeliğin üçüncü maddesinde mülteci tanımlaması düzenlenmiştir. Bu maddeye göre *“Mülteci; Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,”* yine aynı yönetmelik aynı maddeye göre *“Sığınmacı: ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı,”* ifade etmektedir.

Burada değinilmesi gereken nokta 1994’te çıkarılan yönetmeliğin mülteci ve sığınmacıların sağlık, eğitim ve diğer sosyal haklara erişiminden bahsetmiyor oluşudur.

Kişiler vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkelerden koruma talebinde bulunma hakkına sahiptirler. Buna karşılık devletler de vatandaşları olan bireyleri korumakla yükümlüdür. Devlet bu korumayı gerçekleştirmediğinde korumanın farklı devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi gerekir. Bu korumaya uluslararası koruma denilmektedir. İltica ve sığınma talepleri devletlerin vatandaşlarını korumadıkları ya da koruyamadıkları durumlarda ortaya çıkmaktadır. Uluslararası koruma; ulusal korumanın gerçekleştirilemediği korunmaya ihtiyaç duyan bireylerin, korumaya alınmasını sağlayan bir uygulamadır. Uluslararası korumanın amacı ulusal korumayı tahsis etmektir. Uluslararası korumayı gerçekleştirmekle ilgili sorumluluk; iltica ve sığınma talebinde bulunan devlete aittir. Uluslararası korumayı uluslararası toplum adına gerçekleştirmek ise Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine aittir (Çiçekli; 2016: 215).

Uluslararası koruma kavramının ilk olarak ortaya çıkması 20.yüzyılda olmuştur. Birinci Dünya Savaşı sonuna kadar göçmenler ve mültecilerle ilgili herhangi bir yasal düzenleme yapılmamıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı sona erdikten sonra, İkinci Dünya Savaşına kadar olan süreçte Avrupa’da yaklaşık beş milyon kişi yerinden edilmiştir. Milletler

Cemiyeti'nin kurulması ile birlikte mülteci sorununa çözüm arayışları başlamıştır. Fakat bu çalışmalar bireysel düzeyde kalmış, kurumsallaşma sağlanamamıştır. Fridjtof Nansen ve James McDonald bu dönemde öne çıkan isimlerdir. Milletler Cemiyeti tarafından mülteci yüksek komiserliğine atanan bu iki isimden Nansen, çabalarıyla "Nansen Pasaportu" diye anılan seyahat ve kimlik belgesi mültecilere verilmiştir. Nansen mültecilerin buldukları ülkelerde ek tedbirler alınmasını da sağlamıştır. Bu dönemde sırasıyla; Uluslararası Nansen Mülteci Ofisi kurulmuş, Londra'da Yüksek Komiserlik açılmış, Bermuda Konferansı gerçekleştirilmiş ve son olarak Birleşmiş Milletler Uluslararası Mülteci Örgütü Kurulmuştur. Yapılan bu girişimler de istenilen sonucu vermemiştir. Küresel çapta mülteci sorununa çözüm bulunamamış, bölgesel olarak görevlendirilen komiserlikler ise yetersiz kalmıştır (Çiçekli; 2016: 216-217).

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin kurulması ve Cenevre Sözleşmesinin kabul edilmesi, uluslararası korumanın dönüm noktası olmuştur. Bu düzenlemeler ile beraber, mülteci ve sığınmacıların ihtiyaçları için kurumsal yapı ve uluslararası oluşum faaliyete geçmiş oldu. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin kurulmasından önce Milletler Cemiyetinin ortaya koyduğu tutum somut ve kriz odaklıdır. Ancak Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin kurulması ile beraber Milletler Cemiyetinin konu ile ilgili tutumu soyut ve kurumsal olmuştur (Çiçekli; 2016: 217). Bu durum Türkiye'nin Suriyeliler ile karşılaştığı ilk anda ortaya koyduğu tutum ile benzerdir. Türkiye göçün başladığı 2011 yılında kriz odaklı ve somut bir yaklaşımla göçmen kitlesini yönetmeye çalışmıştır. Fakat göç idaresinin kurulması ve 6458 sayılı Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun kabul edilmesi ile beraber Suriyelilere yaklaşım soyut ve kurumsal olmuştur.

1960 ve 1970'li yıllarda ortaya çıkan siyasi ve toplumsal gelişmeler uluslararası korumanın kapsamını genişleterek, Avrupa'dan başka bölgelerde uygulanmasını sağlamıştır. Özellikle 1970'lerde Fas, Tunus, Cezayir gibi ülkelerde meydana gelen olaylar uluslararası korumanın kapsamını Asya'ya doğru genişletmiştir (Çiçekli; 2016: 219).

Türkiye 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesinin de tarafıdır. Mülteci hukuku 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. Fakat Türkiye, mülteci ve sığınmacılara coğrafi çekince uygulayan sayılı ülkelerden biri konumundadır. Türkiye sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerin vatandaşlarına mülteci statüsü verebilmektedir. Bu sebeple de 1994 yılında çıkarılan yönetmelikteki mülteci tanımı Avrupa'dan gelen bireylerle sınırlandırılmıştır. Avrupa dışından gelen kişiler mülteci olarak kabul edilmemektedir. Avrupa dışındaki

ülkelerden gelen kişiler kanunen makul bir süre boyunca Türkiye’de kalma izni alma hakkına sahiptir. Üçüncü bir ülke kendilerini mülteci olarak kabul edene kadar “geçici koruma” statüsü sağlanmaktadır. Avrupa dışından gelen mültecilerin kalıcı olarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği tarafından yapılmaktadır. İlgili yönetmeliğe göre mülteci veya sığınmacı durumundaki kişilerin ülkeye geldikten sonra on gün için de ilgili makama başvuru yapmaları gerekmektedir. Bu noktada mülteci ve sığınmacı statüsüyle gelen kişilerin geldikleri ülkenin kanununu bildikleri varsayılmaktadır. 1934 yılında çıkarılan İskan kanunu, 2006 yılında Avrupa Birliği’ne uyum çerçevesinde yenilenmiştir. Fakat 1934 yılında çıkarılan iskan kanunundaki göç tanımlaması aynen kullanılmıştır. Bu sebeple Türk soylulara ait düzenleme yapılırken, Türk soyundan olmayan ve Avrupa dışındaki ülkelerden gelen; Irak, Afganistan, Somali ve Sudan da insani ihlallere uğrayan ve bu sebepten Türkiye’ye gelen kişiler farklı muamele görmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği raporlarına göre Türkiye’ye gelen kişilerin çoğu Avrupa dışındaki ülkelere gelmektedir ve bu sebeple mülteci statüsüne alınamamaktadır. Bu nedendir ki Suriye’den gelenlere de mülteci statüsü verilememiştir. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinden sonra 1967 tarihli protokol ile de coğrafi çekince değiştirilmemiştir. Avrupa Birliği üyelik görüşmeleri Türkiye’de kamu yönetimi alanında pek çok düzenlemeyi etkilediği gibi, göç ile ilgili düzenlemeleri de etkilemiştir. Göç ile ilgili düzenlemeler getirilmiş fakat coğrafi çekinceler aynen kalmıştır. Bu sebeple Suriye krizi başladıktan sonra, 2012 yılında başbakanlık bir genelge yayınlayarak, Suriye’den gelenlerin “geçici koruma” statüsünde olduğunu belirtmiştir (Şimşek, 2017: 15).

Türkiye’ye Avrupa dışından gelen, mülteci olarak sayılmayan akınlar,1979 İran İslam devrimi sonrasında başlayarak,1980-1988 İran- Irak savaşı, Iraktaki Saddam rejiminden kaçış, 1. ve 2. Körfez Savaşları ve en son Suriye krizi ile devam etmektedir. İnsanlar ülkelerinde ki güvensiz ortamdan uzaklaşıp, güvenli bir ülkeye geçmek istemelerinin bir sonucu olarak Türkiye’ye sığınmışlardır.

Coğrafi sınırlamadan ötürü mülteci olarak kabul edilememeleri çok aşamalı bir sürecin işlenmesine sebep olmuştur. Türkiye’de Avrupa dışından gelen mülteci olarak sayılmayan kişiler, Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği aracılığıyla üçüncü bir ülkeye yerleştirilmektedir. Bu nedenle, çeşitli sebeplerle Avrupa dışındaki ülkelere Türkiye’ye sığınan kişiler, şartları daha iyi olan bir ülkeye geçiş için aracı ülke olarak Türkiye’yi kullanmışlardır. Türkiye umuda yolculukta bir vasıta olmuştur. Geçici sığınma hakkı ile

Türkiye’de kısa bir süre kalabilmektedirler. Bu sınırlama pek tabii Suriyeli sığınmacılar için de geçerlidir. Fakat Suriye krizi sonrası Türkiye’ye, Suriyeli girişinin artması ile beraber coğrafi sınırlama yeniden tartışma konusu olmuştur. Yine de değişikliğe gidilmemiştir. Suriye’den gelip Türkiye’de ikamet edenler için zaman zaman engel teşkil eden coğrafi sınırlamanın etkisi, aslında Suriyelilerle ilgili geçici koruma yönetmeliği yayımlanarak kırılmaya çalışılmıştır. Tabii ki geçici koruma, Suriyelilerin Türkiye’de kalıcı olmadıklarını düşündürmekte, onların Türkiye’de gelecek hayaline girmelerine engel olmaktadır.

Suriyelilerin gelmesi ile birlikte, pratikte coğrafi sınırlandırmanın kalktığını ifade eden bir görüşte mevcuttur. Bu görüşe göre Suriye’den gelenler statü, barınma, eğitim, sağlık gibi çeşitli temel alanlarda haklar verildiği müddetçe, coğrafi kısıtlamanın devam etmesinin ya da kaldırılmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır.

Coğrafi sınırlamanın önemli bir faydası ise Avrupalı olmayanlar için bir süzgeçten geçirme imkanı sunmasıdır. Gerekli incelemeler yapılarak tasfiye edilen göçmenlere uygulanan bir strateji olmuştur. Tabii ki sadece Türkiye için değil, aynı zamanda sığınmacılar için de bir avantaj sağlamaktadır. Özellikle İran ve Iraktan gelerek Avrupa ülkelerine geçmek isteyenler, Türkiye’de mülteci olamayacaklarını ve üçüncü bir ülkeye yerleştirileceklerini bilerek gelmektedirler.

Tarihsel arka planı incelendiğinde 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine dayanan coğrafi sınırlama ikinci Dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan mülteci krizini çözmek için geliştirilmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesi mülteci tanımı için coğrafi sınırlamanın yanı sıra zamansal sınırlama da getirmiştir. Daha sonra 1967 yılında kabul edilen mülteci hukuki statüsüne ilişkin sözleşmede coğrafi ve zamansal kısıtlamaların kaldırılması öngörülmüştür. Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği tarafından 1967 ek protokolünde Cenevre sözleşmesine taraf ülkelere bu sınırlandırmaları kaldırma yada deva ettirme hakkı sunulmuştur. Türkiye ise zamansal sınırlandırmanın kaldırılmasını kabul etmiş ancak coğrafi sınırlandırmanın devam etmesini tercih etmiştir. Avrupa dışından gelenler için daha sonraki yıllarda da şartlı mülteci tanımlamasını kabul ederek kendilerine yasal bir statü tanınmıştır. Mevcut duruma göre, Avrupa dışından gelenler şartlı mülteci olabilmek için Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği Ankara ofisine önce kayıt yaptırmaları ve daha sonra mülteci belirleme mülakatını başarı ile geçmeleri gerekmektedir (Sert, Yıldız, 2017: 197).

Geçici koruma statüsü, çıkarılan geçici koruma yönetmeliği ile Suriyelilere verilmiştir. Bu kanundan önce, Suriye krizi çıkmadan ülkemize gelen göçmenler “mülteci”, “sığınmacı” kavramları ile karşılık bulmuşlardır. Fakat 2011 sonrası Suriye krizinin başlamasıyla, Türkiye’ye büyük kitlesel göçler olmuştur.

Suriye Krizi başladıktan sonra ilk olarak 6458 sayılı kanun yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle, göçmenler üç statüde düzenlenmiştir. Hukuki statüleri “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” adı altında düzenlenmiştir. Mülteci ve şartlı mülteci, kişinin geldiği yerde, aynı zamanda şahsında yer alması gereken katliam, soykırım, iç savaş ve ciddi endişe ve korku gibi önemli etmenler aranmaktadır. Bu üç statü için de aynı zamanda geri göndermeme ilkesi geçerlidir.

1951 tarihli Cenevre Konvansiyonu’nda yalnızca mülteci statüsü talep edenlere tanınan bu hak, 6458 sayılı yasa ile göçmenlere tanınan üç statü içinde kabul edilmiştir. Geri göndermeme ilkesi, geri gönderilmesi halinde işkence, onur kırıcı, insanlık dışı; ırkı, dini, toplumsal fikirleri sebebi ile hayatının ve özgürlüğünün tehdit altında olacağı yerlere gönderilmemesini kapsamaktadır. 6458 sayılı kanunda tanımlanan statülerin yanı sıra, geçici koruma kapsamında kabul edilenlere de geri göndermeme hakkı tanınmıştır (Cihangir, 2015: 2).

6458 sayılı yasa mülteci tanımlamasına coğrafi bir sınırlama getirmiştir. 6458 sayılı yasanın 61. Maddesine göre mülteci tanımı ; *“Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”*

Uluslararası, göç terimleri sözlüğünde şöyle tanımlanmaktadır; *“Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği 'nın tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması farketmeksizin, Yüksek*

Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi.”

4.2.1. Şartlı Mülteci Kavramı

6458 sayılı kanuna göre 62. Madde şartlı mülteci kavramını düzenlemiştir. Buna göre 6458 sayılı kanun 62. Madde *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”*

Ülkemize gelen kişilerin şartlı mülteci statüsü için kendileri başvurmaları gerekmektedir. Bu statü kendiliğinden verilmez. Şartlı mülteci olunabilmesi için gelinen ülkede etnik köken, dini inanış siyasi düşünce gibi aidiyetlerinden ötürü kişinin zulme uğrayabileceği söz konusu olmalıdır (Cihangir, 2015: 3).

1994 yılında çıkarılan yönetmelik ile Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun mülteci tanımlamaları birbirine uymaktadır. 1994 yılında çıkarılan yönetmelik Avrupa ülkeleri dışında bir ülkeden gelenleri sığınmacı olarak sayarken, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu kişileri şartlı mülteci olarak tanımlamıştır. Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu madde 62 şartlı mültecinin tanımını yapmaktadır. Şartlı mülteci statüsü ile ülkeye gelenlere üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar kendilerine Türkiye’de kalmaları için izin verilmektedir. Uygulamada Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile geçerlilik kazanan şartlı mülteci statüsü, mülteci statüsüne ait koşullara sahip iken, Avrupa dışındaki ülkelere geldiği için mülteci statüsü kazanamayanların, üçüncü bir ülkeye gönderilene kadar Türkiye’de kalabilmeleri için gerekli olan ikamet izinlerinin verilebilmesini sağlamaktadır. Şartlı mültecilik statüsü toplumsal akınların söz konusu olduğu göç hareketlerinde uygulanmaktadır. Bu statü mültecilik statüsünde olduğu gibi bireyseldir. Kitlesel akınlarda şartlı mültecilik statüsü verilmemektedir. Bunun bir sebebi de şartlı mültecilik statüsünün bireysel başvuru ile kazanılıyor oluşudur. Şartlı mülteci

statüsüne sahip olanların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeleri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından yapılmaktadır. Yerleştirilen ülkede güvenli olması şartı aranmaktadır. (Töre;2016:97-98) Güvenli ülkenin hangi şartlar ile güvenli sayılacağı ise Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 74. Maddesinde sayılmaktadır. İlgili maddeye göre üçüncü ülkenin güvenli sayılabilmesi için; geri göndermeme yasağını uygulayan olması, mülteci statüsü kazanılması durumunda koruma sağlanacak olması, üçüncü ülkeye yerleştirilecek bireyin ciddi zarar görmesi ihtimalinin olmaması, hayatının ve özgürlüğünün dini inancı, ırkı, siyasi görüşü gibi sebeplerle tehdit altında olmaması şartlarını taşıması gerekmektedir. Üçüncü ülkenin güvenli olup olmadığı ile ilgili değerlendirme her birey için ayrı ayrı yapılmaktadır.

4.2.2. İkincil Koruma Kavramı

İlk kez 6458 sayılı yasa ile ortaya çıkan ikincil koruma, mülteci yada şartlı mülteci olmayan ancak ülkesine dönmesi durumunda ölüm ile müeyyidelendirilmiş olan ülkesindeki silahlı çatışma ve çeşitli sebeplerden ülkesine dönemeyen ve bulunduğu ülkenin de korumasından faydalanamayan kişilere ikincil koruma statüsü verilir.

İkincil korumanın bir diğer adı, tamamlayıcı korumadır. İkincil koruma kitlesel göçlerde uygulanmaz. Geri göndermeme hakkına sahiptirler, bu geri çevirme yasağı ile alakalıdır (Cihangir, 2015: 4).

İkincil koruma, bireysel sığınma talebinde bulunan ve bu talebi kabul edilmeyenler için geliştirilmiş. Başvuru sahibinin 1951 Cenevre sözleşmesinden doğan nitelikleri taşımadığı durumlarda başvurusu kabul edilmemektedir. Başka statü alamadıkları için mağdur olmalarının önüne geçilmesi amacıyla geliştirilen ikincil koruma ile Cenevre Sözleşmesinden doğan, sığınmacılara tanınan haklardan tamamen faydalanamamaktadırlar. Geri gönderememe ilkesi ikincil koruma sahibi kişiler içinde geçerlidir (Töre, 2016: 100).

İkincil korumanın kaynağı uluslararası insan hakları hukukudur. İkincil koruma; bir koruma tedbiridir. Mültecilerin uluslararası hukuktan doğan koruma hakkının içeriğini genişleten, tamamlayan bir korumadır. Göçe dair tanımlamaların uluslararası hukukta yer aldığı zamandan beri, uluslararası hukukta yer verilen mülteci tanımlamalarının yetersiz kaldığı; insan haklarından doğan koruma talebinin mevcut tanımlamalarla karşılanamadığı

anlaşılmıştır. Çeşitli ülkeler mülteci tanımlamasına uymasalar dahi; korunmaya muhtaç kişilerin ülkelerinde kalmalarına müsaade etmişlerdir (Çiçekli, 2016: 273). Geri göndermeme ilkesi ile bağdaşan bu durum ikincil korumanın temelini oluşturmaktadır (Töre, 2016: 101).

İkincil koruma dayanağının 1951 Cenevre Sözleşmesinden alması dahi, ikincil korumaya kaynak oluşturabilecek çeşitli uluslararası sözleşmeler bulunmaktadır. Fakat ikincil korumadan faydalanmak üzere ülkesinin dışına çıkan kişilerin, ülkelerinden ayrılma sebepleri genel olarak şiddetten kaçınma ve benzeri sebepler olduğu için uluslararası hukukun daha genel nitelikli ilkeleri ikincil korumanın dayanağı sayılabilmektedir. Dayanağının ne olduğuna bakılmaksızın ikincil korumanın temel özelliği korumaya erişilebilirlikte çeşitlilik sağlamasıdır. Bu nedenle tamamlayıcı koruma olarak da isimlendirilebilmektedir (Töre, 2016: 101-102).

29 Nisan 2004 tarihinde Avrupa Birliği'nde kabul edilen Yeterlilik Direktifi, ortak Avrupa sığınma sisteminin oluşturulması için atılan ilk adım olmuştur. Bu direktifin kabul edilmesindeki amaç Avrupa Birliği ülkeleri arasında koordinasyonun sağlayarak korumada en alt ölçütlerin belirlenmesini sağlamaktır. Bu şekilde koruma sağlayan ülkeler arasında bir denge kurularak, olası daha fazla koruma sağlayandan daha az koruma sağlayana doğru gerçekleşecek göç akınının önüne geçilecektir. Yeterlilik direktifi ile ortaya çıkarılan koruma, ek bir koruma olan ikincil korumadır. Yeterlilik direktifine göre ikincil korumadan yararlanacak kişilerin bazı şartları taşımaları gerekmektedir. Birinci olarak, ikincil korumadan yararlanacak kişinin üçüncü ülke vatandaşı olması yada vatansız olması gerekmektedir. İkincisi ise , mülteci olmak için gerekli olan şartları taşımaması bunun yanı sıra vatandaşı olduğu ülkeye eğer vatansızsa yaşadığı ülkeye dönmesi durumunda ciddi zarar ile karşılaşma durumu söz konusu olmalıdır. Ciddi zarar kavramının kapsamı direktifte sayılmıştır. Bunlar; idam cezası veya infazı, işkenceyi, insanlık dışı muameleyi, silahlı çatışma nedeniyle kişiliğinin ve şahsının önemli bir tehdit altında yer almasını içermektedir. Yeterlilik direktifi ile sağlanan koruma 1951 Cenevre Sözleşmesi ile sağlanan korumadan daha kapsamlıdır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu da ikincil korumayı tanımlarken, Yeterlilik Direktifini de baz almıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 63. Maddesinde yer alan geri göndermeme şartlarını düzenleyen maddede yer alan şartlar Yeterlilik Direktifi ile örtüşmektedir (Töre,2016: 102-103).

4.2.3. Geçici Koruma Statüsü

Geçici koruma, kitlesel göç olaylarına ivedilikle çözüm sağlamak için geliştirilmiştir. Geçici koruma, sınırlarda yığılan mülteci ve sığınmacılara acil olarak güvenli ortam sağlamak ve geri göndermeme gibi temel haklardan faydalanmalarını sağlamayı amaçlamaktadır (Çiçekli, 2016: 305-307).

Geçici koruma göçe kaynak oluşturan ülkedeki ortaya çıkmış uluslararası koruma ihtiyacının kitlesel olarak giderilmesi demektir. Geçici korumanın arka planında Körfez Savaşı sırasında Kuzey Irak'tan Türkiye'ye gelen grup bulunmaktadır. Uluslararası bir geçici koruma yapısının bulunmaması durumunda, kitlesel göç ile karşılaşan devletler kendi koruma sistemlerini devreye sokmaktadırlar. Bu koruma sistemleri ülke içinden ve uluslararası toplumdan gelen tepkilere göre şekillenmektedir. Geçici koruma çeşitli insan hakları ihlallerine maruz kalan bireylerin sığınma ve iltica talebinde buldukları ülkelerin olağan olmayan şartlarda ve zamanda sınır içerisinde çözüm bulmaları olarak nitelendirilebilir. Geçici koruma uluslararası korumanın bir tamamlayıcısıdır. Kitlesel göç hareketlerinde ortaya çıkan acil korunma ihtiyacını karşılamaktadır. Temel koruma unsurları olan; ülkeye kabul, geri göndermeme, temel insan haklarından faydalanmayı da içermektedir. Geçici koruma mültecilerin kalıcı olmalarına giden süreçte bir köprü görevi görmektedir. Henüz kalıcı olmamalarına rağmen, kalıcılığa yönelik aranan çözümler sırasında temel haklardan faydalanmalarına imkan sağlamaktadır (Çiçekli, 2016: 308-309).

Geçici koruma ülkelerin karşılaştıkları mülteci sorununu daha ivedilikle çözmek için ortaya koydukları bir göç yönetimi biçimi olsada, kısa süreler içerisinde işleme sokulan bu sistemin uzun yıllar uygulamada kalması çeşitli sorunlara neden olmaktadır. Kalacak yer, yiyecek içecek gibi maddi kısıtların yanı sıra kalış sürelerinin uzamasıyla beraber gerçekleştirilmesi gereken sosyal entegrasyon bir sorun olarak ülkelerin karşısına çıkmaktadır. Literatüre Pakistan'ın Afganistanlaşması olarak geçen süreçte, Pakistan'daki kamplarda geçici koruma ile otuz yılı aşkın kalan Afganlar zamanla Pakistan için çeşitli sorunlar doğmasına neden olmuştur. Pakistan'ın yürüttüğü başarısız göç yönetimi, mülteci kamplarında ortaya çıkan terör olayları ile mücadele etmesini de gerektirmiştir. Bu durum Pakistan'ın gelişme düzeyini de olumsuz etkilemiştir. Bu durumu göz önüne alan gelişmiş ülkeler geçici koruma ile ilgili düzenlemelerini artırmaktadır. Geçici korumayla alakalı sınırlar önceden belirlenmekte ve ona göre mülteci kabulü yapılmaktadır. Geçici koruma, ülkelerin kendi iç dinamiklerine göre şekillendiği için ülkeler geçici korumayı çeşitli

şekillerde uygulamaktadır. Koruma sahibi kişilere farklı isimler verilmektedir. İsimlendirmenin ve uygulamanın farklı olmasına rağmen ortak bir nokta vardır ki o da; geçici korumadan faydalananların 1951 Cenevre Sözleşmesine göre mülteci tanımına uymadıklarıdır (Töre , 2016: 104-105).

Geçici koruma iki temele dayanmaktadır. Birincisi, gelenlerin mülteci şartlarını taşımasalar dahi ciddi bir tehdit altında olanlara yardım etmek; ikincisi ise sığınılan ülkeyi angajmandan kurtarmaktır. Geçici koruma iç dinamiklere dayandığı için hızlıca yardıma ihtiyacı olan kişilere verilmektedir. Fakat bu durum devletlerin vicdanına kaldığı, uluslararası bir sözleşme veya antlaşmayla garanti altına alınmadığı için statünün verildiği hızla geri alınmasını da mümkün kılmaktadır (Töre, 2016: 105).

Geçici koruma, Yugoslavya’da ki savaş sonucunda yerinden edilen ve sayıları yaklaşık yarım milyonu bulan Bosnalıların Batı Avrupa’ya göç etmesinden sonra ve daha sonra da Kosovalı Arnavut göçmenlere uygulanmıştır. Geçici koruma altına alınan kişilere geçici oturma hakkı da verilmiştir. Bu sayede güvenli bir ortam sağlanmıştır. Savaş bitince göçmenlerin ülkelerine dönecekleri öngörülerek yapılmış bir düzenleme olmuştur. Geçici koruma, bir dönem de Almanya’da uygulanmıştır. 1955-1973 yılları arasında, gelişmekte olan ülkelerden işçi göçmenler alan Almanya, bu göçmenlere “geçici göçmen” adını vermiştir. Fakat göçün doğasına olduğu üzere bu göçmenler geçici olmamıştır. Geçici olarak tanımlanan bu göçmenler zamanla ailelerini de yaşadıkları yerlere getirerek kalıcı olduklarını kanıtlamışlardır. Geçici koruma statüsü ile beraber Suriyelilerin sınırdan giriş çıkışlarına izin verilmiştir. Bu kapsamda sınırdan giriş yapan Suriyelilerin her türlü insani ihtiyacı karşılanmakta ve güvenlikleri sağlanmaktadır (Şimşek, 2017: 15).

6458 sayılı kanun 91. Maddeye göre; *“(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir”*

Geçici koruma kapsamında, ikamet edecekleri yerler, uymaları gereken kurallar, hakları, sorumlulukları, Türkiye’den çıktıklarında yapmaları gereken işlemler bakanlar kurulunun çıkaracağı yönetmeliklerle düzenlenmiştir.

Geçici koruma kapsamında kitlesel olarak Türkiye’ye gelen yabancıların temel ihtiyaçları için yardım yapılmaktadır. Geçici koruma kapsamındaki kişilerin sınırdan çıkıp geri girmeleri durumunda tekrar geçici koruma kapsamına alınmaları söz konusudur (Cihangir, 2015: 4).

Geçici koruma yönetmeliği, geçici koruma ile ilgili tanımlama yaparken; geçici korumaya süre sınırı koymaktan kaçınmıştır. Bu nedenle ülkesine gelen yabancılara hizmet vermekle yükümlü olmak yerine, bir ev sahibi inceliğinde mevcut olanaklarının izin verdiği miktarda misafirlerini ağırlayacağını anlatmıştır (Töre, 2016: 99).

4.2.3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kapsamı

Geçici korumanın kapsamı, geçici koruma yönetmeliği 7. ile 12. Maddeleri arasında düzenlenmiştir. Geçici koruma sağlanacak yabancıların kimler olduğu yedinci maddede düzenlenmiştir. Geçici koruma yönetmeliği yedinci maddesinde geçici korumanın tanımlaması yapılarak; uluslara arası koruma statüsüne alınamayan yabancılara uygulanır denilmiştir. Geçici koruma, geçici koruma kararından önce gelenleri kapsamamaktadır. Geçici koruma yönetmeliği 8. Maddesi, geçici korumaya kimlerin alınamayacağını düzenlemektedir. Buna göre mültecilerin hukuki durumuna dair sözleşmeye göre fiilen suçlu olduğu düşünülenler, bu suçların işlenmesine ortak olanlar ya da destekleyenler, kaynak ülkedeki silahlı çatışma eylemini kesin olarak sonlandırmamış olanlar, terör eyleminde bulunduğu, planladığı, bu eylemlere katıldığı tespit edilmiş olanlar, topluma karşı tehdit ortaya çıkarabilecek, kamu güvenliği, toplum düzeni için tehlike oluşturabilecek durumda olanlar, Türkiye’de suç sayılan fiilleri daha önce işleyenler ve bu suçtan kaynaklanan cezayı çekmemek için ülke değiştirenler, Türk Ceza Kanunu dördüncü kısım yedinci bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler geçici koruma kapsamına alınmamaktadır.

Geçici koruma kararı geçici koruma yönetmeliği dokuzuncu maddesine göre Bakanlığın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu tarafından alınmaktadır. Geçici koruma yöntemi ve nasıl uygulanacağını kurul belirlemekte ve kurum ve kuruluşlara da bunu uygulamaktadır.

Bakanlar kurulu geçici koruma kararı alırken; geçici koruma kapsamına kimlerin alınacağı, geçici korumanın ne zaman başlayıp ne zaman sona ereceği, ülke genelinde mi belirli bölgelerde mi uygulanacağı gibi konuları belirlemekle yetkilendirilmiştir. Bu yetkilendirme geçici koruma yönetmeliğinin onuncu maddesine dayanmaktadır. Geçici korumanın nasıl sona ereceğine ise geçici koruma yönetmeliği on birinci ve on ikinci maddelerinde yer verilmiştir.

Geçici korumanın sona ermesi için Bakanlık, Bakanlar Kuruluna teklifte bulunabilir. Geçici koruma Bakanlar Kurulu kararıyla sonlanmaktadır. Sonlandırılma kararı alınmasıyla birlikte; geçici koruma kapsamındakilerin geri dönmelerine, şartlarını taşıdıkları statünün toplu verilmesine veya uluslararası koruma başvurusunda bulunanların bireysel değerlendirilmesine, belirli şartlar taşıyanların Türkiye’de kalmasına izin verileceğine karar verilebilir. Geçici koruma bireysel başvuru ile de sonlandırılabilir. Bireylerin kendi istekleriyle Türkiye’den ayrılmaları, üçüncü ülkeye gitmek istemeleri, ölmeleri durumlarında geçici koruma bireysel olarak sona ermektedir.

4.2.3.2. Geçici Koruma Statüsüne İlişkin İşlemler

Geçici koruma uygulamasının yürütülmesine ihtiyaç duyulması durumunda yapılacak ilk işlemlerin neler olduğu geçici koruma yönetmeliğinin 17. ile 25. Maddeleri arasında sayılmaktadır. Bu işlemler; ülkeye kabul, silahtan arındırma, sivillerden ayırma, sevk merkezlerinde bulundurma, sağlık kontrolü, kayıt, geçici koruma kimlik belgesi verme, geçici koruma merkezine yöneltme, illerde kalma hakkı tanıma, ülkede kalma hakkı tanımadır. Bunlardan ilki ülkeye kabuldür. Geçici koruma yönetmeliği 17. maddede düzenlenen ülkeye kabul, kara sınırı ve kara sularında acil ve geçici koruma bulmak için gelenlerin kabullerinin hangi sınır kapısından olacağı İçişleri Bakanlığı tarafından belirlenmektedir.

Acil olmayan hallerde İçişleri Bakanlığı kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alır. Acil durumlarda ise doğrudan karar verir. Sınır kapıları veya sınır geçiş yerlerinden geçmek isteyen belgesiz veya geçersiz belgeye sahip olan geçici koruma talep edenlerin, geçişine izin verme yetkisi valiliklere verilmiştir. Araç ile giriş yapmak isteyenler için gerekli şartlar Gümrük ve Ticaret Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Sınır kapılarından

geçişte, dışardan gelen yabancıların kaçakçılık konusu mallar getirmelerinin önüne geçmek için gerekli olan tedbirlerde alınmaktadır. Ülke içinde bulunan ve geçici korumanın gerektirdiği şartları taşıyan kişiler valiliklere kendileri başvurabilmektedir. Fakat başvuramaları ve tespit edilmeleri durumunda en yakın sevk merkezine kolluk kuvveti ile götürölmelerine 17. Madde kapsamında izin verilmektedir.

Geçici koruma yönetmeliğinde güvenlik ile ilgili önlemler de alınmıştır. Geçici koruma kitlesel akınlar sonucu öлкеye gelenlere verilmektedir. Bu sebeple herhangi bir güvenlik açığı vermemek için, geçici koruma maksadı ile sınırlardan geçen kişilerden hizmetlerini tek taraflı olarak sonlandırmış askerler ve asker olmayan silahlı unsurlar, geçiş yaptıkları yerlerdeki sınır kapılarında veya öлке içinde kolluk birlikleri tarafından silahsızlandırıldıktan sonra yetkili kolluk birimine sevk ve yerleştirilmesi yapılmak üzere teslim edilmektedir. Bu silahsızlandırma işlemi sivillerden ayrı ve güvenli bir bölgede gerçekleştirilmektedir. Silahtan arındırma ile ilgili düzenlemeler geçici koruma yönetmeliği on sekizinci maddesinde yer almaktadır.

Sınırlardan veya belirli noktalardan geçen ve silahlı olmaları durumunda silahtan arındırılarak öлкеye kabulleri yapılan kişiler sevk ve idare merkezlerine yönlendirilmektedir. Burada kendileri ile ilgili ilk işlemler yapılmaktadır. Bu ilk işlemlerin neler olduğu on dokuzuncu maddede sevk merkezlerinde yapılacak ilk işlemler başlığında düzenlenmiştir. Buna göre, kimlik tespiti ve kayıt işlemleri ilk olarak yapılmaktadır. Kimlik tespiti ve kayıt işlemleri ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ilgilenmektedir. Yabancılar kayıt için gerekli olan kimlik bilgilerini doğru söylemek ve varsa kimlik ispatını sağlayacak belgeleri sunmakla yükümlüdür. Sevk merkezlerine gelenlerden acil sağlık müdahalesine ihtiyaç olduğu düşünölenler öncelikli olmak üzere; kamu sağlığı ile ilgili tehlike oluşturabileceği düşünölenler Sağlık Bakanlığı'nın belirlediği şartlarda kontrolden geçirilmekte ve gerekli olması durumunda tedbir alınmaktadır.

Geçici koruma yönetmeliği madde yirmi ise geçici koruma talebi ile gelen yabancıların sağlık kontrolleri ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. Gerekli kontroller sağlandıktan sonra kayıt işlemlerinin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin düzenleme geçici koruma yönetmeliği 21. maddesinde yer almaktadır. Kayıt işlemleri gizlilik esasına dayalı olarak, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü personeli tarafından yapılmaktadır. Kayıt formunun doldurulması ve kimlik bilgilerinin beyanı ile kayıt gerçekleştirilmektedir. Kimlik bilgileri alınırken, beyanın aksini ispat eden belge getirilinceye kadar kişinin beyanı esas alınmaktadır. Kimlik tespitinde gerekli olan biyometrik veriler alınarak Göç İdaresi Genel

Müdürlüğüne gönderilmektedir. Bu biyometrik veriler; parmak izi, fotoğraf ve kimlik tespitinde kullanılan diğer verilerdir. Geçici korunanların Türkiye’de doğan çocukları da kayıt altına alınmakta ve doğum, ölüm, gönüllü geri dönüş, evlenme, boşanma gibi hallerde kayıt işlemleri güncellenmektedir. Kayıt işlemlerini tamamlayan yabancılara geçici koruma yönetmeliği yirmi ikinci maddesine göre geçici koruma kimlik belgesi düzenlenmektedir.

Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlara yabancı kimlik numarası verilmektedir. Belgeler hem süreli hem de süresiz olarak düzenlenebilmektedir. Yıpranan veya kaybolan belgelerin yerine yenisi düzenlenmektedir. Geçici koruma halinin sona ermesi, geçici koruma kimlik belgesini geçersiz kılmaktadır. Yabancıların geçici koruma merkezlerine yerleştirilmeleri doğrudan ya da illere yönlendirildikten sonra valilerle eşgüdümlü olarak sağlanmaktadır. Yönlendirilme işlemi için kolluk gerekli olup olmadığı ile ilgili kararı valilikler vermektedir. Yabancıların geçici barınma merkezine yönlendirilirken ailevi durumu ve özel durumu değerlendirilerek, geçici barınma merkezine yönlendirilen yabancılardan öncelikli ihtiyaç sahibi olarak değerlendirilenlere öncelik tanınmaktadır.

Tüm dünyada kamplarda öncelikli olarak korunması gereken grup refakatsiz çocuklardır. Türkiye’de refakatsiz çocuklar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile ortak çalışmalar yürütülerek barındırılmaktadır. Barınma merkezlerinde kendileri için ayrılan yerlerde kalmaktadırlar. Kamplar veya geçici barınma merkezleri dışında kalan bireyler için illerde kalış hakkı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Geçici koruma kimlik belgesi, geçici korunan bireylere Türkiye’de kalış hakkı tanımaktadır. Fakat geçici koruma kimlik belgesi ikamet izni yerine geçmemektedir. Aynı zamanda geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların Türk vatandaşlığına başvuru hakkı bulunmamaktadır. Bu saydığımız düzenlemeler geçici koruma yönetmeliği madde 23,24 ve 25’te yer almaktadır.

Geçici koruma sahibi bireylere sağlanacak hizmetler geçici koruma yönetmeliği 26 ile 32. maddeleri arasında düzenlenmektedir. Bu hizmetleri sayacak olursak; sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, iş piyasasına erişim hizmetleri, sosyal yardım hizmetleri, tercüman hizmetleri ve gümrük işlemleridir. Eğitim hizmeti, sağlık hizmeti ve iş piyasasına erişim hakkı bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacağı için burada yeniden incelenmeyecektir.

Geçici koruma altındaki bireylerin sosyal yardımlara erişimleri ile ilgili sınırlılıklar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Geçici koruma yönetmeliğinden doğan işlemlerin gerçekleştirilmesinde dil farkından doğacak herhangi bir aksaklığın önüne geçilmesi içinde tercümanlık hizmetinin ücretsiz olarak sunulacağı yine geçici koruma yönetmeliğinde zikredilmektedir. Gümrük işlemleri ise Gümrük ve Ticaret Bakanlığı'nın belirleyeceği esaslara göre, geçici korunan bireylerin yanlarında getirdikleri eşyalar ve taşıtları ile bunlar sonradan gönderilecek eşyaları ile ilgili düzenlemeleri içermektedir.

4.3. Suriyelilere Yönelik Eğitim Faaliyetleri

Suriye'de çıkan iç savaş sonucu ülkemize gelen Suriyeli nüfusun azımsanamayacak bir kısmı eğitim çağındaki çocuklardan oluşmaktadır.

Türkiye bu sebeple 2011'de almaya başladığı göçten sonra, göçmenlerin eğitimine yönelik hazırlıklar yapmıştır. Her ne kadar eğitim acil bir ihtiyaç olarak görülme de, sürecin uzaması ile birlikte eğitime yönelik adımlar atılmıştır. Bu sebeple 2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı iki genelge yayımlamıştır. Yayımlanan bu genelgelerle Suriyelilerin eğitim sorunu çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır (Emin, 2016: 11).

2014 yılına gelindiğinde yayımlanan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere eğitim, sağlık ve sosyal yardımdan yararlanma hakkı tanınmıştır. Yine 2014 yılında 2014/21 sayılı yabancılara yönelik Eğitim- Öğretim Hizmetleri başlıklı bir genelge yayımlanmıştır. Bu genelge ile Suriyeli çocukların eğitim standartları belirlenmiş ve eğitim hakları güvence altına alınmıştır. Yine Milli Eğitim Bakanlığı 2015-2019 stratejik planında mültecilerin eğitimine ilk kez yer vermiştir. İlk olarak Suriyelilere yönelik olan misafir algısı ile eğitim-politikaları da geçici ve kısa vadeli olarak geliştirilmiştir. Bu sebeple yalnızca kamp içindeki çocuklar için geliştirilmiştir. Bunu 2012 yılındaki kamp içi göçmen çocuklara yönelik hazırlanan müfredatın Türkçe yerine Arapça olarak hazırlanmasından çıkarabiliriz (Emin, 2016: 12).

Göçmenler geçici olarak görüldüklerinden ülkelerine döndüklerinde sorun yaşamamaları için Suriye müfredatıyla uyumlu Arapça olarak ders görmüşlerdir. Fakat savaşın şiddetinin artarak devam etmesi, Suriyelilerin geri dönüş ihtimalini her geçen gün daha da azaltmıştır.

2013 yılında Milli Eğitim Bakanlığı “ Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriyeli Vatandaşlara Yönelik Tedbirler” başlıklı genelge ile ilk resmi belgeyi yayımlamıştır. Bu belge göçmenlere eğitim verilecek mekanların tespiti ve tedarigi için önemli olmuştur. Zira genelgede genel olarak bu konular ele alınmıştır. Daha sonra yayımlanan “ Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge, bir önceki genelgeden daha kapsamlıdır (Emin, 2016: 12).

Bu genelge kamp içinde yaşayan Suriyelilerin eğitim imkanlarını düzenlemiştir. Kamp dışında kalanların eğitimi için , “ kampların dışında kalan Suriyelilerden oturma izni olanların 16 Ağustos 2010’da yayımlanan 2011/48 sayılı ‘yabancı uyruklu öğrenciler’ konulu genelge kapsamında kayıtları yapılarak okullaşmalarının sağlanmasıdır.” denilmiştir.

2014 yılında çıkarılan geçici koruma yönetmeliği Suriyeli göçmenlere eğitim hakkı tanımıştır. Bununla beraber yeni bir genelge yayımlayarak Suriyeli çocukların eğitim öğretimi hakkını standarda bağlamıştır.

Bu genelgeyle Suriyeli çocukların Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda ya da Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim almalarının önü açılmıştır. Yabancı tanıtma belgesi olan Suriyeli çocuklara devlet okullarına kayıt olma hakkı da aynı genelgeyle tanınmıştır. (Millî Eğitim Bakanlığı,2014) Aynı genelge ile sivil toplum kuruluşları, uluslararası örgütler ve kamu kurumları bu sürece dahil olmuştur.

Yine Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2015 yılında yayımladığı 2015-2019 stratejik planında göçmenlerin eğitime yer vermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın stratejik planları içerisinde ilk kez göçmenlerin eğitime yönelik düzenlemelere yer verilmiştir (Emin, 2016: 13).

Suriyeli çocukların eğitimlerine devam ettikleri yerleri sıralayacak olursak devlet okullarından sonra ilk sırada Geçici Eğitim Merkezlerini saymamız gerekecektir. Geçici Eğitim Merkezleri kamplarda ve kamp dışında Suriye müfredatına göre Arapça olarak eğitim veren ilk ve orta öğretimi kapsayan merkezlerdir (Millî Eğitim Bakanlığı, 2014:11).

Geçici Eğitim Merkezlerinin dünya eğitim literatüründe bir benzeri bulunmamaktadır (Coşkun, Emin, 2016: 17).

Suriyelilere yönelik eğitim politikaları, göçmenlere ait pek çok politikada olduğu gibi, geri dönecekleri algısına göre oluşturuldu. Geçici Eğitim merkezlerinin kurulması da yine aynı

anlayışla olmuştur. Son dönemde Geçici Eğitim Merkezleri içerik itibariyle geçiş eğitim merkezlerine döndürülmeye başlanmıştır. Tabelasal bir değişikliğe gidilmemiş olsa da içerik olarak değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler eğitim algısı ve eğitim konseptidir. Öyle ki okullarda Suriyelilerin geri döneceği yönünde düzenlenen müfredat yavaş yavaş Suriyelilerin entegrasyon ve adaptasyonunu sağlayacak şekilde değiştirilmeye başlanmıştır. Türkçe öğrenimine ağırlık verilerek, dil eğitimi konusunda hizmet edecek personel istihdamına gidilmiştir (Demirci, 2017).

Bir diğer değişiklikte geçici eğitim merkezlerinin fiziksel yapılarında olmuştur. Daha önce kiralanan binalarda eğitime devam eden geçici eğitim merkezleri mevcut dönüşüm algısı içerisinde kamu binalarında taşınmıştır. İkili eğitimin yapıldığı devlet okullarında öğleden önce normal eğitim yapılmış, öğleden sonra geçici eğitim merkezinin eğitim yapmasına imkan sağlanmıştır. Burada belirtmek gerekir ki, Türkiye mevcut siyasi durumdan dolayı eğitimin tek elden yürütülmesi ve bunun devlet tarafından sağlanması politikası sebebiyle özel mülkiyette eğitime devam edilmesinin istenmemesi etkili olmuştur. Çünkü geçici eğitim merkezi yöneticileri kiraladıkları binalarda eğitime devam ederken, öğrencilerden kira bedeli adı altında büyük ücretler talep etmeye de başlamıştır. Geçici eğitim merkezlerinin devlet okullarının binalarına taşınması biraz da bu durumun önüne geçmek için yapılmıştır. Geçici eğitim merkezlerinde 2016 yılında 13.116 kişi istihdam edilmiştir (Demirci, 2017).

Geçici Eğitim merkezlerinden 248 tanesi Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, 108 tanesi STK'lar, 40 tanesi Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 8 tanesi belediyeler ve 28 tanesi de diğer kamu kurumları tarafından kurulmuştur. Sivil toplum kuruluşları tarafından kurulan geçici eğitim merkezleri yavaş yavaş devlete geçmekte ya da kapatılmaktadır. Yine Milli Eğitim Bakanlığının planları içerisinde yer alan Geçici eğitim merkezleri ilgili bir diğer düzenleme ise şudur; geçici eğitim merkezlerinin 3 yıl içerisinde tamamen kapatılması ve Suriyeli çocukların sisteme entegre edilmesidir. Bu entegre çalışması içerisinde bir amaç da mesleki eğitim ve çıraklık eğitime yönlendirmektir. Burada kız çocukları için bir diğer alternatif de imam hatip liseleridir. Çünkü kız çocukları akademik çalışmalara erkek çocuklardan daha yatkın ve akademik çalışmalara daha yönelik olmaları Milli Eğitim Bakanlığı'nı nu konuda çalışmalar yapmaya itmiştir. Yalnızca okul çağındaki nüfusa değil aynı zamanda yetişkinler içinde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmaları da Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın kırmızı çizgilerinden belki de en önemlisi eğitimde tek olmaktır. Bu bağlamda uluslar arası

kuruluşlar olan Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ve Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nden yalnızca lojistik destek alınmaktadır. Başka destek alınması söz konusu değildir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın Fırat Kalkanı Operasyonu çerçevesinde terör örgütlerinden temizlenen bölgelerde de çalışmaları devam etmektedir. Şuan bölgede 100.000 çocuk eğitim almaktadır. Bölgeye okullar yapılmaya devam etmektedir. 8.000 istihdam ile 300.000 çocuğun daha bölgede eğitime dahil olması hedeflenmektedir. Suriyeli gençlere yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı'nın yaptığı lise denklik sınavına 6530 başvuru alınmıştır. Bu öğrencilerden 3783 kişi başarılı olarak üniversiteye giriş sınavına girmeye hak kazanmıştır (Demirci, 2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2016 göç raporuna göre 2016-2017 eğitim öğretim yılında Suriye vatandaşı 166.482 kişi eğitim görmektedir. (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017) Yine Milli Eğitim Bakanlığı verilerine göre 2016- 2017 eğitim öğretim yılında 496.426 Suriyeli çocuk okullaşmıştır. Bu çocukların yaklaşık 327 bini Geçici Eğitim Merkezlerinde eğitim görmektedir. Bu sayı çağ nüfusunun %60'ına denk gelmektedir. Suriyelilerde çağ nüfusu 850.000 kişidir. Alttan gelen güçlü bir kitle vardır. Bilinen bir gerçek vardır ki; savaş iklimlerinde nüfusun artma eğilimi daha yüksektir. Bunun sebebi kaybetme korkusu ve hayatta kalma dürtüsüdür. Bu sebeple Suriyeli nüfusu ve bu bağlamda okul çağındaki Suriyeli sayısı günden güne artış göstermektedir (Demirci, 2017).

Yine 2015-2016 verilerine göre Türkiye'deki Suriyeli çocukların okullaşma oranı %39'dur. Bu oran aynı yıl için Lübnan'da %40 Ürdün'de %70'dir. Bu da 2015-2016 yılı için dünyada okullaşmamış 900.000 Suriyeli çocuk bulunduğunu göstermektedir (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği, 2016: 75).

Dünya geneline bakıldığında mülteci çocukların diğerlerine göre beş kat daha fazla okullaşamamakta oldukları görülmektedir. Tüm dünyada 3.7 milyon mülteci çocuk okullaşamamıştır. Ülkemiz dışındaki diğer ülkelerdeki Suriyeli çocuklara bakıldığında ülkemizin nispeten iyi olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Lübnan'da bulunan 520.000 Suriyeli okul çağındaki nüfusun 320.000'i okullaşamamıştır (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği , 2016: 76).

Suriyelilerin eğitimi noktasında göz ardı edilmemesi gereken Suriyeli gruplardan biri de engelli Suriyelilerdir. Ülkemizde diğer bireylerle birlikte benzer eğitim süreçlerinden geçen Suriyeli öğrenciler bulunmaktadır. Fakat engelli Suriyeli bireylere özel eğitim ve

rehabilitasyon sağlanması söz konusu değildir. Bu konuda Suriyelilerin dezavantajlı bir grup olduğu da göz önünde bulundurulacak olursa, azımsanamayacak ölçüde özel eğitim ve rehabilitasyona ihtiyaç vardır.

Ülkemizde özel okullar aracılığıyla yürütülen özel eğitim hizmetlerinden yararlanmak isteyen bireyler, Rehberlik ve Araştırma Merkezi'ne başvurmakta orada belirli incelemelerden geçerek alacakları raporlar ile özel eğitim merkezlerine başvurumaktadırlar. Özel eğitim merkezlerinde kabul edilen çocukların eğitim giderleri; öğretmen maaşları, servis ücretleri ve diğer giderler, devlet tarafından karşılanmaktadır. Suriyeli engelli bireylerin vatandaşlık hakları olmadığı, haklarında başka özel düzenlemeler de olmadığı için, Suriyeli bireyler özel eğitim hizmetlerinden faydalanamamaktadır.

Suriyelilerin ülkemizde özel okul açtıkları ve Suriyeli çocukların bu okullarda eğitime devam ettikleri söyleniyor olsa da Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkiye'de ki Suriyelilere özel okul açma hakkı vermesi yasal olarak mümkün değildir.

4.4. Suriyelilere Yönelik Sağlık Hizmetleri

Sağlık problemi ivedilikle çözülmesi gereken ertelenemez bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Göçmenlerin kabul edilmesi ile birlikte sağlık hizmetlerinin sunulması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunun için pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu düzenlemeleri şöyle sıralayabiliriz; 2011 yılında çıkarılan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yönetmeliği, 2013 yılında yayımlanan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı genelgesi, Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği, Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar, Afet ve Acil Durum Yönetimi - Sağlık Bakanlığı protokolü, Göçmen Sağlığı Merkezleri/Birimlerine Dair Yönerge, 2015 yılında yayımlanan Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Genelge.

19.02.2011 tarihli Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın yönetmeliğine göre, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı Nisan 2011'den itibaren sınırdan geçen kişilerin temel ihtiyaçlarını diğer bakanlıklarla koordine olarak yürütmüştür. Yine bu yönetmeliğe göre Suriyelilerin sağlık giderleri, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından karşılanmıştır. İlk olarak kamplardaki Suriyelilere sunulan sağlık hizmetleri 2013/08 nolu

genelge ile kapsamı genişletilerek kamp bulunan 11 ilden ziyade 81 ile yayılmıştır. Çünkü göçün devam edişi kamp dışındaki göçmen sayısının artırmıştır. Bu nedenle kamp dışındaki göçmenler için kapsam genişletilmiştir. Geçici koruma yönetmeliği çıkarıldığında göçmenlerin sağlık imkanları daha ayrıntılı düzenlenmiştir (Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği -İstanbul Saha Ofisi, 2015: 3).

Geçici koruma yönetmeliği 20. Maddede göçmenlerin sağlık imkanları düzenlenmiştir. *“MADDE 20- (1) Sevk merkezine gelen yabancılardan acil sağlık hizmetine ihtiyacı olduğu değerlendirilenlere bu hizmet öncelikli olarak sağlanır. (2) Kamu sağlığını tehlikeye düşürebileceği gözlemlenen bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenecek usul ve esaslara göre sağlık kontrolünden geçirilir ve ihtiyaç duyulması halinde konuyla ilgili gerekli tedbirler alınır.”* (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: md20).

Aynı yönetmelik, 26. Maddede ise *“- (1) Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir. (4) Bu Yönetmelik kapsamında ilgili bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından verilen hizmetler AFAD koordinasyonunda yürütülür.”* demektedir (Geçici Koruma Yönetmeliği: 2014: md26).

Sağlık hizmetleri başlıklı 27. Maddede *“- (1) Aşağıda belirtilen sağlık hizmetleri geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Sağlık Bakanlığının kontrolü ve sorumluluğunda yapılır veya yaptırılır. a) Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulabilir. Sağlık merkezinin bulunması halinde, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulur. b) Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaz. c) İkinci ve üçüncü basamakta sunulan sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçemez. ç) Sunulan sağlık hizmeti bedeli, Sağlık Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şekilde AFAD tarafından ödenir. d) Geçici korunanlar acil ve zorunlu haller dışında, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuramazlar. e) Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşular yapılarak her türlü önlem ve tedbir alınır. f) Üreme sağlığıyla ilgili olarak yetkili personel tarafından bilgilendirme yapılır ve destek faaliyetleri yürütülür. g) Kişisel veya toplu kullanım alanlarının sağlığa uygunluğu kontrol edilerek, tespit edilen aksaklıkların*

giderilmesi ve geçici barınma merkezlerinin bulunduğu çevre koşullarının sağlık açısından uygun hale getirilmesi sağlanır. ğ) Geçici korunanlar arasında madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbirler alınır. h) Çocuklara yönelik gerekli aşıların yapılması amacıyla gerekli tedbirler alınır. ı) Barınma merkezleri oluşturulurken gerekli olan uygun fiziki donanım kurulur ve Sağlık Bakanlığına teslim edilir. (2) Geçici korunanlara sağlık hizmetlerine ilişkin olarak yapılan yardımlar Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda yürütülür. (3) Aşı ile koruyucu sağlık hizmetleri sunumunun gecikmeksizin ve sürekli uygulanabilmesi için geçici korunanların kimlik beyanı ve tespiti yapılarak, adres değişiklikleri ivedilikle Sağlık Bakanlığına bildirilir. (4) Sınırı ilk geçişlerinde ve acil durumlarda, henüz kayıt işlemlerini tamamlamamış olan bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılara, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için kimlik bilgilerine göre işlem yapılır. (5) Geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetler, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 3/1/2014 tarihli ve 28871 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Türkiye Afet Müdahale Planında da belirtilen geçici korunanlara sağlanacak psiko-sosyal hizmetlerde destek çözüm ortakları ile yürütülür. (6) Bu madde kapsamında sağlanacak temel ve acil sağlık hizmetlerine karşılık olarak sağlık hizmet sunucularına bir bedel ödenmesinin zorunlu olması halinde; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan birim fiyatları geçecek veya daha düşük iskontoyu içerecek şekilde fiyat uygulaması yapılamaz. Aşılar hariç olmak kaydıyla bu madde kapsamına girenlere Sosyal Güvenlik Kurumunca bedeli karşılanmayan sağlık hizmetleri kapsamında sağlık hizmeti verilemez.” (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: md27).

2014 yılında Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğünün Bakanlığa gönderdiği yönerge ile “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar” düzenlenmiştir. Bu yönergede sağlık hizmetlerinden faydalanabilecek kişiler, sağlık hizmetleri sunacak kuruluş ve hizmet esasları, sağlık bedelleri düzenlenmiştir. Sağlık hizmetlerinden kimlerin yararlanabileceği 5. Maddede şu şekilde anlatılmaktadır; “(1) Sağlık hizmetinden; a) Kimlik kartı olan geçici korunanlar, b) Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar, c) Sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici koruma altında sayılanlar faydalanır. (2) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Geçici koruma altındaki yabancıların tanı-tedavi işlemlerini yürüten sağlık hizmeti sunucularına MEDULA-Hastane Sisteminde yalnızca provizyon alınmak suretiyle işlem

yapılacak olup hizmet kaydı, fatura kayıt ve dönem sonlandırma işlemleri yapılmayacaktır. (3) Bu maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde bahsedilen kişiler için, kolluk kuvvetlerince yapılan kayıt dikkate alınarak hastane kaydı oluşturulur. Tedavisi tamamlanan bu kişilerin taburcu olmadan Göç İdaresiNalilik personeline biometrik kaydının yapılması hastane tarafından sağlanır. Biometrik kaydın mümkün olmadığı durumlarda bu husus Göç İdaresiNaiilik personeli tarafından tutanak altına alınır. (4) (Ek: BO-04/1 1/2015-9648) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında olup SGK provizyonu alınamayan kişiler ile (b) ve (c) bendinde bahsedilen kişiler, sadece acil sağlık hizmetleri ile halk sağlığını tehlikeye düşürebilecek bulaşıcı ve salgın hastalık durumlarında birinç basamak sağlık hizmetlerinden kimlik beyanına göre faydalanır.”(Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Genel Esaslar, 2014: md5).

Sağlık hizmeti sunacak kuruluşların hangileri olduğu ise 6. Maddede düzenlenmiştir. “Madde 6- (1) Geçici korunanlar; a) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Geçici barınma merkezlerinde ya da geçici barınma merkezleri dışında oluşturulan göçmen sağlığı merkezlerinden. b) Bakanlık ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık hizmeti sunucularından, c) Üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinden, ç) Özel hastanelerden, d) Vakıf veya dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden faydalanabilir. (2) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Geçici korunanlarının sağlık hizmetini ikamet adresinde almaları esastır. Bakanlığa bağlı kuruluşlarına ait ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına doğrudan sevk aranmaksızın başvurulur. Üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerine ve özel hastanelere doğrudan başvurulamaz, öncelikli olarak üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerine, bunun mümkün olmaması halinde ise özel hastanelere sevk ancak; a) Acil sağlık hizmetleri ve erişkin/yenidoğan yoğun bakım hizmetleri, b) Yanı k tedavisi ve kanser tedavisi (radyoterapi, kemoterapi, radyoizotop tedavileri) için yapılabilir. (3) MERS, Ebola, Tilberküloz gibi yüksek bulaş riski taşıyan hastaların sevkı gerekli görüldüğü takdirde, bu hastalıkların tedavisini yapan sağlık kuruluşlarına sevk, Halk Sağlığı Müdürlükleri ile koordineli bir şekilde Müdürlük tarafından yapılır. (4) Aynı il içinde veya il dışında Bakanlık bağlı kuruluşlara ait ikinci veya üçüncü basamak sağlık kuruluşları ile üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ve özel hastanelere sevk için: a) (Değişiklik: BO-04/11/2015-9648) Ayaktan teşhis ve/veya tedavi için Ek- 1'deki geçici korunan hasta sevk formu 2 nüsha doldurularak sevk yapılır. Bu kapsamda yapılan sevklerin geçerlilik süresi 5 (beş) iş günüdür. b) Acil haller, yoğun bakım, yanı k gibi ağır vaka olarak kabul edilen durumlar için Ek1'deki

geçici korunan hasta sevk formu doldurularak 112 Komuta Kontrol Merkezi koordinasyonunda sevk yapılır. (5) Geçici korunanların ikamet adresinin bulunduğu ilde tedavilerinin yapılamaması halinde, hasta tedavisinin yapılacağı uygun olan ve öncelikle en yakın ilden başlamak üzere diğer illerdeki sağlık kuruluşlarına şevkleri 112 Komuta Kontrol Merkezi koordinasyonunda yapılır. Ayakta teşhis ve/veya tedavi için sevk edilecek geçici korunanlar, 112 Komuta Kontrol Merkezi koordinasyonunda sevk usulüne tabi değildir. (6) (Değişiklik: BO-04/11120 15-9648) Kronik hastalığı bulunanlar ile tedavi veya kontrol için çağrı belgesi olanların, üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezleri ve özel hastaneler dahil sağlık kuruluşlarına başvurularında sevk geçerlilik süresi sevk yapıldığı tarihten itibaren 30 (otuz) gündür. Bu süre içerisinde yeniden sevk alma zorunluluğu yoktur. (7) Geçici korunanların sevk bilgileri, şevki yapan her sağlık kuruluşu tarafından en geç beş iş günü içerisinde geçici korunanların ikamet adresinin bulunduğu ilin Müdürlüğüne yazılı olarak ya da elektronik ortamda gönderilmek zorundadır. (8) (Ek: BO-04/11/2015-9648) Sınırdan yoğun yaralı girişlerinde, Bakanlığa bağlı sağlık tesislerinde yer olmaması veya tedavisinin mümkün bulunmaması halinde, Komuta Kontrol Merkezi koordinasyonunda doğrudan üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerine veya özel hastanelere sevk yapılabilir.” (Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Genel Esaslar, 2014: md6).

Aynı yönetmeliğin 9. maddesi, sağlık hizmetlerinin bedelinin ödenmesi ve faturalandırılmasını da düzenlemiştir. Bu maddeye göre, fatura bedeli valilikçe ödenecektir. Gönüllü sağlık hizmetleri, sağlık personeline ait esaslar ve diğer hükümler yine ilgili yönetmeliğe göre düzenlenmiştir.

2015 yılında Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı 2015 yılı sağlık hizmetleri için sağlık bakanlığına yıllık 375 milyon TL ödemeyi taahhüt etmiştir. 2015 yılına ait bir diğer düzenleme ise Geçici Koruma Altına Alınanlara verilecek sağlık hizmetlerine dair genelgenin yayımlanmasıdır. Bu genelgeye göre yabancı kimlik numarası hastane müracaatında istenmeye başlamıştır. Sağlık ile ilgili düzenlemelerden sağlık bakanlığı sorumlu ve yetkili kabul edilmiştir. Bu genelgeye ait esaslarda yaklaşık bir ay sonra değişiklik yapılarak Sosyal Güvenlik Kurulu Provizyonuna alınamayan hastaların bazı hizmetlerden kimlik beyanına göre faydalanabileceği, hangi durumlarda sevk aranmadan kuruluşlara doğrudan başvuru yapılabileceği, hangi kuruluşlara başvuramayacağı düzenlenmiştir.

Suriyelilere verilen sağlık hizmetleri Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Türkiye Kamu hastaneleri Kurumu, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün koordinasyonu ile gerçekleştirilmektedir. Yine göçmenlere yönelik verilen sağlık hizmetlerini gruplandırarak olursak bunlar; ana çocuk sağlığı, çevre sağlığı, bulaşıcı hastalıklar ve takibi, bağışıklık hizmetleri şeklinde açıklanabilir. Bu hizmetlerden Suriyeliler için tanımlanan geçici koruma statüsünde olan veya bu statüyü kazanacak özelliklere sahip olan herkes faydalanabilmektedir. Burada belirtilmesi gereken Suriyelilerin genel sağlık sigortalılara sunulan hizmetler haricinde hizmet alamıyor oluşudur. Göçmenler için de kriter olarak genel sağlık sigortası olarak belirlenmiştir (Taş, 2014: 11).

4.5. Suriyelilerin Çalışma İmkanları

Çalışma hakkı anayasamızın 49. Maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre herkes çalışma hakkına sahiptir. Aynı madde devleti kişilerin çalışmalarına imkan vermek ve gerekli önlemleri almakla sorumlu tutar. Uluslara arası sözleşmelerde ise herkese tanınan çalışma hakkı sığınmacılara ve mültecilere de verilmiştir. Birleşmiş Milletler sözleşmelerine göre çalışma hakkı temelde o ülkedeki yabancılara tanınan haklarla eşit olmalıdır. Ülkemizde ise mültecilerin, sığınmacıların çalışma hakları 4817 sayılı yabancılara çalışma izinleri hakkında kanunla düzenlenmektedir.

Kanunun 4.maddesinde çalışma izninin alınması düzenlenmiştir. Buna göre *“İzin alma yükümlülüğü ve izin verme yetkisi Madde 4-Türkiye'nin taraf olduğu ikili ya da çok taraflı sözleşmelerde aksi öngörülmedikçe, yabancılara Türkiye'de bağımlı veya bağımsız çalışmaya başlamadan önce izin almaları gerekir. Ülke menfaatlerinin gerekli kıldığı hallerde veya mücbir nedenlere bağılı olarak, çalışmaya başlamadan önce ilgili makama bilgi vermek koşuluyla, çalışma süresi bir ayı geçmemek ve Bakanlık onayı alınmak suretiyle çalışma izni işe başladıktan sonra da verilebilir”*

Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında kanunda değişiklikler yapmıştır. Buna göre elinde çalışma izni bulunan yabancıların ayrı bir vize ve ikamet izni almalarına gerek kalmamıştır (Çiçekli, 2016: 108).

Yabancıların çalışma izinleri sahip oldukları meslekler ve çalışma izni istedikleri süreler ile oldukça çeşitlenmiştir. Burada bunların ayrıntılı incelenmesi yerine doğrudan Türkiye'deki Suriyelilere yönelik olan geçici koruma sağlanan yabancılara verilen izinleri inceleyeceğiz. Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmeliğe göre, geçici koruma sağlanan kişilerin çalışma izini almadan çalışmaları mümkün değildir. Bu durum ilgili kanunun dördüncü maddesinde düzenlenmiştir. Çalışma izni almak için nasıl başvuru yapacakları ile ilgili düzenleme ise beşinci maddede yer almaktadır. Buna göre, geçici koruma başvurusu yaptıktan altı ay sonra çalışma izni için başvuru yapmalarına imkân tanınmıştır. Çalışma izni geçici koruma kapsamına alınan bireyi çalıştıracak kuruluş tarafından yapılmaktadır. Bireyler kendi adlarına sadece bağımsız çalışma hakkına başvuruda bulunabilmektedir. Çalışma izni muafiyeti ise yine aynı maddede düzenlenmiştir. Yapılan düzenlemeye göre mevsimlik tarım işçisi ve hayvancılık işinde çalışacak olan geçici koruma kapsamındaki kişiler çalışma izninden muafır. Bunun için valiliğe başvurmaları gerekmektedir. Valilik başvuruları bakanlığa bildirmektedir. Bakanlığın kota getirme ve sınırlama hakkı bulunmaktadır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik, 2014: md4).

Geçici koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmeliğin altıncı maddesinde çalışma izni başvurularının değerlendirilmesi konu edilmiştir. Başvurular bakanlıkça değerlendirilmektedir. Değerlendirme sırasında yabancıların yapmasını yasak olduğu meslek dallarında yapılan başvurular geçersiz sayılırken, eğitim alanında başvurularda Milli Eğitim Bakanlığından, sağlık alanında başvurularda Sağlık bakanlığından ve yüksek öğrenim alanında yapılan başvurularda Yüksek Öğrenim Kurumundan ön izin alınması şartı aranmaktadır (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik, 2014: md6).

Yedinci maddeye göre ise çalışma izinleri ancak kalmasına izin verilenler için verilmektedir. Bakanlık belirli şartları taşıyan illerde çalışma izni vermeme hakkına sahiptir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik, 2014: md7).

Geçici koruma altındaki yabancıların çalışmalarıyla ilgili kota sekizinci maddede düzenlenmiştir. Yabancı çalışan sayısı, Türk çalışan sayısının önüne geçemeyeceği gibi, çalışan sayısı ondan az olan yerlerde sadece bir tane yabancıya istihdamına izin verilmektedir. İstisnai olarak işverenin aynı işi yapacak Türk vatandaşı bulamadığını belgelendirmesi durumunda istihdam kotası uygulanmayabilir. Çalışma izini

başvurularının değerlendirilmesi sonrasında değerlendirme sonucunun olumlu olması durumunda çalışma izni verilir ve bu izin işleri bakanlığı ile işverene bildirilir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik, 2014: md8).

Çalışma izin muafiyetleri ise valiliklere bildirilmektedir. Çalışma izni ile çalıştırılan yabancılara ödenen ücret asgari ücretin altına düşemez. Geçici Koruma sağlanan yabancıların çalışma izinlerine dair yönetmeliğin dokuzuncu ve onuncu maddelerinde düzenlenmiştir (Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik, 2014: md9-10).

Suriyeli göçmenlerin genel profiline bakıldığında yaklaşık yarısının çalışma çağındaki nüfustan oluştuğu görülmektedir. Bu durum ülkemizdeki Suriyeli grubun çalışma gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Suriyeliler sahip oldukları şartlı mültecilik statüsü ile çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığına başvurarak çalışma izni alabilmektedirler. Çalışma izinlerinin yanında kendilerine iş yeri açma hakkı da tanınmıştır.(Tunç, 2015: 51).

Geçici koruma yönetmeliğinin 29. Maddesi de göçmenlerin çalışma izinlerini düzenlemiştir. Maddede “ (1) Geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca belirlenir. (2) Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanlar, Bakanlar Kurulunca belirlenecek sektörlerde, iş kollarında ve coğrafi alanlarda (il, ilçe veya köylerde) çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına başvurabilir. (3) Yabancıların çalışmayacağı iş ve mesleklere ilişkin mevzuatta yer alan hükümler saklıdır. (4) Geçici korunanlara verilen çalışma izinlerinin süreleri, geçici korumanın süresinden fazla olamaz. Geçici koruma sona erdiğinde, bu kapsamda verilen çalışma izni sona erer. (5) Geçici korunanlara verilen çalışma izni, Kanunda düzenlenen ikamet izinleri yerine geçmez” (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: md29).

33. maddeye göre göçmenler çalışma durumları ile ilgili güncel bilgileri 30 gün içerisinde bildirmekle yükümlü tutulmuşlardır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: md33).

Kanunlarımız ve ilgili yönetmeliklerimizle Suriyelilerin çalışmalarına izin verilse de, ne yazık ki ülkemizdeki iş verenler için Suriyeli demek ucuz işçi anlamına gelmektedir. Kalifiye pek çok Suriyeli göçmen, meslekleriyle alakasız işlerde normal ücretlerin üçte biri, bazen beşte biri fiyatına çalışmaktadır (Kaya, 2016: 31).

Ülkemizde özellikle küçük ölçekli ticari işletmelerde, tarım işçiliği, inşaat işçiliği gibi dönemsel işlerde Suriyeli eğitilmiş ve tecrübeli kişilerin ucuz işçi olarak çalıştırıldığını görmek mümkündür. Bankacılık ve finans mezunu, Profesyonel basketbolcu ve bankacı olan Suriyeli Hakam Alashek iyi derecede İngilizce bilmesine rağmen hayatını İstanbul'un tarihi çarşılarında tezgahçılık yaparak kazanmaktadır (Kaya Ş, 2016: 32).

Diploma denkliğinin olmayışı eğitilmiş göçmen istihdamının önündeki en büyük engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Diploma denkliğinin kabul edilebilmesi için Suriyelilerin kendi ülkelerinden denklik belgesi almaları gerekmektedir. Fakat mevcut siyasi durumlar, iki ülke hükümetleri arasındaki anlaşmazlıklar ve çeşitli sebepler nedeniyle göçmenlerin bu belgeyi almaları mümkün olamamaktadır.

Suriyeli doktor Ömer Tab doktor olmasının burada kendisine avantaj sağlayıp sağlamadığı sorulduğunda "Diplomamın denkliği için Suriye'den almam gereken belgeyi vermiyorlar. Sen düşman ülkede olduğun için sana yardımcı olmayacağız diyorlar. YÖK belge bekliyor ama göndermiyorlar. Özel hastanelerde vatandaşlık belgesi istiyorlar. Biz de burada gayri resmi olarak çalışıyoruz." diye cevap vermiştir (Şatır ,2016: 49).

Diploma sahibi pek çok Suriyeli, diploması bombaların altında kaldığı için , Türkiye'ye iltica başvurusunda bulunmaları da söz konusu olduğu için diplomatik yollarla diploma talep edememektedir. Öğretmen sıfatı ile Türkiye'deki eğitim merkezleri ve okullarda çalışan Suriyeli öğretmenlerin maaşları, Milli Eğitim Bakanlığı aracılığıyla Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu tarafından ödenmektedir. Diplomasını çeşitli sebeplerden dolayı temin edemeyen Suriyeli eğitimciler, şahit göstererek eğitimci olduklarını ispat etme yoluna zaman zaman gitmektedir (Şatır, 2016: 51).

Birden fazla diplomaya sahip Suriyeliler de yine kendi alanlarına ait meslekler yerine farklı işlerde günlük ücretler karşılığı düşük meblağlara çalışmaktadır. Ne yazık ki pek çoğu ücret alamadan çok defa çalıştıkları işlerden çıkarılmışlardır. Suriyelilerin içinde buldukları zor durumdan ve hayatlarını idame ettirmek için ihtiyaçları olan paraları kazanmaya mecbur olmalarından, iş bulabildikleri yerlerde düşük ücretlere çalışmaları, yerli halk tarafından da tepkiyle karşılanmaktadır. Çünkü işçi halk, Suriyeliler yüzünden ücretlerin düştüğünü ve işlerinin Suriyeliler tarafından ellerinden alındığını düşünmektedir. Bu konuda yazılmış yazılar, yapılmış bölgesel araştırmalar mevcuttur. Fakat bu araştırmalarından veri almak yerine biz de Ankara ili Yenikent semtinde tarım işçisi hanımlarla görüştüğümüzde kendileri de benzer şeyleri ifade etmişlerdir. Kendi günlük

ücretlerinin 50 TL olduğunu, Suriyelilerin ise 30 TL ve daha altında rakamlara çalıştıklarını belirten işçiler, bu sebeple iş verenlerin daha çok Suriyeli işçi tercih ettiklerini ve kendilerinin işsiz kaldıklarını vurgulamışlardır. Suriyelilerin ekonomik durumunun kötü olduğunu, kalacak yer, giyecek kıyafet gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olduklarını da söylemişlerdir.

Cnnturk.com'un 22 Mayıs 17 tarihli haberine göre İstanbul Fatih'te Suriyeliler ve diğer göçmenlere hizmet veren iş bulma kurumu açılmıştır. Özel girişim olan bu kurum, iki buçuk ayda iki bin beş yüz başvuru almış 550 Suriyeli'ye iş bulmuştur. Katar Silatech Uluslararası Derneği tarafından açılan kurum, 12 çalışan ile haftanın altı günü hizmet vermektedir. Tam adı rızık istihdam ofisi olan bu kurum konuyla alakalı olarak ülkemizdeki tek örnektir. (<http://www.cnnturk.com/video/ekonomi/turkiye/suriyeliler-icin-is-bulma-kurumu-acildi> , 22.05.2017)

Türkiye geçici koruma statüsü sahibi Suriyeli bireylere her ne kadar misafir oldukları gözü ile baksa da, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için ayrıntılı kanunlar düzenlemiştir. Bu bölümde bu düzenlemeler ele alınmıştır.

5. SURİYELİLERİN YERLEŞTİRİLMESİ VE ENTEGRASYONU

Yabancıların Türkiye’de ikametine ilişkin çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu düzenlemelerden vizeden kaynaklanan yada vizeden muaf olmaya bağlı olarak ortaya çıkan kalış sürelerinin uzaması durumunda faydalanılmaktadır. Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun 19 ile 49. Maddeleri arasında düzenlenen yabancıların Türkiye’deki ikameti ile ilgili tek sınırlama iç hukuk temelli değildir. Aynı zamanda uluslararası antlaşmalardan doğan sınırlandırmalarda vardır. Bunlardan bazıları şunlardır. 1951 tarihli “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi”, “Avrupa Konseyi Ülkeleri Arasında Kişilerin Serbest Seyahatine İlişkin Avrupa Sözleşmesi.” Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dördüncü protokolünün ikinci maddesinde yer alan düzenlemeye göre; yasal yollardan ülkeye giriş yapmış olan yabancı ülke içinde dilediği gibi seyahat etme ve ikamet etme özgürlüğüne sahiptir. Fakat bu özgürlük ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, suçun önüne geçilmesi gibi toplumsal düzeni içeren nedenlerle sınırlandırılabilir. Kamu yararının söz konusu olduğu durumlarda yine kanunlar ile sınırlandırmalar yapılabilir (Çiçekli, 2016: 91).

Yabancıların ülkenin bazı bölgelerine ikamet ve seyahatlerine sınırlandırmalar getirebilir. Bu sınırlandırmalar, askeri yasak bölgeler ve köylerdir. Askeri yasak bölgelerin bir kısmına sadece Türk vatandaşlar girebilirken, bir kısmına Genel Kurmay Başkanlığı’ndan izin alarak yabancıların girişine müsaade edilmiştir. Köyler ile ilgili sınırlandırmalar ise köy kanununda düzenlenmiştir. Köy kanunu 88. Maddesine göre köylerde ikamet etmek isteyen yabancıların İçişleri Bakanlığı’ndan izin almaları gerekmektedir (Çiçekli, 2016: 92-93).

İkamet hakkı uluslararası korumaya sahip olan bireyler için, diğer bireylere göre farklılıklar göstermektedir. Uluslararası koruma talep eden kişiler için ikamet yükümlülüklerinin nasıl olduğu, Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 71’de düzenlenmiştir. Bu maddeye göre; kişi kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezlerinde ikamet etmek ve bu ikametini valiliğe bildirmekle yükümlüdür. İkamet izni almakla yükümlü olan bireyler, Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu’da düzenlenmiştir (Çiçekli, 2016: 93).

Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu 19. Maddesinde ikamet izni almakla mükellef olan kişiler; vizeden veya vize muafiyetinden elde ettikleri süreleri aşan ya da doksan

günden fazla kalacak kişiler olarak belirtilmiştir. İkamet izinlerinin nasıl verileceği ve her yabancı için ayrı ikamet belgelerinin düzenleneceği ise Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 23'te yer almaktadır. Kimlerin ikamet izninden muaf tutulacakları ise Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu'da düzenlenmiştir. Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 20'de yer alan kişiler ikamet izninden muaf tutulmuşlardır. Bu kişiler kanunda sayıldığı şekliyle şunlardır; doksan güne kadar vizeyle veya vizeden muaf olarak gelenler, vize süresi veya vize muafiyeti süresince, Vatansız Kişi Kimlik Belgesi sahibi olanlar, Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurları, Türkiye'de görevli diplomasi ve konsolosluk memurlarının ailelerinden Dışişleri Bakanlığınca bildirilenler, Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olanlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf tutulanlar. Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu madde 20 g bendinde zikredilen, 5091 sayılı kanunun 28. Maddesinde sayılan kişiler ile de, doğumla Türk vatandaşlığını kazanarak daha sonra çıkma izni ile vatandaşlıktan ayrılan ve bunlarla birlikte işlem gören aile bireylerinin Türk vatandaşlarına tanınan bazı haklarının saklı kalması ve bu haklardan istifade edebileceklerini ifade etmektedir. Yine 20. Maddeye göre uluslararası koruma kayıt belgesine sahip olanlar, uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi, mülteci seyahat belgesi sahipleri de ikamet izni almaktan muaf tutulmuştur (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: md-20-21).

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler savaş öncesi dönemde oldukça iyi seviyelere gelmiştir. İki devlet arasındaki ilişkilerin düzelmesi beraberinde devletler arasında vizelerin kaldırılmasını getirmiş ve Türkiye ile Suriye arasında vizeler karşılıklı olarak 2009 yılında kaldırılmıştır. Bu durum neticesinde Türkiye'yi ziyaret eden Suriyeli sayısında sürekli olarak artış olmuştur. 2008 yılında Suriye'den Türkiye'ye ziyarete gelen kişi sayısı 400 bin iken, 2010 yılında bu rakam 900 bine ulaşmıştır. Bu bilgilerin burada verilmesinin önemi Suriye krizi başladıktan sonra Suriye pasaportu taşıyanların sınırdan rahatça geçmelerine imkanı tanınmış olmasıdır (Kirişçi, 2014: 21).

Nisan 2011'de ilk kafilenin Suriye sınırından Türkiye'ye geçiş yapması ile başlayan göç hareketlerinden sonra, Türkiye açıkça sınırının Suriyeliler için serbest geçişe açık olduğunu belirtmiştir. Pasaportu olmayan Suriyeliler için de, açık kapı politikası uygulamaya başlamıştır. Açık kapı politikası uygulanmasının yegâne gerekçesi insan haklarıdır. İnsanın temel hakları gözetilerek sınır kapıları Suriyelilere açılmıştır. Yaşama,

barınma, beslenme gibi en temel hakların savaş nedeniyle ihlal edilmesi nedeniyle Türkiye Suriyelilere kucak açmıştır (Erdoğan, 2015: 317-318).

Göçmenlerin iskân ettirilmeleri yalnızca bir bölgeye yerleştirilmelerini kapsamadığı gibi kendilerinin eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesini de kapsamaktadır. Kamp yerleştirmelerinde bu ihtiyaçlar kamp içinde sağlanmakta, kamp dışında kalan diğer iskân uygulamalarında ise bu ihtiyaçlar devlet tarafından kurulan kurumlar ile karşılanmaktadır.

Suriyeliler buldukları şehirleri seçerken mesleklerine, dinlerine ya da memleketlerine göre diğer Suriyelilerin buldukları yerleri seçmişlerdir. Bu durum uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Ayrıca göçün vazgeçilmez unsuru; ortak bir nokta bulunan kişilerin olduğu yerlere yerleşme eğilimi gösterilmesidir. Bu durum kırdan kente göçlerde de geçerlidir. Suriyelilerin Türkiye içindeki göç güzergahı incelendiğinde, Suriyelilerin sınırlarımızdan girdikten sonra izledikleri göç rotası, iç göçlerin takip ettiği rota ile neredeyse aynı olduğu görülmektedir.

Ülkemizde ikamet etmekte olan Suriyeliler, uluslararası koruma kapsamında aldıkları uluslararası koruma kimlik kartına sahip oldukları için ayrıca herhangi bir başvuru yaparak ikamet izni almalarına gerek yoktur. Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu ilgili maddelerinde ikamet izni almalarına gerek olmayan kişiler kapsamında değerlendirilen Suriyeliler ikamet izninden muaf tutulmaktadır (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, 2013: md20).

5.1. Kamp Yerleştirmeleri

Yurt içinde ve uluslar arası alanda, acil durumlarda ve afet durumunda müdahaleler Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından yapıldığı için, Suriye'den göçün başlaması ve ivedilikle sorunun çözülmesi gerektiğinden, konteyner kentler kurarak ve çadır kentler açarak tüm koordinasyonu yine Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı sağlamıştır. İlgili pek çok bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ve Türk Kızılayı çadır kentler ve konteyner kentlerde ; barınma, yiyecek, sağlık, sosyal aktivite, eğitim, bankacılık, ibadet, tercümanlık gibi oldukça fazla hizmetler vermektedir. Kamplarda ibadethane, polis, sağlık merkezi, çocuk oyun alanları, televizyon izleme ünitesi, çeşitli kurslar, biçki dikiş kursu gibi, basın birimi, trafo, jeneratör, su deposu gibi fiziki hizmetler de yer almaktadır. Suriyelilere

misafir anlayışı ile yaklaşan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, ilk göçün başlamasından üç yıl sonra, Türkiye’de 22 barınma merkezinde 220 000’den fazla Suriyelinin yaşadığını açıklamıştır. Hatay ili dört çadır kent ve bir konteyner kent ile en çok geçici barınma merkezinin bulunduğu il olmuştur. Onun peşinden dörder barınma merkezi ile Gaziantep ve Şanlıurfa gelmektedir. Yine aynı tarihte, yani 19 Nisan 2014’te 73 bin 739 Suriyeli ile Şanlıurfa en çok Suriyelinin bulunduğu kent olmuştur (Anadolu Ajansı, 2014: 211).

Kampta yaşayan Suriyelilere neden kampta yaşamayı tercih ettikleri sorulduğunda, ekonomik neden ve güvenlik ilk sırada yer almıştır.10 farklı ilde 26 barınma merkezi ile hizmet veren kamp yerleşmelerinde, sağlık merkezlerinde sürekli olarak sağlık personeli vardır. (AFAD, 2014: 106). Kamp yerleştirmelerinde pek çok görevli personel bulunmaktadır. Bu personeller, göçmenlerin kamp içindeki yemek, güvenlik, eğitim, sağlık, din hizmetleri, sosyal olanaklar gibi hizmetlerinin yerine getirilmesinde görevlendirilmişlerdir (AFAD, 2014: 108).

Kamplarda yaşayan Suriyelilerin durumu kamp dışında yaşayan Suriyelilere göre daha iyidir. Kamplardaki ekonomik ve sosyal şartlar daha iyi durumdadır. Dünyada diğer mülteci kamplarından Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği sorumlu olmasına rağmen, Türkiye’deki mülteci kamplarından Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı sorumludur. Kamplarda Türk yetkililer görevlidir. Çeşitli sivil toplum kuruluşları kamplarda destek rolündedir. Ülkemizde kampların mali yükümlülüğünü Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı koordinasyonluğunda Türkiye üstlenmiştir (Orhan, 2014:11).

Avrupa Birliği ile yapılan bazı antlaşmalar ile alınacağı taahhüt edilen toplu yardımlar dışında, kamplarda dışarıdan herhangi bir yardım alınması söz konusu değildir. Avrupa Birliği ile yapılan antlaşma sonucu alınacağı öngörülen mebla ise Mayıs 2017 itibariyle henüz alınamamıştır. Bu taahhüt geri kabul antlaşmasının bir sonucudur.

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığın’ın kamplardaki sorumluluğu tek başına üstlenmesinin Türkiye için belki de tek avantajı, kamplar üzerinde tam olarak kontrol kurma imkanını kolaylaştırmış olmasıdır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı aynı zamanda, ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında da koordinasyonu sağlamaktadır. Kamplara ait alt yapı ve lojistik çalışmalarının yürütülmesi yine Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı sorumluluğunda bulunmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı bu sorumlulukları yerine getirirken pek tabii ilgili kuruluşlardan destek almaya

devam etmektedir. Kamplarda yürütülen eğitim hizmetleri için Milli Eğitim Bakanlığı'ndan, sağlık hizmetleri konusunda Sağlık Bakanlığı'ndan ve güvenlik ve asayiş gibi konularda İçişleri Bakanlığı'ndan yardım alınmaktadır. Kamp içinde yemek dağıtımını yapılması için özel sektör ile ortak çalışma yürütülmektedir. Görüldüğü üzere Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kamp içi ihtiyaçlarının giderilmesinde kamu, özel fark etmeksizin koordinasyon içerisinde çalışmaktadır. Kamplarda çalışanlar için hesap verilebilirlik etkili şekilde işlemektedir. Kamplarda görevli devlet memurları kamp müdürlerine rapor vermektedir. Kamp müdürleri de valilere bağlı olarak görevlerini yürütmektedir (Orhan, 2014: 11).

Suriyelilerin göç ettikleri ülkelere yönelik karşılaştırmaya bir sonraki bölümde ayrıntılı değinilecektir. Ancak burada da Suriyelilerin göç ettikleri komşu ülkelerdeki kamplarla ilgili kısa bir mukayese yapmak yerinde olacaktır.

Suriyelilerin göç ettikleri diğer komşu ülkelerde bulunan mülteci kamplarında durum Türkiye'deki Suriyelilerin yaşadığı kamplardan çok farklıdır. Türkiye'deki kamplarda düzen, sosyal olanaklar, sağlık imkanları, eğitim olanakları, hijyen gibi pek çok alanda diğer ülkelerden açıkça ileri seviyededir. Türkiye'deki kamplar fiziksel imkanlar olarak birbirinden farklılık gösterse de, konteyner kamp ve çadır kamp olarak, yine de yeterlilik ve gelişmişlik olarak diğer ülkelerdeki kamplardan ileri seviyededir (Orhan, 2014: 12).

2017 yılı itibariyle, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kamplarda yürüttüğü çalışmalar ile çadır kentleri de yavaş yavaş konteyner kentlere çevirmeye çalışmaktadır. Türkiye'de ki kamplarda yakalanan standart oldukça iyidir. New York Times gazetesi yazarı Mac McClelland tarafından kaleme alınan "Mükemmel Mülteci Kampı Nasıl İnşa Edilir?" başlıklı makalede Kilis'te yer alan kamplarımıza övgülere yer verilmiştir. McClelland makalesinde *"Dünyadaki mültecilerin büyük bir kısmı, son derece kötü koşullarda yaşıyor. Türkiye Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından Kilis'te açılan Öncüpınar Mülteci Kampı ise bu kamplara hiç benzemiyor. Neredeyse aykırı bir biçimde son derece düzenli olan bu kampta kalanlar, giriş için parmak izi tarama sisteminden geçiyor, eşyaları da X-ray cihazlarında kontrol ediliyor"* diyerek kamplarımızı övmüştür. (<https://aa.com.tr/tr/dunya/abd-basini-turkiyedeki-multeci-kamplarini-ovdu/182475>, erişim tarihi: 25.03.2018)

Kamplara giriş parmak izi sistemiyle sağlanmaktadır. Kamplara kamp dışından getirilen her şeyin x-ray cihazlarından geçerek kamplara girişine izin verilmektedir. Kamplarda geceleri ışıklandırmalar bulunmaktadır (Orhan, 2014: 12).

Gece ışıklandırması çalışması, kamplar için oldukça büyük önem arz etmektedir. Yunanistan'da bulunan kamplarda gece ışıklandırması bulunmamaktadır. Gece ışıklandırma çalışması bulunmaması nedeniyle, bu kamplarda yaşayan kadınlar geceleri çadırların uzağında bulunan tuvaletlere gitmemek için akşamları yemek yemekten kaçınmaktadır. Işıklıdırmanın az oluşu güvensizlik ortamını artırmakta, refakatsiz çocuklar, kadınlar ve korunmaya muhtaç kişileri için tehlike oluşturmaktadır (Digidiki, Bhabha, 2015: 10) .

Türkiye'deki kamplarda bulunan ışıklandırma ve güvenlik, yerleşim yerlerindeki asayişsizlik durumlarının önüne geçmektedir. Mültecilerle yapılan mülakat sonucunda kampların güvenli olduğunu ifade etmişlerdir. Kamplardaki ışıklandırma sayesinde gece kamplarda rahatça dolaşabildiklerini söylemişlerdir. Kamplarda diğer ülkelerdeki düzensizliğin aksine bir düzen egemendir. Ürdün ve Iraktaki kamplarla mukayese edilecek olursa, düzenli olmayan ve standardın aksine bir yapılanma Türkiye'deki kamplarda söz konusu değildir (Orhan ,2014: 13).

Kamplarda eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçların karşılanmasının yanı sıra çocuklar için sosyal alan, toplanma alanları, kurslar, faaliyet alanları da bulunmaktadır. Bunların yanında camiler ve spor alanları bulunmaktadır. Kamplarda pek çok alanda kurslar açılmıştır. Kurslarda, kamplarda yaşayanların sosyalleşmelerinin yanı sıra Suriyelilerin mesleki eğitimlerine katkı sağlanacak ve meslek sahibi olmalarının önünün açılacağı öngörülmektedir (Orhan, 2014: 13). Kamplardaki kurslarda Türkçe, İngilizce, Arapça dil eğitimi verilmesinin yanı sıra kuaförlük, dikiş-nakış, halıcılık, bilgisayar gibi kurslarda verilmektedir.

Kamplardaki yemek hizmetleri içinse, ihale usulü ile anlaşılan firmanın kamplara üç öğün sıcak yemek getirmesi uygulaması yapılıyor iken; kamplardaki Suriyelilerden gelen şikayetler sonucunda bu uygulamadan dönülmüştür. Kamplardaki kişilere aylık belirli bir miktar, kişi başı parasal yiyecek yardımı yapılmaktadır. Bu para kişilere ait kartlara yüklenmekte ve bu kartlar aracılığıyla kamplarda bulunan marketlerden alışveriş yapma imkanı kendilerine sunulmaktadır. Suriyeliler bu kartlarla yaptıkları alışveriş ve kendilerine yapılan kuru gıda yardımları ile kendi yemeklerini kendileri yapma imkânı

bulmaktadır. Kendi yemeklerini yapabilmeleri için çadır ve konteynerların her birine mutfak araç gereçlerinden oluşan mutfak setleri dağıtılmış ve kamplardaki ortak alanlara kurulan ortak mutfakları da oluşturulmuştur (Orhan, 2014: 14).

Banyo ve tuvalet imkanları açısından Türkiye'deki kamplar hem kişi başına düşen sayı hem de temizlik açısından diğer ülkelerin kamplarından iyi durumdadır. Ortak çamaşır yıkama alanları oluşturularak ve kupon usulü sistemi ile de kamplarda kalan kişilerin çamaşır yıkama ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. Kamplarda internet alt yapısı da mevcuttur (Orhan, 2014: 14).

Kamplarda en önemli, belki de en gerekli sayılabilecek hizmetler sağlık hizmetleridir. Kamplarda bulunan sağlık personeli ile sağlık hizmetleri yürütülmektedir. Kamplarda ki sağlık ocaklarında, görevli doktorlar ve hemşireler bulunmakta ve kamp içerisinde acil sağlık müdahaleleri için ambulanslar hazır bekletilmektedir. Gerektiğinde, kamp içi sağlık olanakları yetersiz kaldığında, sağlık sorunu yaşayan kişiler en yakın sağlık merkezine götürülmektedir. Kampların temel ihtiyaçları karşılayacak kadar ayrıntılı inşa edilmiş olması ise Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın kampları kalıcılık esasına dayalı olarak yaptığının bir göstergesidir (Orhan ,2014: 15).

Savaşın uzaması Suriyelilerin kamplarda kalış sürelerini uzatmaktadır. Şuan savaşın yedinci yılına girildiği göz önüne alınacak olursa, göçmenlerin kalış sürelerinin daha da uzayacağını öngörmek mümkündür. Fakat insan doğasına aykırı olarak çok uzun yıllar kamplarda yaşanması mümkün değildir. Bu sebeple kamplarda yaşayanların kamp dışında yaşamayı istemeleri doğaldır. Kamplarda yaşayan göçmenler için, kamp içindeki en önemli sorun, kamp yaşamının sıkıcı olmasıdır. Belirli bir alan içerisinde her gün aynı aktiviteyi yapmaktan sıkıntı duymaları oldukça doğaldır. Kamplarda yaşayan kişilerin çoğu kamp yaşamlarının uzun sürmeyeceğini, kamplarda geçici olduklarını düşünmekte ve kamp dışına çıkmak istemektedirler. Kamp dışına çıkarak daha özgür bir yaşantıya sahip olarak, çalışarak hayatlarını idame ettirmek istemektedirler. Kamplar güvenlik ve risk açısından kamp dışından çok daha iyi durumda olsa da, göçmenler psikolojik etkiler sebebi ile kamp dışında yaşamayı tercih etmektedir (Orhan, 2014: 15).

5.2. Kamp Dışı Yerleştirmeler

Zorla yerlerinden edilerek ülkelerinden çıkıp Türkiye'ye gelen Suriyelilerin misafir edilmesi ilk etapta yalnızca devlet eliyle mümkün olmuştur. Uluslar arası kuruluşlar ve Birleşmiş Milletler'den yardım alınması için gerekli antlaşmaların yapılması zaman almıştır. Kampların kapasitesinin üzerinde göç alınması ve bazı Suriyelilerin kamplarda yaşamak istememesi, ülkemizde çeşitli kentlere göç etmelerine sebep olmuştur. Kamp dışında yaşayan Suriyeliler özellikle Ankara, İstanbul, İzmir, Mersin gibi büyük şehirlere göç etmişlerdir. Bunun yanı sıra sınıra yakın olan Urfa, Mardin, Diyarbakır gibi illere yerleşmişlerdir. Yoğun göç alan kentlerde Suriyelilerin iş aramaları, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlarının giderilmesi ile ilgili sorunlar, Suriye krizinin sadece Suriyeli ile sınırlı kalmadığının da bir göstergesidir (Anadolu Ajansı 2014: 211).

Kamp dışında kalan Suriyeliler genel olarak çadırlarda, kiralık konutlarda kalmaktadırlar. Bu konutlar genelde yeterli olmayan tamamlanmamış yarı inşa halindeki barınaklardan oluşmaktadır (Türkmen, 2013: 6). Bu nedenle konut fiyatlarında artış meydana gelmiştir. Suriyelilerin içinde bulunduğu durumu fırsata çevirmek isteyen ev sahipleri kira bedellerinde artışa gitmişlerdir. Yüksek kira bedelleri sebebiyle de birkaç Suriyeli aile bir evde bir arada yaşamak zorunda kalmaktadır. Kiralık konutlar dışında düşük oranda da olsa, konut satın alanların ve kira ödemediği tanıdıklarının ve akrabalarının yanında oturanların olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Suriyeli erkeklerin bekar odaları sisteminde bazı yerlerde kaldığı görülmektedir (Doğan, 2014: 62).

Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Sayıları sürekli olarak artan Suriyeliler ülkenin tamamına yayılmışlardır. Ülkemizde kayıtlı Suriyeli sayısı 3 020 654 kişidir. Bunların yaklaşık 2 773 141 kişisi kamp dışındadır. Görülmektedir ki Suriyelilerin yaklaşık %93'ü kamp dışında yaşamaktadır. Suriyelilere ilişkin kayıt alma işlemi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 81 ilde sürdürdüğü çalışmalarla devam etmektedir. Suriyeli sayısında sürekli artış olması, kamp dışında yaşayan Suriyelilerin sayısını da sürekli olarak artırmaktadır. Suriye iç savaşına yönelik yapılan değerlendirmeler de kısa vadede güvensizlik ortamının devam edeceği yönündedir. Uzun vadeli değerlendirmelerde ise savaşın birkaç yıl daha devam edeceği yönündedir. Suriye'de hayatın normale dönmesi ise 8-10 yılı bulacağı şeklinde öngörülmektedir (Tunç, 2015: 32).

Suriyelilerin tamamının kamplarda toplanması mümkün değildir. Bununla ilgili temel nedenler belirlenmiştir. Bu nedenleri sıralayacak olursak; kamplarda yaşamaya başlamalarına rağmen, kamptan ayrılmak isteyen kişilerin kamplardan ayrılması, başlarda kayıt sorunu olması ve kaçak göçler yoluyla ülkeye giriş yapan kişilerin bulunması, bu kişiler kayıt olmak istemedikleri için kaçak göçü tercih etmişlerdir, kayıt sorunu daha sonra Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği ile koordinasyonlu çalışılarak mobil kayıt cihazları vasıtasıyla çözülmüştür. Maddi imkanı yeterli olan kişilerin kamp dışında kendilerine bir yaşam kurmak istemeleri, kamp kapasitelerinin yetersiz olması ve göçmenlerin en temel eğilimlerinden olan akrabalarının buldukları yerlerde yaşamak istemeleridir (Orhan, 2014: 17).

Kamplarda yaşam başka ülkelerle mukayese edildiğinde ne kadar iyi görünüyorsa da , kamp dışında yaşam kamplardaki yaşama göre oldukça zor olmaktadır. Buna rağmen Suriye’de savaşın devam ediyor olması nedeniyle kamp dışında yaşayanların sayısı her geçen gün artmaktadır. Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin pek çoğu, Türkiye’den aldıkları yardımlar ile hayatlarını devam ettirmektedirler (Orhan, 2014: 17).

Türkiye’ye gelirken yanlarında bir miktar para ile gelip kamp dışında yaşamayı tercih eden Suriyeliler, bir süre sonra ellerindeki paranın bitmesiyle zor durumda kalmışlardır. Hayatlarını idame ettirmek için çalışmaya mecbur olmuşlar ve mevcut ücretlerin çok daha altında çalışmaya başlamışlardır. Elde ettikleri meblağların küçük olması nedeniyle temel yaşamsal ihtiyaçlarını zorla karşılamaktadırlar (Orhan, 2014: 18).

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı kamp dışında yaşayan Suriyeliler içinde bir takım çalışmalar yürütmektedir. Kamplarda yaşamayan Suriyelilerin ihtiyaçları belirlenerek listelenmiş ve kayıt altına alınmıştır (Orhan, 2014:18). Yine Birleşmiş Milletler ’den alınan yardımlar Türk Kızılay’ı aracılığıyla Suriyelilere dağıtılmaktadır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı yaptığı çalışma ile göçmenlerin ihtiyaçlarının neler olduğunu belirlemekte ve sivil toplum kuruluşları ile diğer yardım kuruluşları kimlere ne yardım yapılacağını görmektedirler

Kamplarda barınan Suriyelilerin her türlü ihtiyaçları, kamp içinde Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından karşılanmaktadır. Fakat kamp dışındaki yaşam yine de Suriyelileri cezbetmektedir. Kamplardan ayrılarak kamp dışında çalışmak suretiyle gelir elde ederek ekonomik özgürlük kazanmak istemektedirler. Suriyelilerin kamplardan ayrılarak kamp dışında yaşamayı tercih etmesinin bir diğer sebebi de Suriye’de kalmış olan

akraba ve ailelerini yanlarına getirmek ve ya onlar için kazanç elde etmek için kendilerini sorumlu hissetmektedirler (Kılıç ,2014: 46).

Suriyeliler kamp dışında temel ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Çünkü Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili konular, bunlar dağıtılacak yardımlar dahi olsa, güvenlik zafiyeti sağlanmasının her anlamda önüne geçecek şekilde düzenlenmektedir. Bu nedenledir ki; devlet eliyle yapılan yardımlar ve hizmetler dışında herhangi bir uluslar arası kuruluşun yada sivil toplum kuruluşunun doğrudan Suriyeliler ile temas kurmasını sağlayacak herhangi bir yardım sunmasına yada hizmet götürmesine izin verilmemektedir. Halktan, sivil toplum kuruluşlarından ve Birleşmiş Milletler' den alınan yardımlar devlet kurumları aracılığıyla dağıtılmaktadır. Her geçen yıl Türkiye'nin Suriyelilere yardım için harcadığı miktarda artmaktadır. Buna rağmen Türkiye güvensizliğe sebep olabilecek herhangi bir oluşuma izin vermemektedir. Bu nedenle Suriyeliler, sayılarının çok olmasından da kaynaklı olarak alınan yardımların yanında çalışmaya da ihtiyaç duymaktadırlar. Türkiye'deki Suriyelilerin çalışma izini alarak çalışma hakları bulunmaktadır. Ancak bu izni alabilmeleri için bazı şartları yerine getirmeleri gerekmektedir. Bu çalışma izinleri ancak belirli süreler için alınabilmektedir. Çalışma izni olmayan Suriyelilerde piyasanın altında geçici işlerde çalışmaktadırlar. Pek tabii kamp dışında kalan Suriyelilerin çalışma izni olmadan, gayri resmi olarak çalışmalarının bir takım sonucu bulunmaktadır. Öncelikle resmi olmayan yollarla sigortasız olarak çalışan Suriyelilerin iş verenler için sigorta ve ek bazı harcamalardan kaçmanın bir yolu olmuşlardır. İşverenlerin Suriyelileri tercih etmesine neden olan bu durum, işçiler için olumsuzluklara sebep olmaktadır (Kılıç, 2014: 47).

Kamp dışında yaşayan Suriyeliler içinde, sağlıktan ücretsiz yararlanma hakkı getirilmiştir. (Türkmen,2013:24) Yine kamp dışındaki göçmenlerin çocuklarına eğitim hakkı tanınmıştır. Bu konuda il milli eğitim müdürlüklerinin yanı sıra Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Türkiye şubesinin de desteği ile eğitim imkanları oluşturulmaya çalışılmaktadır. Çevre okullarda kontenjan olması durumunda Suriyeli çocuklar okullara ücretsiz olarak alınmaktadır. Fakat maddi imkansızlıklardan dolayı çocuklarının tamamının eğitime devam ettiğini söylemek güçtür. Bu maddi imkansızlıklar etkisini çocukların okula ulaşımı noktasında göstermektedir. Ulaşım masraflarının karşılanmaması ile eğitime devamda aksaklıklar yaşanmaktadır (Türkmen, 2013: 30).

Kamp dışı yerleştirmelerde kiralık konutlar ve çadırlar dışında birde çöküntü alanlarda yaşayan Suriyeli göçmenler vardır. Bu çöküntü alanlar, kentsel dönüşüm gayesiyle boşaltılan alanlardır (Diren, 2015: 36).

5.3. Uydu Kent Yerleştirmeleri

Uydu kent tanımlaması kentleşme literatürü içerisinde kent merkezinin etrafında kurulan ve yaşayanların çalışmak ve bazı temel ihtiyaçlarını karşılamak için kent merkezine seyahat etmek zorunda kaldıkları şehir yapılanmaları olarak tanımlanmaktadır. Göç literatüründe ise göçmenlerin ve sığınmacıların Türkiye’de buldukları zaman zarfında yerleşmeleriyle ilgili düzenlemelerin yapıldığı uygulama olmuştur. Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsü verilemiyor oluşu sebebiyle, sığınmacılar üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar uluslararası koruma altına alınarak uydu kentlerde yaşamalarına izin verilmektedir. Uydu kentlerin hangilerinin olacağı, sığınmacıların hangi uydu kente yerleştirileceğine ise İçişleri Bakanlığı tarafından karar verilmektedir. Uydu kentlerin tarihsel arka planına bakılacak olursa, uydu kent ilk kez 1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun’un 17. maddesinde karşımıza çıkmıştır. Bu maddede *“Siyasi sebeplerle Türkiye’ye sığınan yabancılar ancak İçişleri Bakanlığınca müsaade olunacak yerlerde ikamet edebilirler”* denilmiştir.

1950 tarihli 5683 sayılı Yabancıların Türkiye’de İkamet Ve Seyahatleri Hakkında Kanun yerini 1994 yılında Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’e bırakmıştır. Bu yönetmeliğin yürürlüğe konulmasında 1990’lı yıllarda ortaya çıkan sığınmacılık hareketleri etkili olmuştur. Literatürde kısaca 1994 yönetmeliği olarak bilinen yönetmeliğin 6. Maddesine göre *“Türkiye’ye iltica eden veya başka bir ülkeye iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden münferit yabancıların talepleri, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol ve bu Yönetmelik gereğince İçişleri Bakanlığı’nca karara bağlanır. İçişleri Bakanlığı, karar verme yetkisini uygun göreceği hallerde valiliklere devredebilir. Valilikçe veya İçişleri Bakanlığı’nca alınan karar valilikler aracılığıyla yabancıya tebliğ edilir. Talebi kabul*

edilen yabancı, İçişleri Bakanlığı'nca uygun görülecek bir misafirhanede barındırılır veya İçişleri Bakanlığı'nca gösterilecek bir yerde serbest ikamet edebilir. Talebi kabul edilmeyen yabancı bu karara karşı 15 gün içerisinde isterse ilgili valiliğe itiraz edebilir. İtiraz süresi kararın daha hızlı verilebilmesi için gerekli görülen durumlarda İçişleri Bakanlığı'nca daha kısa olarak belirlenebilir. Karara itiraz eden yabancının bu konudaki ifadesi ve ifadesini destekleyen diğer bilgi ve belgeler valilikçe İçişleri Bakanlığı'na gönderilir. İtiraz, İçişleri Bakanlığınca sonuçlandırılır ve nihai karar yabancıya tebliğ edilir. İtirazları nihai olarak reddedilenlerin durumu, yabancılarla ilgili genel hükümler çerçevesinde değerlendirilir. Yabancılarla ilgili genel hükümler çerçevesinde de ikamet izni verilmesi uygun görülmeyen yabancılarla idarece belirlenen süre içerisinde Türkiye'yi terk etmeleri gerektiği bildirilir. Ülkeyi terk etmeyen yabancılar, İçişleri Bakanlığının talimatı üzerine valiliklerce veya doğrudan karar verme yetkisinin valiliklere devredildiği hallerde, valilikler tarafından re'sen Türkiye'den çıkartılırlar.” denilerek sığınmacıların yerleştirilmesi yeniden düzenlenmiştir. Maddede geçen serbest ikamet içeren uydu kent uygulaması 2006 yılında çıkarılan sığınma yönetmeliğinde de tanımlanmıştır.

1994 yönetmeliğinde düzenlemeler yapan 2006 yönetmeliğinin 5. Maddesi d bendinde *“İçişleri Bakanlığı'ndan bir talimat gelinceye kadar yabancı, İçişleri Bakanlığı'nca uygun görülecek bir merkez veya misafirhanede barındırılır veya İçişleri Bakanlığı'nca gösterilecek bir yerde serbest ikamete tabi tutulur.”* denilerek tanımlanmıştır. 2013 yılına gelindiğinde ise ülkedeki sığınmacı sayısının artması ile, her ne kadar Suriyeliler sığınmacı statüsünde olmasa da , Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılmış ve bu kanunda serbest ikamet yerine zorunlu ikamet tercih edilmiştir. Kanununun 71. Maddesinde *“ İkamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğü– (1) Başvuru sahibine, kendisine gösterilen kabul ve barınma merkezinde, belirli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ile istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunma gibi idari yükümlülükler getirilebilir. (2) Başvuru sahibi, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür.”* denilmiştir. Uydu kent uygulamasının kanunsal arka planı bu akışla şekillenmiştir.

Emniyet Genel Müdürlüğü verilerine göre ülkemizdeki uydu kent sayısı altmış ikidir. Bu illere sığınmacıların yönlendirilmesi yapılırken dikkat edilen hususlar, kişilerin kendi istekleri ve aile birleşimidir. Uydu kent uygulamasının yürütüldüğü kentler metropol olmayan kentlerimizdir. Fakat uydu kent sayısı da azımsanmayacak seviyededir. Suriyelilerden öncede sığınmacılar ülkenin neredeyse tamamına yayılma imkânı

bulmuşlardır. Sığınmacıların yerleşecekleri illerle ilgili sınırlama 1994 yönetmeliği 18. Maddesinde *“Mülteci ve sığınmacılar; ilgili valilerce belirlenen disiplin tedbirlerine uymak şartıyla, din ve mezheplerinin ibadet ve ayinlerini yapabilirler. Bu amaçla, ibadet ve ayinler için imkanlar ölçüsünde uygun mahaller tahsis edilir.”* denilerek konulmuştur. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Madde 82’de *“(1) Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi kişiye, Genel Müdürlükçe, kamu düzeni veya kamu güvenliği nedeniyle belirli bir ilde ikamet etme, belirlenen süre ve usullerle bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilebilir. (2) Bu kişiler, adres kayıt sistemine kayıt yaptırmak ve ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür”* ifadesine yer verilmiştir.

Uydu kentler belirlenirken güvenlik de dikkate alınmaktadır. Kontrolün daha kolay olduğu herhangi bir risk durumunda, müdahalenin rahatlıkla yapılabileceği iller tercih edilmektedir. Sığınmacıların gönderileceği kentler belirlenirken, o kentlerin toplumsal yapısı dikkate alınmaktadır. Uydu kent uygulamasında her ne kadar devlet eliyle bir yerleştirme söz konusu olsada, bazı noktaları ile kamplardan farklılaşmaktadır. En temel fark serbest ikamet noktasıdır. Uydu kentlerde sığınmacıların yaşayacakları iller belirlensede daha spesifik noktalara müdahale edilmemektedir. Ancak kamp uygulamasında müdahale ve denetim daha sıkı işlemektedir. Uydu kent uygulamasında, kamp yapılanmasından farklı olarak yerel yöneticiler ön plana çıkmaktadır. Yerel yöneticilerin yönetsel tavrı, uydu kent yapılanmasında ki işleyişin kentten kente farklılaşmasına, kanun yorumlanmasının çeşitlenmesine sebep olmaktadır. Oysa mülteci kamplarının tamamı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı tarafından koordine edilmektedir. Merkezi yönetim kamplarda daha etkilidir. (Kahya,2014:4090-4091)

Uydu kent uygulamasını kısaca bu şekilde anlattıktan sonra, ülkemizdeki Suriyelilerin uydu kent deneyimlerine değinmemiz gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türkiye’de Suriyelilerin bulunmadığı ilimiz kalmamıştır. Yani uydu kent uygulamasında yer alan altmış iki il ile Suriyelilerin yerleşmesini sınırlamak mümkün değildir. Yine uydu kent uygulamasında yer alan metropol kenetlerimiz olan İstanbul Ankara gibi büyük şehirlerde ikamet edilmesine izin verilmemesi Suriyeliler için geçerli olmamıştır. Kamp dışında yaşayan Suriyelilerin en kalabalık oldukları ilimiz İstanbul’dur. Açık kapı politikası ve sınırlarımızdan geçen Suriyeli sayısının beklenenin üzerinde oluşu, Suriyelilerin kayıt altına alınması, devlet sınırlandırması ile belirlenen yerlere yerleştirilmelerine olanak tanımamıştır. Fakat Suriyelilerin uydu kent uygulaması içerisinde yerleşmemiş olması buldukları illerde uydu kentlerdeki sığınmacıların

yaşadıkları sorunları yaşamadıkları anlamına gelmemektedir. Nitekim Suriyeliler de uydu kent sığınmacılarının yaşadıkları, istihdama ulaşım, emek sömürüsüne maruz kalma, özellikle göçün başladığı ilk yıllarda kayıt altına almaya dayalı olarak sosyal yardımlardan faydalanma, yardımlara erişememe, kiraların yükselmesi ve fırsatçı ev sahipleri sebebiyle barınmada yaşanan aksaklıklar, ekonomik yetersizliklere dayalı gıda eksikliği, sosyal dışlanma, toplumsal kabul görmeme gibi ayrıntılandırırsak uzatabileceğimiz pek çok sorunla karşılaşmıştır. (Kahya,2014:4093-4094)

Bu sorunların nasıl çözüldüğü yada detayına inildiğinde uygulamada daha ne gibi aksaklıklarla karşılaşıldığı, kamu kurumlarının konuyla ilgili ne tarz çalışmalar yürüttüğü diğer bölümlerde ayrıntılı ele alındığı için burada tekrar değinilmeyecektir.

5.4. Suriyelilere Yönelik Entegrasyon Çalışmaları

Entegrasyon ya da uyum göç alan ülkeler için göz ardı edilmemesi gereken ve hatta üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Tüm dünya üzerinde zorla yerinden edilmelerin ve zorunlu göçe mecbur bırakılmaların sayısı her geçen yıl artmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteci ajansının yıllık Global Trend araştırmalarına göre 2016 yılı sonunda 65.6 milyon kişi zorla yerinden edilmiştir. Bu rakam bir önceki yıla göre de 300 000 kişi artmıştır. İnsanların yerinden edilme hızı her geçen gün artmaktadır (Adıgüzel, 2016a: 171).

Geçen yıl her dakikada evlerinden ortalama yirmi kişi yada her üç saniyede bir kişi tahliye edilmiştir. Bu veriler göstermektedir ki dünya üzerinde mülteci, sığınmacı ya da göçmenlerin bulunmadığı bölgelere rastlamak neredeyse imkansızdır. Savaş, açlık, kıtlık, ekonomik ve siyasi sorunlar, salgın hastalıklar, şiddet gibi insanların zorla yerinden edilmelerine neden olacak eylemlerin henüz vuku bulmadığı bölgeler göç almaya devam etmektedir. Dünya üzerinde gelirin adaletsiz dağılımı, savaş , açlık salgın hastalıklar ve daha çeşitli pek çok sebepten dolayı bireysel ve özellikle kitlesel göçler artarak devam etmektedir. Şuan dünya her geçen gün artan bir göçmen sayısı ile mücadele etmektedir. Gelir dağılımındaki adaletsizlik, kaynaklara erişmekle ilgili sınırlılıklar, insan haklarının kullanılamaması gibi hayati önem taşıyan olumsuzluklar devam ettiği sürece göçlerinde devam etmesi kaçınılmazdır. Göçlerin devam etmesi ülkeler için fırsatlarında tehditlerinde sonlanmaması demektir. Uluslararası göçlerin varlığı göç eden ve göç alan ülkeler için

çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Bu sonuçlar içerisinde en zor olanı ise sosyal sonuçlardır. Sosyal sonuçlar göçmenlerin içinde yaşamaya başladıkları yeni toplumda kuralları bireysel ve toplumsal ilişkilerin yanı sıra, gelecek planlamalarını şekillendirmek gibi oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Karşı karşıya gelen farklı iki toplum , kültürel olarak birbirinden etkilenmektedir. Bu etkileşim genellikle olumsuz sonuçlar doğurmakta kültürlerin bozulması ile beraber karşılıklı tepkiye dönüşmektedir. Fisher Almanya'daki göçmen işçiler için "İşçi istedik insanlar geldi" demiştir. Bu sözü göçmenlere bakış açısının nasıl olduğunu özetlemektedir. Özellikle göçmen talebi ile göç alan toplumlar göçmenleri birer araç olarak görmektedir. Oysa göçmenler toplumsal yapıda birer aktördür (Adıgüzel,2016a: 172).

Küresel ve kitlesel göç hareketleri, çok kültürlülük, asimilasyon, entegrasyon olmak üzere üç temel unsur ortaya çıkarmaktadır. Göç alan toplumlardaki kurum ve kuruluşlar göçmenler ile yerel halkın bir arada yaşaması için çeşitli politikalar geliştirmektedir. Bu politikalar göç toplumlarında ortaya çıkan çok kültürlülük, asimilasyon ve entegrasyon içinden entegrasyon ile ilgili olmaktadır. Çünkü göçmenlerin asimilasyonu kabul edip tam olarak göç ettikleri ülkenin vatandaşı gibi yaşamaları mümkün olmadığı gibi; ulus devlet temelli kurulmuş ülkelerde çok kültürlülüğün kolaylıkla kabul edilmesi de mümkün olmamaktadır (Adıgüzel, 2016a: 173).

Göç ister ülke içinde ister ülke dışında, uluslararası boyutta gerçekleşiyor olsun, Bir bireyin alıştığı mekandan, ortamdan başka bir yere göç etmesi göç eden bireyler için ekonomik, psikolojik, sosyal sonuçlar doğurmaktadır. Göç ederken yanına eşyalarını almasa dahi yaşam tecrübeleri bilgi birikimleri, kültürleri, içinden çıktıkları toplumlara dair pek çok not ve çeşitli öğretileri beraberinde götürmektedirler. Göç, göçmenler için mekânsal bir değişiklikten ziyade hayatlarının neredeyse tamamını etkileyen bir değişikliktir. Kuşaklar değiştikçe göç edilen topluma ait olduğunu hissetme duygusu artacaktır. Fakat göç eden kuşakta bunu doğrudan beklemek mümkün değildir. Göç eden kişiler ister iç savaş ve karışıklık gibi zorunlu nedenlerden, isterse daha iyi bir hayat sürmek için şartları daha fazla olan bir ülkeye göç etmiş olsunlar, fiziki olarak göç ettikleri ülkelerde bulunan yabancılar zihinsel olarak ülkelerinde yaşamaya devam etmektedirler. Yeni hayatlarını eski kurallarına göre yaşamak istemeleri toplumsal uyumsuzluklara neden olmaktadır. "Orijin kültür" ve bu kültürü devam ettirme isteği, fakat zamanla kopmanın gerçekleşmesi göç eden kuşak için iki ülkede de olamama haline neden olmaktadır. Göç olgusu ait oldukları ya da çıkış yaptıkları toplumda edindikleri bilgileri sıfırlamaktadır.

Göçmenler göç ettikleri toplumlardaki sıfırlanmış bilgilerini yeniden toparlamak zorundadır. Bu öğrenimin gerçekleştirilmemesi, geldiği toplumun kodlarını kullanmaya devam etmesi kültürel çatışmaya neden olmaktadır. Kültürel çatışma zaman zaman toplumsal çatışmaya da dönüşebilmektedir (Adıgüzel, 2016a: 174).

Göç süreçleri sonunda uyum problemlerinin yaşanması hemen hemen bütün göç olaylarında görülmektedir. Göç eden bireyler üzerinde benlik saygısı, yaşam doyumu, ve kültürlenme gibi faktörlerle ikili ilişkilerde, davranışların değişimine neden olmaktadır. Burada söz konusu olan kültürlenme modeli dört temel evreden meydana gelmektedir. Bu evrelerden ilki entegrasyondur. Sırasıyla asimilasyon son birim ve son ayrışma gelmektedir (Akıncı, Nergiz, Çelik, 2015: 70).

Bir topluluğa veya cemiyete dair olma hissinin en önemli ayağı entegrasyondur. Göç alan ülkeler içinde göç veren ülkeler içinde sosyo-kültürel boyut olarak karşımıza entegrasyon çıkmaktadır. Göç eden bireylerin mevcut kimlikleri ile göç ettikleri topluma uyum sağlaması sürecinin; göç eden kişiler açısından geldikleri kültür ile bağlarını koparmadan gerçekleştirmesi beklenmektedir. Göç alan toplum için ise göç eden kişilerin sorun yaşamadan uyum sağlayabilmesi için gerekli olan yapının oluşturulması şeklindedir. Entegrasyonun gerçekleştirilememesi toplumsal çatışmanın yanı sıra çok kültürlü fakat toplumsal birlikteliğin olmadığı toplulukların oluşmasına neden olacaktır. Çünkü sosyal bütünleşme toplumsal uyumun gerçekleşmesi ile mümkün olacaktır. Toplumsal uyumun yada entegrasyonun tek taraflı olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. Bunun için iki tarafında çaba sarf etmesi gerekmektedir (Akıncı, Nergiz, Çelik, 2015: 70).

Entegrasyon yeniden toplumsallaşma diye de ifade edilebilir. Göç eden bireylerin yabancıları oldukları toplumlarla bütünleşmesi, toplum ile uyumun sağlanması ve bir arada uyum içerisinde yaşamasına entegrasyon denilmektedir. Entegrasyonun başarıyla gerçekleştiği toplumlarda, bireyler doğrudan göç ettikleri toplumun kurallarına uygun olarak davranmaktadırlar. Göçmenlerin entegrasyonunun gerçekleştirilebilmesi için aracı kurumlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yalnızca politikalar üretmek ve kamu kurumlarını çalışması ile bu işin gerçekleşeceğini beklemek boşa bir çabadır. Göç alan toplumda yer alan ve göçmenin muhatap olduğu bütün kişi ve kurumların toplumsal entegrasyonunun sağlanması için uygun tutum ve davranışı sergilemesi gerekmektedir. Kanun yapıcıların göçmenlerin entegrasyonu için gerekli olan politikaları geliştirirken toplumun bütün kesimleri sivil toplum kuruluşlarını, eğitim kurumlarını ve medyayı içine alan bir politika geliştirmesi gerekmektedir (Adıgüzel, 2016a: 184).

Göç eden bireyin, göçüne kaynaklık eden toplum ile göç ettiği toplum arasında kültürel farklılıklar az ise entegrasyonu daha kolay olacaktır. Fakat toplumlar arasında kültürel farklılıkların fazla oluşu entegrasyonu zorlaştıracaktır. Kültürel farklılıkların fazla olduğu toplumlar arasında göç eden bireyler, geldikleri kültüre dair bilgilerini sıfırlamak ve göç ettikleri toplumun kültür normlarını yeni doğmuş bir bebek gibi yeniden öğrenmek zorundadırlar. Göçmenlerin yeniden öğrenmek zorunda oldukları unsurlar; toplumda kabul gören kültürel davranışlar ile yeni kültüre dair bilgilerdir (Adıgüzel, 2016a: 186).

Göçün nasıl ve ne şekilde olduğu ise entegrasyon sürecini etkileyen bir etmendir. Zincirleme göç yoluyla göç eden, bir tanıdığına veya akrabasının olduğu bölgede göç eden bireylerin göç ettikleri topluma entegrasyonu daha kolay olmaktadır. Bu durumda göç eden birey göç ettiği yerdeki yakınından veya akrabasından destek almaktadır. Bu sosyal destek yeni topluma ve kültüre uyum sağlama stresini azaltmaktadır (Adıgüzel, 2016a: 175).

Her ne kadar küreselleşmenin etkisiyle tüketim malları ve kültürler birbirine yaklaşırsa da , temelde göç edenler ile göç alanlar arasında dil, daha küresel çapta bakacak olursak, din gibi önemli temel farklılıklar vardır. Bu farklılıklar toplum içinde zaman zaman çatışmalara neden olmaktadır. Kültür kodlarının farklı olması, toplumsal uyum çalışmaları yapılmasını zorunlu kılmıştır. Türkiye, nüfusunun yaklaşık %3'üne denk gelen bir Suriyeli sığınmacı ile karşı karşıyadır. İki ülke vatandaşları arasında ortak noktalar bulunmasına rağmen çok aşırı olmasa da uyum temelli bazı sorunlar yaşanmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de kurulduğu günden bu yana çeşitli göçmen akınlarına ev sahipliği yapmıştır. Fakat cumhuriyet tarihi boyunca ev sahipliği yaptığı göçmen kitleleri içinde, en kalabalığı Suriyeli göçmenler olmuştur. Daha önceki yıllarda gelen Irak Kürtleri, Bosnalı Müslümanlar, Afganlar gibi çeşitli göçmen grupları hem Suriyeliler kadar kalabalık olmamış hem de kalış süreleri Suriyeliler kadar uzun olmamıştır (ORSAM, 2016:2).

Zaten Türkiye 1980'lerden sonraki dönemde Suriyelilerle karşılaşınca kadar transit göçün hedefi olmuştur.

Suriyeli göçüne ilk müdahale, göçmen kampları açılarak yapılmıştır. Fakat göçmen kampları göçmen sorununa kısa vadeli çözümler sunmuştur. Suriyeli sayısının hızla artması sonucu ise kamp dışında kalan Suriyeli sayısı her geçen gün artmıştır. Savaşın uzaması, Suriyelilerin Türkiye'de kalış sürelerini uzatmıştır. Kalış sürelerinin uzaması ile

beraber, Suriyelilerin geçici olmadıkları hem Suriyeliler hem de yerli halk tarafından anlaşılmıştır. İlk etapta misafir diye nitelendirilen Suriyelilerin geri dönüş umutları zamanla tükenmiştir. Şöyle düşünmek gerekir ki göçün başladığı 2011 yılı içerisinde Türkiye’de doğan Suriyeli bir çocuk 2017 yılı itibariyle okula başlayacak yaşa gelmiştir. Her ne kadar göçün fitratında geri dönmekten ziyade yerleşmek olduğu su götürmez bir gerçek olsa da, Türkiye Suriyelilerin kalıcı olduklarını kabullenmemekte ısrar etmiştir. Medya ve çeşitli araçlarla göçmenler misafir olarak lanse edilmiş, kendilerine verilen yasal statü “geçici koruma” olarak tanımlanmış, eğitimleri için “geçici eğitim merkezleri” açılarak literatüre kazandırılmıştır. Fakat zamanla Suriyelilerin geçici yada misafir olmadıkları anlaşılmıştır. Bu durum entegrasyon çalışmalarını gerekli kılmıştır. Entegrasyon çalışmalarının en kapsamlı olması gereken alan ise, Türkiye’deki Suriyelilerin sayısı göz önüne alındığında, yerleştirme alanıdır. Burada krizin büyüklüğüne uygun olarak kapsamlı bir çalışmanın yapılması gerekmektedir (ORSAM, 2016:3).

Türkiye Cenevre Sözleşmesi ile kabul ettiği coğrafi çekincelerden dolayı, Suriyelilere mülteci diyememiştir. Kendilerine tanımlanan statü geçici koruma olsa da , Suriyeliler yöneticiler ve toplum nezdinde misafir olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirme Suriyelilerin misafir olarak kabul gördüklerinin bir göstergesidir. Suriyelilerin misafir olarak görülmesinin iki önemli sonucu vardır. Birincisi, ev sahibi olarak Türk toplumuna yüklenen kabullenme ve sahip çıkma sorumluluğudur. İkincisi ise Suriyelilere yüklenen sınırları bilme, gelene razı olma, geçici olduğu bilincine sahip olma yükümlülüğüdür. Bu yükümlülük Suriyelilere ev sahibinin takdir ettiği kadar özgürlük tanınması ile de sınırlandırılabilir. Bu sebeplerle misafirlik kavramı Suriyelilere geçicilik, dışlanma, sınırlandırma, özgürlüklerin kısıtlanması şeklinde yansımaktadır. Toplumsal ilişkiler de misafirlik kavramı etrafında şekillenmektedir. Fakat savaşın yedinci yılına girildiği ve geri dönüş umudunun iyice azaldığı şu günlerde, Suriyeliler ile ilgili algıların misafirlikten yerleşikliğe, geçicilikten kalıcılığa evrilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2015: 182).

Türkiye’deki Suriyeliler, Türkiye’de kalış süreleri uzadıkça buraya daha çok yerleşmekte, çocuklarını okula göndermekte, Türkçe öğrenmekte, mecburiyetten de olsa işe girmekte bazen iş kurmaktadır. Suriyeli çocukların eğitimi için açılan Geçici Eğitim merkezleri yavaş yavaş yerini devlet okullarına bırakmakta, geçici sağlık merkezleri yerine Suriyeliler hastaneler yönlendirilmektedir. Bir seçimden öte, Suriyelilerin kalıcılığı, zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat bu durumun da bazı olumsuz sonuçları vardır. İlki Suriyeli

göçünü teşvik etme ihtimalidir. Bir diğeri ise yerel halktan gelecek tepkilerin söz konusu olmasıdır (Erdoğan, 2015: 185).

Ülkemizdeki Suriyelilerin %7'si kamplarda %93'ü kamp dışında şehirlerde yaşamaktadır. Avrupa ülkelerinde göçmenlerin yaşadıkları yerlere bakacak olursak , örneğin İngiltere'deki göçmenlerin %95'i şehirlerde yaşamaktadır (Goodson, Thomas, , Phillimore, Pemberto, 2017: 3).

Belirtmek gerekir ki, tüm Avrupa'nın 2010- 2015 yılları arasında aldığı mülteci sayısı 1,3 milyon iken Türkiye bu tarihler arasında 2,5 milyon Suriyeli almıştır. Yine Avrupa ile mukayese edildiğinde ücretler göçmenlerin etkisi ile Almanya ve İsveç'te vatandaşlar ve göçmenler için artarken, Türkiye'de düşmüştür. Arsa değerleri ise her üç ülkede de artış göstermiştir (Goodson, Thomas vd., 2017: 5).

Suriyelilerin entegrasyonuna yönelik üretilecek politikalardan önce, Türkiye'deki Suriyelilerin ve Türk toplumunun olaya yaklaşımın nasıl olduğunu bilmek önem arz etmektedir. Entegrasyonun tek tarafı olarak göçmenlerin yaşam tarzlarını, davranışlarını değiştirerek gerçekleşmesini beklemek yine yanlış olacaktır. Türk toplumunun Suriyelileri ne derece kabul ettiği de uyumun başarılı olarak gerçekleştirilebilmesi için oldukça önemlidir. Bu konuda, 2013 yılında yapılan bir araştırmaya göre Türk toplumu Suriyeliler ile önemli sayılabilecek sorunlar yaşadığını ve Suriyelilerin kısa bir zaman sonra geri dönmesi gerektiğini savunmaktadır (Erdoğan, 2015: 180).

Suriyeliler ile sınır komşusu olunması, Suriye'den göç eden kesimin Türkiye'nin Suriye sınırında bulunan illerle aynı etnik kökenden olması, bölge kültürünün benzer olması ve arada ticari faaliyetlerin bulunmuyor olmasının göçmenlerin entegrasyonuna katkı sağlaması beklense de; göçmenlere yönelik şiddet olaylarının ve tepkilerin artması toplumda tahammülsüzleşmenin arttığının bir göstergesidir. Suriyelilerin entegrasyonuna, farklı milletlerin bir arada yaşamasına verilebilecek en iyi örnekler tarihimizde bulunmaktadır. Osmanlı Devleti farklı milletlerin bir arada yaşamasına, toplumsal uyumun sağlanmasına, huzur ve barış ortamının devamlılığının mümkün olmasına verilebilecek en başarılı örnektir. Farklı ırktan farklı dini oluşumdan, çeşitli kültürlerden, dilleri konuşan insanlar yüzyıllar boyunca bir arada yaşamışlardır. Osmanlı Devletinin ilk yıllarında, Osman Bey ve Orhan Bey dönemlerinde dahi, bu durum söz konusu olmuştur. Özellikle on beşinci yüzyıldan sonra, toplum, inançları temelli cemaatler olarak örgütlenmiştir. Kimlikler üyesi olunan cemaate dayandırılarak tanımlanmıştır. Osmanlı Devletinin uzun

yıllar devamlılığını sağlayan yapı, aslında bütün dini ve etnik oluşumların yaşamlarını kendi inançları kaideleri çerçevesinde yürütmelerine imkân tanımış ve bu haklarını güvence altına almış olmasıdır (Karpas, 2017; 83-84).

Savaştan çıkıp mecburi göçe maruz kalanların kabul edilmesinin gerekliliğinin toplumda yaygın bir görüş olduğu da, yine aynı araştırmanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan, 2015: 180).

Göç yönetilmediği takdirde veyahut göç yönetiminin yetersiz kalması durumunda, kitleleri göçe mecbur eden krizlerden daha büyük ve kontrol altına alınması zor krizlerin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Özellikle göçün kitlesel olduğu ve hızlı aktığı durumlarda ivedilikle duruma müdahale edilmesi ve göç sürecinin başından sonuna kadar etkin ve verimli bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. 19.yüzyıl Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Türkiye'de Suriye krizi sebebiyle göç eden kesime sadece insani duygular ile yaklaşmış ve göç alım sürecini yalnızca zorda kalana yardım etme düsturu ile yürütmüştür. Planlı ve politik bir alımla Suriye'den göçün alınmayışı, yasa yapıcıların olaya sadece insanı yönünden bakması, mevcut bakış açısının topluma doğrudan lanse edilmesi, Suriyelilerin Türk toplumundaki kabulünü ve entegrasyonunu zorlaştırmıştır. Başta da değindiğimiz gibi, Suriyeliler misafir olarak nitelendirilmiştir. Bunun bir sonucu olarak, toplumsal boyutta kendilerinden entegrasyon değil adaptasyon beklenmiştir. Sürecin yönetilememiş olması hem Suriyeleri hem Türk toplumunu karamsarlığa itmiştir. Suriyelilere yönelik insani destek, göçün başından itibaren her dönemde yüksek tutulmuştur. Toplumun Suriyelilere yönelik tavrının, sahip oldukları siyasi görüşün liderlerinin söylemlerinden etkilenecek şekilde şekillendiğini söylemek de yanlış olmayacaktır. Bu sürecin söylemlerden, insani kaygılardan ziyade kamu politikaları ile şekillenmesinin sağlanması daha sonraki dönemlerde ortaya çıkması muhtemel sorunların önüne geçmede önemli rol oynayacaktır (Erdoğan, 2015: 181).

Suriyelilerin entegrasyonunu en çok zora sokan olaylardan biri de, Suriyelilere yönelik yalanların toplumda kulaktan kulağa yayılıyor olmasıdır. Örneğin Suriyelilerin ailedeki birey başına asgari ücret tutarında maaş aldığı yada dileyen Suriyelilere tüp bebek tedavisinin ücretsiz olarak yapıldığı, üniversitelere sınavsız girdikleri gibi pek çok geçerliliği olmayan söylemlerin toplumda hemen kabul görüyor ve toplumsal yapının tepki göstermeye meyilli olması sebebiyle de yine hızlıca tepki buluyor olması, Suriyelilerin entegrasyonunu zorlaştıran durumların başında gelmektedir. Her iki toplumunda birlikte güven ve huzur ortamında yaşaması ve ülke içinde bir güvenlik krizinin ortaya çıkmaması

için entegrasyon çalışmalarına hız verilmelidir. Suriyeliler ile Türkler her ne kadar komşu milletler olsalar da kültür kodlarında ciddi farklılıklar söz konusudur. İki milletinde birlikte yaşamakla ilgili tereddütlerinin olması ise son derece doğaldır.

Türkiye'nin Suriye sınırında yürüttüğü açık kapı politikasının ülkemiz için, ortaya çıkmasına sebep olduğu riskler ve maliyetler oldukça önemli düzeydedir. Bu durum Suriye'ye komşu olan diğer ülkeler içinde geçerlidir. Fakat Suriye ile komşuluğu olmayan gelişmiş ülkeler için bunu söylemek oldukça güçtür (Erdoğan, 2015: 187-188). Almanya ve İsveç önce çok yüksek sayıda mülteci almayı taahhüt etmişlerdir. Fakat daha sonra Almanya sınırını kapatarak mülteci geçişine izin vermemiştir. Pek çok Avrupa ülkesinde bulunan Suriyeli sayısı, Türkiye'nin bir ilinde bulunan Suriyeli sayısından daha azdır.

Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı rekor sayıda Suriyeli ile, Suriyelilerin entegrasyonu noktasında, çözüm bulması gereken bir diğer önemli konu Suriyelilerin çalışma hayatında yer almasıdır. Çalışma hayatında yer alan Suriyeliler iş piyasası ve iş verenler için bir avantaj sayılırken, işçiler için piyasada Suriyelilerin ücretleri düşürdükleri nedeni ile istenmemesine neden olmaktadır (Erdoğan, 2015; 189).

Suriyelilerin iş gücü piyasası içerisinde yer almasının toplumsal boyutu, sadece ücretleri düşürmeleri nedeni ile dışlanmalarıyla sınırlı kalmamıştır. Suriyelilerin emeklerinin sömürülmesi, sigortasız çalışmaları gibi sonuçları da ortaya çıkarmıştır. Öte yandan Suriyeliler tarafından olaya bakıldığında ise, kendileri yaşamaları için gerekli olan bedeli kazanmak istemektedirler.

Suriye'den Türkiye'ye gelen kalifiye eleman olarak sayılan, üniversite mezunu doktor, hemşire, mühendis, eczacı, akademisyen gibi çeşitli meslek gruplarına sahip Suriyeliler Türkiye'de kalmak yerine Avrupa ülkelerine ya da bir diğer üçüncü ülkeye göç etmeyi tercih etmektedirler (Betts, Collier, 2017: 110).

Kendilerine Türkiye'de meslek sahibi oldukları alanda çalışma imkân tanınmıyor oluşu, üniversiteli Suriyelileri Türkiye'den göç etmeye itmektedir. Oysa bu kalifiye elemanlar meslek alanlarında çalışma imkanının tanınması, toplum nezdinde Suriyelilerin yalnızca yardıma muhtaç, ne iş olsa yapan eleman olarak görülmesinin önüne geçecektir. Suriyelilerin sahip oldukları saygınlık gören meslekleri yapmaları da kendileriyle komşuluk yapmak yada bir arada yaşamak ile ilgili olan tedirginlikleri azaltacaktır. Bu durum toplumsal kabul seviyesini yükselterek entegrasyona katkı sağlayacaktır. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethettikten sonra, nüfusu azalan şehrin nüfusunu artırmak

yeniden metropol bir şehir haline getirmek istemiştir. Bunun için Balkanlardan Hristiyan toplulukları İstanbul'a getirerek yerleştirmiştir. Yine Ege adalarından Yahudiler İstanbul'a getirilmiştir. Kendilerine ticari haklar verilerek şehrin ticari yapısı hareketlendirilmiş, emniyet ve güvenlik sağlanarak şehir farklı topluluklar için cazibe merkezi haline gelmiştir (Karpat, 2017: 85).

Meslek sahibi kalifiye Suriyelilerin istihdam edilerek topluma kazandırılması bir arada uyum içerisinde yaşanması, toplumsal kabul seviyesine olan etkisi açısından oldukça önemlidir. Bu duruma verilebilecek bir başka önemli örnek ise yine ülkemizde meydana gelmiştir. İkinci Dünya savaşından hemen önce Hitlerin Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte Almanya'da Yahudileri mevkilerinden uzaklaştıran bir kanun çıkarılmıştır. Yahudi entelektüeller ve bilim adamları ülkede Yahudiler için tetiklenmekte olan bir tehlike olduğunu fark edip Almanya'dan ayrılarak sığınacakları bir ülke arayışına girmişlerdir. Bu vesile ile yüz elli Yahudi uzman, aileleriyle beraber Türkiye'ye getirilmiştir. Sayıları yaklaşık bin kişiyi bulan Yahudi grup Türkiye'ye yerleştirilmişlerdir. İçlerinden bilim adamı olan yüz elli kadarı, Mustafa Kemal ve arkadaşlarının ülkedeki modernleşme çalışmaları içerisinde üniversitelerde ders vermişlerdir. Hukuktan dış hekimliğine, iktisattan tıba kadar pek çok alanda dersler vererek hizmetlerde bulunan bu göçmenler, Türkiye'deki akademik çalışmalara yaptıkları katkılar ile bilinmektedirler. İçlerinden bazıları savaş bittikten sonra Almanya'ya dönmüşler bir kısmı Amerika'ya göç etmiş, bir kısmı Türkiye'ye yerleşmiştir (Karpat, 2017: 92).

Suriyelilerin geçici değil artık kalıcı olduklarının yerel halka kabul ettirilmesi, halkın Suriyeliler ile birlikte yaşama fikrine kendini hazırlaması gerekmektedir. Birlikte yaşanması ile ilgili zeminin hazırlanması da oldukça önemlidir. Ancak Türk halkı her ne kadar Suriyelilere insanı kaygılar ile yaklaşarak yardım etmiş olsa da, Suriyeliler ile ilgili konu siyasi bir konudur. Konunun siyaset zemininde tartışılması, toplumun önemli bir kesiminin doğrudan tepki göstermesine sebep olmaktadır (Erdoğan, 2015; 201).

Suriyeliler Türkiye'de yaşamaya başladığı yıllardan bugüne değin yaşanan siyasi seçimlerde, Suriyelilere vatandaşlık verilerek seçimlerde oy kullanmalarının sağlandığı bir söylenti olarak yer almaktadır. Bu söylentiler Suriyeliler konusunu iyiden iyiye siyaset malzemesi yapmaktadırlar (Erdoğan, 2015: 201).

Suriyelilerin Türk toplumu ile uyumu artırmak için gerekli olan bir diğer husus ise, birlikte yaşama sonrasında huzur ve güven ortamını bozacak risklerin ortadan kalkmasını

sağlayacak tedbirler alınması ve bunun halk ile paylaşılmasıdır. Kitlesele göç hareketlerinin yerel halkı tedirgin etmesi oldukça doğaldır Bu tedirginliğe sebep olacak risklerin tespiti yapılarak önlem alınması gerekmektedir. İçinde bulunan durumun devlet kontrolünde bulunduğunun bilinmesi, göçmenlere yönelecek olumsuz duygu ve bakış açılarının önüne geçecektir (Erdoğan, 2015: 201). Suriyelilerin toplumda ortaya çıkardığı bir diğere tedirginlik boyutu ise resmi bir veri olmasa dahi, Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, Suriyeli hanımların kuma olarak dini nikah ile evli Türk erkekleri ile evlenecekleri ihtimalidir. Bu bölgelerde halk arasında durumun dillendirilmesi, Suriyelilerin kültür kodların çok eşlilik ve dini nikah ile evlenme olması, yerleşik halk hanımları arasında tedirginliğe yol açmıştır (Erdoğan, 2015: 202-203.)

Suriye iç savaşında, Türkiye'nin beklentisi iç savaşın biteceğı ve mevcut rejimin değışeceğı şeklinde olmuştur. Fakat Türkiye'nin beklentisinin gerçekleşmemiş oluşu Türkiye'deki Suriyeliler ile ilgili sürecin yönetimindeki en temel sorun olmuştur. Türkiye'nin bu süreçte geliştirdiğı politikaların çıkış noktası Suriyelilerin kısa zaman içinde ülkelerine dönecekleri beklentisidir. Fakat geri dönüş beklentisine dair umuttan artık vazgeçilmesi, gerçekler ile yüzleşilmesi gerekmektedir. Çünkü savaşın ne zaman biteceğı henüz belli değildir. Şiddet olayları devam etmektedir. Savaşın biteceğı varsayılacak olsa dahi, Türkiye'deki Suriyelilerin savaş biter bitmez ülkelerine dönmelerini beklemek yanlış olacaktır. Türkiye'deki Suriyelilerin demografik yapısına bakıldığında genç nüfusun çoğunlukta olduğu görülmektedir. Buda savaşın bittiğı bir tarihte bu gençlerin hayat düzenlerini burada kurmuş olabilecekleri anlamına gelmekte ve geri dönüş umudunu azaltmaktadır. Savaşın uzaması ile beraber kalış süresinin uzaması, yerleşiklik motivasyonunu artıran bir diğere unsurdur. Suriyelilerin Türkiye'deki durumu kalıcılık eksenine doğru evrildikçe Suriyelilerin topluma entegrasyonu daha çok önem kazanmaktadır (Erdoğan, 2016:75).

Toplumun kafasında ki Suriyeliler ile ilgili belirsizlikler ve yanlış bilgiler toplumsal uyumu zorlaştıracaktır. Uyumun daha kolay olabilmesi için, yerel halkın Suriyeliler ile ilgili bilgi kirliliğine karşılık, yetkili makamlar tarafından açıkça bilgilendirilmesi yerinde olacaktır. Suriyelilere yapılan yardımların ve hizmetlerin daha iyi anlatılabilmesi için yerel yöneticilerin ön plana çıkması gerekmektedir. Oysa ülkemizde Suriyeliler ile ilgili kararlar merkezden alınmakta ve merkezden uygulanmaktadır. Yerel yöneticilerin daha aktif olarak sürece dahil edilmesi, merkezi yönetimden ziyade yerel halkla daha yakın ilişkiler

kurulabilmesine de katkı sağlayacaktır. Bu sayede sadece Türk halkı değil, Suriyeliler de devlet kurumlarına ulaşmada daha hızlı sonuç alabileceklerdir.

Türkiye’de Suriyeli sayısına ilişkin istatistiğe bakıldığında 100 kişiden 4’ünün Suriyeli olduğu görülmektedir. Suriyeliler ülkemizde bütün illerde oldukları gibi, hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadırlar. Önce Suriyeli varlığının ve kalıcılığının kabul edilmesi daha sonra da Suriyeliler ile etkileşime girilmesi gerekmektedir. Suriyelilerin kalıcı oldukları göz önüne alınarak, kendilerine Türkçe öğretmek yerinde olacaktır. Yine kamu yöneticileri olarak gerekli entegrasyonun gerçekleştirilebilmesi için, gerekli kolaylıkların sağlanması gerekmektedir. Toplum olarak da ötekileştirmek, ayrıştırmak, küçümsemek gibi durumlardan kaçınılmalıdır. Farklılıkların kabullenilmesi, yapıcı davranışların sergilenmesi uyum sürecini kolaylaştıracaktır. Fakat unutulmamalıdır ki, entegrasyonun bir anda gerçekleşmesi mümkün olmayan bir durumdur. Almanya’da yaşayan Türklerin bugün bile uyum sorunu yaşadığı söyleniyorsa, Türkiye’deki Suriyelilerin bu sorunu yaşıyor olması ve de yaşayacak olması doğal karşılanmalıdır (Adıgüzel, 2017: 13).

Pek çok farklı özelliklere sahip gruplar birbirlerini kabul ettikleri sürece, toplumsal uyum içerisinde bir arada yaşayabilmektedirler. Osmanlı Devletinde yüzyıllar boyunca bu durum söz konusu olmuş, Müslümanlar ve Yahudiler kendi kimliklerini muhafaza ederek bir arada uyum içerisinde yaşamışlardır (Karpas, 2017: 92).

İstanbul da hala üç bin Sefarad Yahudi’si yaşamaktadır. Bunlar Osmanlı Devleti döneminde göç eden Yahudilerin devamıdır. Bu durum başka göç hadiselerinde örnek alınarak uygulanabilecek bir durumdur. Bir arada yaşamak zorunda kalan iki topluluğun da birbirlerinde gördükleri farklılıklara saygı duyması, entegrasyonu beraberinde getirmektedir (Karpas, 2017: 92).

Entegrasyon yada toplumsal uyum göç olgusunun en temel basamağını oluşturmaktadır. Fakat kitlesel göçlerde dahi devletler öncelikli olarak acil ihtiyaçlara yönelmekte ve entegrasyon ihmal edilmektedir. Göçmenlerin barınma sağlık gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması kadar önemlidir, içinde yaşadıkları toplumla uyum içinde olabilmeleri. Farklı kültürler, farklı milletler, farklı tecrübelerin bir araya geldiği göç alan toplumlarda farklılıkların aynı pota da eritilmesi önemlidir. Toplumlar da karşılıklı saygının öne plana çıkarılması da entegrasyonu kolaylaştıracaktır.

Ülkemizde Suriyelilerin entegrasyonun zorlaştıran birincil sebep Suriyelilerin göçün başladığı ilk andan itibaren misafir olarak tanıtılmasıdır. Misafir olarak tanıtılmaları geri

gidecekleri beklentisini oluşturmuştur. Fakat savaşın sekizinci yılında artık geri gitmeleri oldukça zorlaşmıştır.

6. SONUÇ

Göç oldukça eski bir olgu olsa da, ulus devlete sahip olma fikri her zaman önemli görülmüştür. Fakat küreselleşme sınırları kaldırmış ve ülkeleri yakınlaştırmıştır. Dünya genelinde görülen uzun süren savaşlar, kıtlık, salgın hastalıklar ekonomik istikrarsız gibi sebepler ile göç her geçen gün artmaktadır. Bu durum sürekli bir göç yönetimini zorunlu kılmaktadır.

Ülkemizde ve dünyada göç politikaları, son dönem Osmanlı göç çalışmalarında görüldüğü gibi, göç ortaya çıktığında geliştirilmiş ve mevcut göç sonlandığında bu politikaya dayanan uygulamalar kaldırılmıştır. Fakat günümüzde uluslararası göç sürekli hale gelmiştir. Bu nedenle ülkeler göç politikalarını daha uzun süreli geliştirmektedir. Dünya genelinde görülen göç eden birey sayısında ki artış göç yönetim sürecinde ilgili kurumların gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde bu nedenle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Birleşmiş Milletler bünyesinde yer alan Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği bu durumun bir diğer örneğidir.

Bu çalışmanın amacı göç politikalarımızı ele alarak Suriyelilerin yerleştirilmesini incelemektir. Giriş bölümünden sonra gelen ikinci bölümde göç ile ilgili kavramsal bir çerçeve çizilmiştir. Ardından Türkiye'nin göç politikaları incelenmiştir. Türkiye'nin göç politikaları zaman zaman farklılık göstermiştir. Bu farklılaşmalar nedeni ile göç politikaları dönemlere ayrılarak incelenmiştir. İlk olarak son dönem Osmanlı göç politikaları ele alınmıştır. Daha sonra Cumhuriyet dönemi göç politikalarına yer verilmiştir. Dördüncü bölümde güncel göç politikaları incelenmiştir. Güncel göç politikalarında Suriyelilere yönelik hizmetler ele alınmıştır. Son bölümde ise Suriyelilerin yerleştirilmesi incelenmiştir.

19. yüzyıl Osmanlı Devleti için savaşların arttığı bir yüzyıl olmuştur. Savaşlar toprak kayıplarına neden olmuştur. Kaybedilen topraklarda kalan Türk ve Müslüman azınlık, mevcut Osmanlı topraklarına göç etmeye başlamıştır. Göçlerin yoğun olarak geldiği üç bölge olmuştur. Bunlar Kırım, Kafkaslar ve Balkanlardır. Osmanlı Devleti bu topraklardan gelen göçleri yönetmek için çeşitli komisyonlar kurmuştur. Bu komisyonlar göçlerin başlaması ile kurulmuş ve göçlerin bitmesi ile lağvedilmiştir. Birkaç yıl sonra yeni bir göç akını başladığında yeni bir komisyon kurulmuştur. Kurulan komisyonlar göçmenlerin ülkeye girişi, bir bölgeye yerleştirilmesi, yerleştirildikleri bölgede kendilerine geçimlerini sağlamaları için işleyebilecekleri toprak verilmesi, yardıma muhtaç olanlara yardım

yapılması gibi konularla ilgilenmişlerdir. Bu komisyonlar merkezde ve taşrada farklı teşkilatlanmalar göstermişlerdir.

Cumhuriyet döneminde göç politikaları dönemsel farklılıklar göstermiştir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte ulus devlet inşası süreci başlamıştır. Bu sebeple göç ulus devlete katkı sağlayacak şekilde yönetilmiştir. Sınırlarımız dışında yaşayan Türk ve Müslüman halkın gelmesi için nüfus mübadelesi antlaşması imzalanmıştır. 1960-1980 yıllarında arasında uluslararası göç desteklenmiş ve Batı Avrupa'ya, yoğun olarak Almanya'ya, işçi göçü gerçekleşmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde ülkedeki siyasi atmosfer nedeniyle yurt dışına göç etmek isteyenlerin sayısı artmıştır. Bu yıllarda 1960'lı yıllardan farklı olarak devletin göçe herhangi bir müdahalesi olmamıştır. Türkiye 1980'li yılların sonunda ise önce Bulgar göçü, daha sonra, 1990'lı yılların başında Kuzey Irak'tan gerçekleşen göçlere ev sahipliği yapmıştır. 2000'li yıllarda yasa dışı göç ve transit göç ile mücadele edilirken 2011 yılında Suriyeli göçü başlamıştır.

Suriyeli göçünün başlaması ile beraber Türkiye daha önce karşılaşmadığı büyüklükte bir göçmen kitlesi ile karşılaşmıştır. Bu durum göç politikalarının yanı sıra göç mevzuatının da yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü bu dönemde kurulmuş, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu bu dönemde çıkarılmıştır.

Suriyeliler ülkelerinden göç ettiklerinde ilk olarak kamplara yerleştirilmişlerdir. Fakat zaman içerisinde göç eden birey sayısındaki hızlı artış kampların yetersiz kalmasına ve kamp dışı yerleştirmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kamp içi yerleştirmelerde Suriyelilere hali hazırda eğitim, sağlık gibi temel hizmetler sorumlu personel tarafından sunulmaktadır. Kamp dışı yerleştirmelerde bireylerin bu haklardan yararlanmadan önce geçici koruma statüsü için başvuruda bulunması gerekmektedir. Kamp yerleştirmeleri Suriyelilerin zorlanmadan yaşamını idare ettirebileceği donanımına sahiptir. Kamp içinde sağlık merkezi, eğitim merkezi, market, sosyal alanlar yer almaktadır. Bu göçmenlere kolaylık sağlarken diğer yandan mevcut durumun uzun yıllar devam etmesi sebebi ile kamp içinde kalan bireylerin entegrasyonunu yüksek ölçüde sınırlamaktadır.

Türkiye'deki kamplar Suriyelilerin göç ettiği Ürdün ve Lübnan'da yer alan kamplar göre iyi durumda olsa da göçmenleri göç ettikleri toplumdaki soyutlayarak toplumsal kabulü zorlaştırmaktadır. Kamp dışı yerleştirmelerde Suriyeliler yerel halkla iç içe yer almaktadır. Fakat bu entegrasyonun iyi derece gerçekleştiği anlamına da gelmemektedir. Suriyelilerin başta sınır illeri ve büyük şehirlerde yığılmış olması, Suriyelilerin belirli yerlerde fazlaca

göz önünde olmasına neden olmaktadır. Bu durum yığılma olan yerlerde Suriyelilere karşı olumsuz yargı oluşturmaktadır. Kamp dışı yerleştirmelerde kontrollü bir yerleştirme yapılarak illerimize nüfusları ve istihdam kapasiteleri göz önünde bulundurularak orantılı bir şekilde yerleştirmenin yapılması toplumsal kabulü kolaylaştıracaktır.

Suriyelilerin istihdam kapasitelerine bakılarak yerleştirilmesi ve istihdam edilmesi, Suriyelilerin çalıştıkları için yeterli bireyler olarak görülmelerini sağlayacaktır. Suriyelilerin yeterli düzeyde istihdam edilmiyor olması da toplumsal kabulü zorlaştırmaktadır. İstihdam edilmeyen Suriyeli kendisini yetersiz görmektedir. Yine yerel halk tarafından devlete külfet oldukları gözüyle bakılmaktadır. Suriyelilere istihdamın sağlanması için yapılması gereken düzenlemelerden biride diploma denkliğidir. Suriyelilerin ülkelerinden aldıkları diplomalarının ülkemizde denk kabul edilmiyor oluşu da istihdamın önündeki engellerden birisidir. Suriyelilerin üreten bireyler olarak toplumda yer alması, toplumsal kabul seviyesini artıracığı gibi Suriyelilerin benlik saygısının ve yaşam doyumunun artmasını da sağlayacaktır.

Toplumsal kabulün sağlanmaması önce asimilasyonu dayatacak ardından toplumsal ayrışmayı getirecektir. Bunun önüne geçilebilmesi için atılacak bir adımda dil eğitimidir. Dil eğitiminin sağlanması etkileşimi ve iletişimi artıracığı için entegrasyonu kolaylaştıracaktır.

Suriyelilerin Türkiye'den sonra yoğun olarak bulunduğu iki ülke Ürdün ve Lübnan'dır. Türkiye ile kıyaslandığında iki ülkenin de kamp koşullarının kötü olduğunu söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Lübnan'daki kamplarda Lübnan silahlı kuvvetleri görev yapmaktadır. Lübnan'da bazı bölgelerde Suriyelilerin gece dışarı çıkması yasaktır. Geri gönderme yasağı ve entegrasyon uygulamaları bölgelere göre farklılık göstermektedir. Lübnan'da yer alan Sünni bölgelerde Suriyelilerin varlığı hoşgörü ile karşılanmaktadır. Bunun nedeni 2011 yılı öncesi Lübnan'da yaklaşık 500 bin Suriyelinin çalışıyor olmasıdır. Lübnan'da Suriyelilerin toplumsal kabulü seviyesinde yerel yöneticilerin tavrı etkili olmaktadır. Türkiye'de Suriyeliler ile ilgili politikalarda merkezi yönetim daha etkilidir.

Ürdün'de yer alan Suriyelilerin yaşadığı kampların güvenliği için 2013 yılında Suriye Mülteci Kampları Güvenlik İşleri Müdürlüğü kurulmuştur. Bu uygulama Lübnan'da ve Türkiye'de olmayan bir uygulamadır. Lübnan kamplar inşa ederek Suriyelileri görünür kılmıştır. Suriyeliler ile ilgili uluslararası sorumluluk paylaşımının yetersiz olduğunu uluslararası platformlarda sıklıkla dile getirmiştir. Şubat 2016'da İngiltere Hükümeti ile

Londra Zirve toplantısında bir sözleşme yapmıştır. Bu sözleşmeye göre İngiltere iş gücü piyasalarına destek verecek ve mültecilerin iş bulmasına olanak sağlayacaktı.

Ürdün Suriyelilerin çalışmasının önündeki bürokratik engelleri azaltmış buna karşılık Ürdün'ün mültecilere eve sahipliği yapması için daha önceden hazırlanmış olan fon paketi devreye sokulmuştur. 2016 yılında bu fon %30 oranında finanse edilmiştir. Ürdün Lübnan ve Türkiye'den farklı olarak Suriyelilerin varlığını bir gelir kaynağı olarak görmektedir.

Türkiye'de yer alan Suriyeli nüfusun yaklaşık yarısını gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. Göçmen nüfusun çalışma çağındaki nüfustan oluştuğu göz önüne alınarak çeşitli uygulamalar geliştirilebilir. Bu yolla göçmenlerin ekonomiye katkı sağlayabilir. Son dönem Osmanlı göç politikalarında olduğu gibi boş tarım arazileri, mülkiyeti devlette kalmak şartı ile Suriyeli göçmenlere verilerek tarımda süreklilik sağlanabilir. Ekilen araziden elde edilen hasılatın belirli bir kısmı, çiftçilik ile uğraşan bireye bırakılırken bir kısmı Toprak Mahsulleri Ofislerince alınabilir.

Benzer uygulama hayvancılıkta da uygulanabilir. Hayvancılık yapılabilmesi için gerekli arazi, teknik donanım ve damızlık hayvan devlet tarafından sağlanarak işlerin yürütülmesi kontrollü olarak göçmenlere verilebilir. Elde edilen üretim Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü gibi kurumlar aracılığı ile piyasa satışına sunulabilir.

Göç eden bireylerin bilgi ve tecrübesinden faydalanmak, tükettiklerini üretebilmelerine fırsat vermek, hem göç eden bireylerin devlette oluşturdukları külfetin önüne geçecek hem de üreten bireyler olarak topluma katılmalarını kolaylaştıracaktır.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*. (Birinci Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 143-306
- Abadan-Unat, N. (2007). “Türk Dış Göçünün Aşamaları 1950’li Yıllardan 2000’li Yıllara”, A.Kaya ve B.Şahin (Derleyen). *Kökler ve Yollar Türkiye’de Göç Süreçleri*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s 3-18.
- Adıgüzel, Y. (2016), “Göçmenlerin Kültürel Entegrasyonu”, A. Esen, M. Duman (Editörler). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Tespitler Öneriler*. Birinci Baskı. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı. 171-175
- Adıgüzel, Y. (2016), *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınevi.2-5
- Adıgüzel, Y. (2017). “Dünden Bugüne Göçler ve Türkiye”. *Düşünce Dergisi*, (6), 12-18
- Ağanoğlu, Y. (2013). *Osmanlıdan Cumhuriyete Balkanların Makus Talihi Göç*. (2.Baskı). İstanbul: İz Yayıncılık 294-371
- Akan, Y. , Arslan, İ. (2008). *Göç Ekonomisi: Türkiye Üzerine Bir Uygulama* (Birinci Baskı). Ankara: Ekin Yayınevi 3-108
- Akıncı, B., Nergiz, A., Gedik, E. (2015). “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme Göç ve Toplumsal Kabul”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1,(2), 58-83
- Aktaş, M. (2015). “Türkiye’nin Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sorunları” Canatan, K. , Birinci M., Çağlar İ. (editörler). *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayınları. Yayın no :12, 27-44
- Altıntaş, S. (2014). “Davetsiz Misafirler: Türkiye’deki Mültecilerin Mağduriyet Görünümleri”. *İdeal Kent Dergisi*, (6), 252-276
- Anadolu Ajansı. (2014). *Yetim Kalan Ülke Suriye*. Ankara: Anadolu Ajansı Yayınevi.
- Arı, K.(2014). *Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç 1923-1925*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 6-9
- Barın, H. (2015). “Türkiye’deki Suriyeli Kadınların Toplumsal Bağlamda Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1,(2), 10-57
- Beets, A., Collier, P. (2017). *Refuge Transforming A Broken Refugee System*. UK:Penguin Random House
- Cengizkan, A. (2005). “Türkiye’de Mübadele Konu ve Yerleşim Politikası”. , M.Pekin (Derleyen). *Yeniden Kurulan Yaşamlar 1923 Türk Yunan Zorunlu Nüfus Mübadelesi*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.285-338.
- Ciğer, M.İ. (2016). “Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2,(3), 62-93
- Coşkun, İ., Emin, M. (2016). “Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar”. Rapor no:69 *SETA vakfı yayınları*
- Çiçekli, B. (2009). “Göç Terimleri Sözlüğü”. Uluslararası Göç Örgütü (Editör). Cenevre. 21

- Çiçekli, B. (2016). *Yabancılar ve Mülteciler Hukuku*. (Altıncı Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi . 215-307
- Dedeoğlu, S. , Gökmen, E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma Türkiye’de Yabancı Kadınlar*. (1.Baskı). Ankara: Efil Yayınevi
- Demirci, E. (2017;9 Mayıs) *Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitimi Üzerine Söyleşi*, SETA Vakfı, Ankara.
- Digidiki, V. , Bhabha J. (2015). *Emergency With An Emergency*. Francois-Xavier Bagnoud (FXB) Center for Health and Human Rights, Harvard University
- Doğan, A.E. (2014, 27 Ekim). *Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu*. Mersin Üniversitesi Bölgesel Uygulama ve Araştırma Merkezinde sunuldu, Mersin.
- Doğan, V. (2006). *Türk Vatandaşlık Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık. 179
- Doğanay, H. (1980). “Dıştan Anadolu’ya Göçün Nüfus Artışı Üzerindeki Etkilerine Genel Bir Bakış (1783-1976)”. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (12), 351-378
- Dündar, F.(2000). “Balkan Savaşı Sonrasında Kurulmaya Çalışılan Muhacir Köyleri”. *Toplumsal Tarih Dergisi*, (82), 52-54
- Dündar, F.(2011). *İttihat ve Terakkini Müslümanları İskan Politikası (1913-1918)*. (5.Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları. 58-81
- Efe, İ. (2015). “*Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar*”, Siyaset Ekonomi ve Toplum araştırmaları Vakfı Raporu, Ankara: SETA Yayınları, 57, 7-74
- Emin, M. (2016) . “Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları” *Analiz Sayı 153 SETA Vakfı yayınları*
- Erdoğan, M.M. (2015). *Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler Toplumsal Kabul ve Uyumu*. (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 64-320
- Erdoğan, M.M. (2016), “Türkiye’deki Suriyeli Mültecilerle Birlikte Yaşamın Çerçevesi.”, A. Esen, M. Duman (Editörler). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Tespitler Öneriler*. Birinci Baskı. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı. 71-91
- Erkan, S. (1996). *Kırım ve Kafkasya Göçleri (1876-1908)*. (1.Baskı). Trabzon: KATÜ Kafkasya ve Orta Asya Ülkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayınları, 95-124
- Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar (2014)
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. (Çev. H. Özel ve C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınları
- Goodson, L., Thomas, S. , Phillimore, J., Pemberto, S. (2017). *Mass Migration And Real Estate In European Cities*. London: Urban Land Institute Europe
- Güllüpcinar, F. (2012). “*Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme*”. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (4), 53-85
- Gürbüz, M., Karabulut, M. (2008). “Kırsal Göçler ve Sosyo Ekonomik Özellikleri Arasındaki İlişkilerin Analizi”. *Türk Coğrafya Dergisi*, (50), 37-60
- Ihlamı Öner, S. (2014). “Türkiye’nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikası”. *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 6 (61), 42-45
- İçduygu A., Şimşek D., (2017). “Uluslararası Göç, Politika ve Güvenlik”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, (140), 7- 24

- İçduygu, A. (2017). “ Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacılar Siyasallaşan Bir Sürecin Analizi”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, (140),27-41
- Inan, E. (2016). “Türkiye’de Göç Politikaları: İskan Kanunları Üzerinden Bir İnceleme”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 10-33
- İnternet: Cihangir, F. (2015). “Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü Üzerine Bir Çalışma” ,*Akademik Perspektif Enstitüsü* . Web: <http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma/> adresinden 8 Nisan 2017 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Koçtürk,M. (Ağustos 2008). “Almanya’ya Göçün Tarihi”. *Die Gaste*, web: <http://www.diegaste.de/gaste/diegaste-sayi210.html> adresinden 18 Nisan 2017 tarihinde alınmıştır.
- İnternet: Taş, D. (2014).” Ülkemizde Geçici Koruma Altına Alınan Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarına Sunulan Sağlık Hizmetleri”, *Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Hastane Hizmetleri Dairesi Başkanlığı*. Web: <http://docplayer.biz.tr/5143205-Ulkemizde-gecici-koruma-altina-alinan-suriye-arap-cumhuriyeti-vatandaslarina-sunulan-saglik-hizmetleri.html> adresinden 9 Nisan 2017 tarihinde alınmıştır.
- İpek, N. (2013). *Göçler: İmparatorluktan Ulus Devlete*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Kahya, Ö. (2014, 29-31 Mayıs). *Türkiye’de Sığınmacılık Ve Uydu Kent Deneyimi*. 2. Uluslararası Davraz Kongresi’nde sunuldu, Isparta.
- Kalkınma Bakanlığı, (2014). *10. Kalkınma Planı 2014-2018 Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı.
- Karataş, M. (2015). “ Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 112-152
- Karpat, K. (2013). *Osmanlıdan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler*. (2.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları 86-153
- Karpat, K. (2017) *Osmanlıdan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*. (Altıncı Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları 83-92
- Kaya, A. (2017). “İstanbul Mülteciler İçin Cennet mi Cehennem mi? Suriyeli Mültecilerin Kentsel Alandaki Halleri”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, (140),42-68
- Kesgin,S.S. (2015). “Türk Kamu Yönetiminde Göç Algısı ve Politikaları” Canatan, K. , Birinci M., Çağlar İ. (editörler). *Disiplinler Arası Göç ve Göç Politikaları Sempozyumu Bildirileri Kitabı*. İstanbul: İstanbul Sebahattin Zaim Üniversitesi Yayınları. Yayın no :12, 45-68
- Kılıç, S. (2014) “Suriyeli Sığınmacılar Ve Sınır İllerindeki Yansımaları”, *Ortadoğu Analiz Dergisi*, 6(61), 46-47
- Kirişçi, K.(2014). *Misafirliği Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınırı* (Çev. S.Karaca). Brookings Enstitüsü ve Uluslararası Stratejik Araştırmalar Vakfı Yayınları. 21
- Kirişçi, K., Karaca, S.(2015). “Hoşgörü ve Çelişkiler:1989,1991 ve 2011’de Türkiye’ye Yönelen Kitlemel Mülteci Akınları”. Erdoğan, M.M. , Kaya,A. (Derleyen). *Türkiye’nin Göç Tarihi 19.Yüzyıldan 21.Yüzyıla*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.293-310

- Koçtürk, K.(2008). “Almanya’ya Göçün Tarihi” *Die Gaste*, (2), 5
- Köker, T. (2007). “Göçmenlik Dersler Türkiye’nin Zorunlu Göç Deneyimi”. , R. Hirschon (Derleyen). *Egeyi Geçerken 1923 Türk Yunan Nüfus Mübadelesi*. İstanbul. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, s.291-312.
- Melih E., Balaban, O. (2005). *Göçmen Nüfusun Kentle Etkileşim Süreci: İskilip Örneği*. (Birinci Baskı). Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimlere Anabilim Dalı Başkanlığı Yayınları
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriyeli Vatandaşlara Yönelik Tedbirler*. Ankara
- Okutan, M.Ç. (2009). *Tek Parti Döneminde Azınlık Politikaları*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 238-239
- Orhan, O. (2014). “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler”, *Orsam Raporu*, (189)
- Orsam. (2016). “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Uzun Vadeli Entegrasyon İçin Fırsatlar ve Zorluklar.”, *Toplantı Değerlendirmesi*, No:1, 1-24
- Ökmen, Ö. (2010). *Yabancılar Hukukunda Göçmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara
- Sağıroğlu, A.Z. (2015). “Türkiye’de Merkezi Göç Yönetimi.” A. Esen, M. Duman (Editörler). *Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler Tespitler Öneriler*. Birinci Baskı. İstanbul: Dünya Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi Vakfı. 45-70
- Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas Göçleri*. (1.Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 103-118
- Soysal, İ. (1983). *Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları (1920-1945)*. (1.Cilt). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 177-180
- Şeker, G. , Arslan, Ç. (2014). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Hakkında Genel Bir Değerlendirme”, *İnsan Hakları Yıllığı*, 32, 107-129
- Şen, F., Özkorul, G.(2016). “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Yeni Bir Eşik: Sığınmacı Krizi” *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(4),86-119
- Şimşek D. (2017). “Göç Politikaları ve İnsan Güvenliği”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, (140),11-27
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2017). *Türkiye’de Suriyelilerin Demografik Görünümü , Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması*. Ankara: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı.
- TBMM, (2012). “Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtıralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu” Ankara
- Tekeli, İ. (2008). *Göç ve Ötesi*. (1.Baskı). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. 160-161
- Tekeli, İ. (2011). *Anadolu’da Yerleşme Sistemi ve Yerleşme Tarihi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları 163

- Tekeli, İ. (2007). "Türkiye'nin Göç Tarihindeki Değişik Kategoriler". A. Kaya, B. Şahin. (Derleyen). *Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 447-472
- Töre, N. (2016). *Uluslararası Göç Hukuku* (Birinci Baskı). Ankara: Turhan Kitapevi. 47-105
- Tunç, A.Ş. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", *Tesam Akademi Dergisi*, 2, (2), 29-63
- Tuzcu, A., Ilgaz, A. (2015). "Göçün Kadın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar". *Current Approaches in Psychiatry*, 7 (1), 56-67
- UNHCR (2016) *Missing Out Refugee Education in Crisis*
- Ünal, T. (1998). "Türkiye'de İç Göçe İlişkin Veri Kaynaklarının Değerlendirilmesi" A. İçduygu, İ. Sirkeci, İ. Aydın, (Editörler). *Türkiye'de İç Göç Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri Konferansı Kitabı*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 91-103.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık. 12-37
- Yaman, A. (2016). "Suriyeli Sosyal Sermayenin İnşası ve Yeniden Üretim Sürecinin Sivil Toplum ve Ekonomik Hayat Alanlarında İncelenmesi", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2, (3), 94-128
- Yıldız, U., Sert, D. (2017). "Göçün Jeopolitiği ve Türkiye'nin Coğrafi Kısıtlaması Üzerine Farklı Bir Yorum", *Toplum ve Bilim Dergisi*, (140), 93-105

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı: ÇAKMAK ÜNSAL, SEDA

Uyruğu : TÜRKİYE

Doğum tarihi ve yeri : 27.06.1992 Çorum

Medeni hali : Evli

e-posta : sedacakmakunsal@gmail.com

Eğitim

Derecesi yılı	Okul/Program	Mezuniyet
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi SBE/SBKY	Devam Ediyor
Lisans	Gazi Üniversitesi İİBF/Kamu Yönetimi	2014
Lise	Süleyman Demirel Anadolu Lisesi/Ankara	2010

Yabancı Dili

İngilizce

Yayımlar

Çakmak, S. (2017). “Türkiye’nin Göç Politikaları 19.Yüzyıldan 21.Yüzyıla.” *Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu Özet Kitapçığı*.

Çakmak, S. (2017). *Türkiye’nin Göç Çalışmaları Suriyelilerin Yerleştirilmesi*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi 360° Gençlerle 4.Uluslararası Öğrenci Kongresinde sunuldu.

Çakmak S. (2017). “Suriye Krizine Rusya Müdahalesi Ve Türkiye İçin Sonuçları” Karaağaçlı,A. , Yerdelen-Karagöz,B. (editörler). *VII. Uluslararası Karadeniz Sempozyumu “Türk Rus İlişkileri” Bildiriler Kitabı*. Giresun. s. 285-290

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

Carliana 1998

